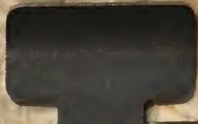
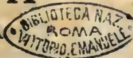

6
8-c
31

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
5 C
38

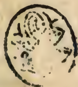

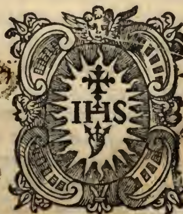
PAVLI GNALDII TIFERNATIS GRAMMATICA, ET METRICA INSTITVTIO.

In qua ſuperuacuis reſecatis, traduntur omnia ab initio ad finem vſque magis neceſſaria: Nouo, breui, ac facili ordine digeſta.

Nunc primum in lucem edita, Auctore ipſo corrigente.

SVPERIORVM PERMISSV.

ROMAE, Apud Franciſcum Zannettum.
M. D. XCI.

BENIGNO LECTORI.

VM iam permulti vel nimia artis difficultate ab ipsa disciplinarũ ianua statim diffisi recederent, vel studij grauioris tẽpus amittentes in scholis senescerent; communis me vtilitas iamdiu impulit, vt pro viribus elaborarem, ac docendo experirer, quonam pacto res vniuersa in ordinem breuiorem, facilioremq; reduci valeret. Quod cum mihi viderer aliqua ex parte assecutus, tandem constitui eum discendi modum in lucem edere, qui cum alijs grammaticis collatus ita consentiret, vt nec discenti arduus, nec docenti molestus videri posset. In quo ea mihi breuitas probata est, cui ferè nil deficeret, nihil redundaret: vix enim scio, vtrũ magis quandoque obsit, persequi ne superuacanea, an omittere necessaria. liberum tamen erit prudenti doctori quædam pro discentium captu addere, diminuere, vel etiã immutare. Illud certe affirmare possum his primis rudimentis in exiguam tabulam redactis non paucos vno, aut altero mense tantum profecisse, quantum vno, aut altero an-

no vix plerique solent. Nec propterea velim de ceterorum artis scriptorũ laudibus quidquam detractum: immo ingenuè fateor, me à doctissimis quibusque accepisse permulta: quandoquidem, vt Comicus ait, Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius. Quare, benignissime lector, vnico, paruoque libello habes vniuersam ab initio ad finem vsq; grammatices, ac metrices institutionẽ. Vtere igitur, ac fruere: & si quid erratũ erit, humanæ id tribuens fragilitati, humaniter corrigas, ac saltem conatum ipsum æqui boniq; consulas. Sin autem quid vtilitatis hinc perceperis, id omne Deo Optimo Maximo acceptum referas; quem etiam, si libuerit, pro perpetua auctoris salute deprecari non grauaberis. Vale Romæ xiij. cal. Septembris M. D. XC.

PAVLI GNALDII GRAMMATICA INSTITVTIO.

Rammatica est recte loquendi, atque scribendi scientia: quæ ratione, auctoritate, vsuq; præcipuè constat: cuius opus est oratio congrua. Huius autem partes ad summũ sunt octo: Quatuor declinabiles, Nomen, pronomen, participiũ, atque verbum; quia finem plerunque variant; Nomen, & pronomen significant res: verbum, & participium rerũ actiones: Quatuor verò indeclinabiles, Præpositio, aduerbiũ, interiectio, & coniunctio; quia nunquã variantur: Sed his in præsenti omissis, necesse in primis est variabilium declinationem percallere; quæ commodè ad duo capita redigentur; si altero nomen, pronomen, & participium simul; altero solum verbum cõplectamur: Quare moti fortasse nõnulli, duas tantũ posuerunt orationis partes, nomen, & verbum, tanquam principales. Nomen est pars orationis declinabilis, quæ significat substantiam, vel qualitatem, propriam, vel communem cum casu, & sine tempore. Verbũ est pars orationis declinabilis, quæ agere, vel pati significat cum tempore, & sine casu.

DE NOMINE.

QVò autem prius caput rectè declinemus, redigantur omnia ferè nomina ad classes, vel declinatio-

nes quinque, genitiuo casu dignoscendas: qui si desinat in æ diphthongum, erit primæ: in i, secundæ: in is, tertiæ: in us, vel in u, quartæ: in, ei, duas syllabas, quintæ. Cognoscantur deinceps duo numeri, singularis, & pluralis. Tertio sex casus in vtroque numero, nominatiuus, genitiuus, datiuus, accusatiuus, vocatiuus, & ablatiuus. Quarto genera quinque: hic, masculinum: hæc fœmininum: hoc neutrum: hic & hæc, cõmune: hic & hæc & hoc omne. In adiectiuis sine his articulis; prima vox est generis masculini: secunda, fœminini: tertia, neutri: vt bonus, bona, bonum: quod si in aliquo casu vnica vox fuerit, est generis omnis, vt bonis, cuius, &c. Quinto tres personæ: prima, vt ego: secunda, vt tu: tertia, vt cetera omnia. Et hæc quinque satis est rudibus cognoscere iu hoc priori capite, tam ad declinationem, quàm ad concordantias. Præterea animaduertatur conuenientia, & differentia singulorum casuum, necnon similis desinentia omnium ferè nominum, pronominum, & participiorum casibus penè singulis: ex quibus vocatiui vtriusque numeri sunt semper similes suis nomiuatiuis: præterquam in secunda declinatione nomina in us, faciunt vocatiuum in e, vt dominus, ò domine: & propria in ius, quæ exeunt in i, vt Fabius, ò Fabi, cum his duobus appellatiuis filius, & genius, ò fili, ò geni. Excipiuntur etiam quædam secundum formam Græcam, vt Aeneas, ò Aenea, &c. Neutra verò in vtroque numero habent tres casus similes, nominatiuum, accusatiuum, & vocatiuum: qui in plurali faciunt in a, præter duo, & ambo. Discãtur etiam cuiuslibet casus etruscæ linguæ articuli, qui sunt duorum tantum generum vt il, vel lo masculini, & la, fœminini. Demum adiectiua nomina substantiuis copulata declinare pueri vtiliter assuescent.

Prima Declinatio.

Numero singulari.	Numero plurali.
S. Nominatiuo hæc Musa	P. Nom. Musæ
Genitiuo musæ	Gen. musarum
Datiuo musæ	Dat. musis
Accusatiuo musam	Acc. musas
Vocatiuo ò musa	Voc. ò musæ
Ablatiuo à musa	Abl. à musis.

Ita, hic Poeta, agricola, nauta, scriba; hæc fabula, regina, pecunia, drachma. hic & hæc Aduena, alienigena, christicola.

Musa iucunda, fabula ficta. poeta ingeniosus, christicola pius vel pia, Aduena vagus vel vaga, ferula minax, Agricula durus & solers, nauta vigilans, & timidus.

Secundæ Declinatio.

S. Nom. hic Dominus	P. Nom. Domini
Gen. domini	Gen. dominorum
Dat. domino	Dat. dominis
Acc. dominum	Acc. dominos
Voc. ò domine	Voc. ò domini
Abl. à domino	Abl. à dominis.

Ita hic Discipulus, Virgilius, vir, liber. hæc laurus, pyrus, humus, ficus.

S. Nom. hoc Donum	P. Nom. Dona
Gen. doni	Gen. donorum
Dat. dono	Dat. donis
Acc. donum	Acc. dona
Voc. ò donum	Voc. ò dona
Abl. à dono	Abl. à donis.

Ita hoc officium, templum, conopæum, & hæc Glycerium, &c.

Dominus iustus, vir bonus, laurus frondosa, Templum sanctissimum, vir prudens, ingenium tardú & tenax, animus æquus & fortior.

Tertia Declinatio.

S.Nom.hic Pater	P.Nom. Patres
Gen.patris	Gen.patrum
Dat.patri	Dat.patribus
Acc.patrem	Acc.patres
Voc.ô pater	Voc.ô patres
Abl.à patre	Abl.à patribus

Ita hic honor, sermo, flos, senex, miles. hæc Mulier, genitrix, virtus, soror. hic & hæc homo, vates, parens, diues.

S.Nom.hoc Tempus	P.Nom.Tempora
Gen.temporis	Gen.temporum
Dat.tempori	Dat.temporibus
Acc.tempus	Acc. tempora
Voc. ô tempus	Voc.ô tempora
Abl.à tempore	Abl.à temporibus.

Pater benignus, mulier honesta, sermo elegãs, miles fortis, tempus opportunum, nomen celebre, parens venerandus vel ueneranda, iter breuissimum ac difficile.

Quarta Declinatio.

S.Nom.hic Fructus	Pl.Nom.Fructus
Gen. fructus	Gen.fructuum
Dat.fructui	Dat.fructibus
Acc.fructum	Acc.fructus
Voc.ô fructus	Voc.ô fructus
Abl.à fructu	Abl.à fructibus.

Ita hic visus, sensus, sumptus, arcus, &c. hæc manus, socrus, anus, domus: sed dicitur Gen. domus uel

domi, Abl. à domo, Pl. Gen. domorum uel domuum, Acc. domus uel domos.

S.Nom.hoc Genu	P.Nom.Genua
Gen.genu	Gen,genuum
Dat.genu	Dat.genibus
Acc.genu	Acc.genua
Voc.ò genu	Voc. ò genua
Abl.à genu	Abl.à genibus.

Ita cornu, gelu, veru, tonitru, &c.

Sensus acerrimus, manus longa, fructus dulcis, sumptus intollerabilis, arcus tensus, genu flexum, domus ampla & angustior, socrus impatiens & molesta.

Quinta Declinatio.

S.Nom.hæc Species	P.Nom.Species
Gen.speciei	Gen.specierum
Dat.speciei	Dat.speciebus
Acc.speciem	Acc.species
Voc.ò species	Voc.ò species
Abl.à specie	Abl.à speciebus.

Ita hæc res, fides, pernicies, facies. hic meridies tantum, & hic vel hæc dies tantum.

Species digna, res vtilis, fides constans, meridies æstuosus, dies longus uel longa, facies decora & insignis, pernicies grauis & tremenda.

Adiectiua primæ & secundæ Declinationis.

S.Nom. Bonus	a	um	P.Nom.Boni	æ	a
Gen.boni	æ	i	Gen. bonorũ, arũ, orum		
Dat. bono	æ	o	Dat. bonis		
Acc.bonum	am	um	Acc.bonos	as	a
Voc.ò bone	a	um	Voc.ò boni	æ	a
Abl. à bono	a	o	Abl. à bonis.		

Ita

Ita malus, a, um, creber, bra, brum, asper, a, rum. Itē pronomina meus, tuus, suus, noster, vester, & participia in tus, rus, & dus.

Excipe Adiectiua, quæ habent genitiuum in ius, & datiuum in i, vt Alter, ra, rum, Gen. Alterius, Dat. Alteri, sic etiam vter, neuter, alius, vnus, vllus, nullus, solus, & totus, cum his pronominibus, hic, is, ipse, iste, & qui.

Item excipe in plurali tantum.

Nom. Duo, æ, o. Gen. duorū, arum, orum. Dat. duobus, abus, obus. Acc. duos, as, o. Voc. ò duo, æ, o. Abl. à duobus, abus, obus. & sic Ambo, bæ, bo.

Adiectiua Tertiæ Declinationis.

S. Nom. hic, & hæc & hoc Felix	P. Nom. Felices & felicia
Gen. felicis	Gen. felicium
Dat. felici	Dat. felicibus
Acc. felicem, & felix	Acc. felices, & a
Voc. ò felix	Voc. ò felices, & a
Abl. à felice, vel felici	Abl. à felicibus.

Ita audax, præcox, fallax, impar, expers, Tifernas. Item pronomina Nostras, & vestras: & participia in ns, vt amans, & legens, &c.

S. Nom. hic & hæc fortis, & hoc forte	P. Nom. fortes & fortia
Gen. fortis	Gen. fortium
Dat. forti	Dat. fortibus
Acc. fortem, & forte	Acc. fortes, & a.
Voc. ò fortis & forte	Voc. ò fortes, & a
Abl. à forti	Abl. à fortibus.

Ita omnis, facilis, dulcis, similis. Item Acer, acris, & acre, & sic celer, celeber, saluber: quæ in alijs ca-

sibus

ſibus faciunt,vt ſi eſſent duarum vocum.

S.Nom. hic & hæc doctior & hoc doctius	P. Nom. doctiores, & doctiora
Gen.doctioris	Gen. doctiorum
Dat.doctiori	Dat.doctioribus
Acc.doctiorẽ,& doctius	Acc.doctiores, & ra
Voc.ò doctior,& doctius	Voc. ò doctiores, & ra
Abl.à doctiore,vel ori	Abl.à doctioribus.

Ita reliqua nomina Comparatiua, vt fortior & fortius. Dignior & dignius, honeſtior & honeſtius, Melior, peior, &c.

De Pronominum Declinatione.

S.Nom.Ego	P.Nom. Nos
Gen.mei	Gen. noſtrum vel noſtri
Dat.mihi	Dat.nobis
Acc. me	Acc.nos
Abl.à me	Abl.à nobis.
S.Nom.Tu	P.Nom.Vos
Gen.tui	Gen.veſtrum vel veſtri
Dat.tibi	Dat.Vobis
Acc.te	Acc.vos
Voc.ò tu	Voc.ò vos
Abl.à te	Abl. à vobis.
S.Gen. Sui	P.Gen.Sui
Dat.ſibi	Dat. ſibi
Acc.ſe	Acc.ſe
Abl.à ſe	Abl.à ſe.
S.Nom.hic hæc hoc	P.Nom. hi hæ hæc
Gen.huius	Gen.horum harũ horũ
Dat.huic	Dat. his
Acc.hunc hanc hoc	Acc.hos has hæc
Abl.ab hoc hac hoc	Abl.ab his.

S.Nom.

S.Nom.Quis vel qui,quę, quod vel quid	P.Nom. Qui quæ quæ
Gen.cuius	Gen.quorũ quarũ quorũ
Dat.cui	Dat.quibus vel queis
Acc.quẽ quã quod vel q̃d	Acc.quos quas quæ
Abl. à quo,qua,quo vel qui	Abl.à quibus vel queis

Quis & quid non ponuntur relatiuè,ſed interrogatiue, vel infinitè.

DE VERBO.

OMne verbum, quod ad declinationem pertinet,deſinit in o, aut or, præter ſum cum compoſitis, & defectiua,memini,odi,noui,cœpi,inquam, ſalue &c. Item pluit, ningit,tonat, & cetera exemptæ actionis: quorum ſuppoſitum cum ferè ſemper intelligatur Deus, vel natura, tertias tantum perſonas ſingularis numeri ſolẽt habere: quod ferè dici poteſt etiam de imperſonalibus appellatis, quæ loco nominatiui vel habent infinitum, uel aggregatum, tamquam tertiam perſonam ſingularis numeri : vel ponuntur abſolutè.

Verborum genera ſunt quatuor, Actiuum,paſſiuũ, neutrum,& deponens; ad quod commune commodè referetur.

Item omnia verba rediguntur ad quatuor capita, quæ quatuor coniugationes nuncupantur, & ex fine ſecundæ perſonæ ſingularis præſentis indicatiui actiuæ, ac paſſiuæ, necnon ex prima voce infinitiui facilè cognoſcentur: ſi enim habet, as,

aris, & are, erit primæ, vt amo amas, amor aris, & Infinitiuo amare : ſi es, eris, & ere longum, ſecundæ, vt doceo, doces, doceor, eris, & docere : ſi is, eris, & ere breue, tertiæ : vt lego, gis, legor, eris, & legere : ſi is, iris, & ire, quartæ, vt audio, dis, audior, iris, & audire.

Fontes autem, ex quibus omnes verbi voces emanant, ſunt tres, præſens; præteritum perfectum, & ſupinum. Ex ſecunda enim voce præſentis indicatiui quodlibet tempus præſens, imperfectū, futurumque formatur, mutata s, in bam, bo, to, rem, &c. ſed verba tertiæ coniugationis mutant etiam i, in e, vt legis, legebam, præterquam in futuro imperatiui. Verba in io, mutant s, in e, in primo imperfecto tantum, vt facis, faciebam, audiebam, &c. In imperatiuo autem ſecunda præſentis fit a ſecūda indicatiui amota s, tertia præſentis tam ſingularis, quàm pluralis; Item primę pluralis tam præſentis, quàm futuri ſunt ſemper ſimiles ijſdē præſentis ſubiunctiui : ſecunda præſens pluralis fit à ſecūda plurali præſentis indicatiui, mutata tis, in te, vt amatis amate. ſecunda & tertia ſingularis futuri ſemper deſinunt in to, vt amato : his ſecunda pluralis addit, te, vt amatote. Tertia pluralis fit à tertia plurali præſentis indicatiui addita o, vt amant, amanto.

A præterito perfecto formantur quinque tempora : tria mutata i, in e, & addita ram, rim, ro, vt legi, legeram, legerim, legero : duo addita, ſſem, vt legiſſem, legiſſe.

A ſupino formatur futurum infiniti actiui, & paſſiui, & omnia præterita perfecta, pluſquam perfecta,

cta, & futurum subiunctiui passiuorum.

Primæ igitur personæ singulares verborum actiuæ vocis in o, gradatim desinunt ita, in o, bam, i, ram, bo vel am, a vel e vel i, to: em vel am, rem, rim, ssem, ro: re, sse, rum esse. Secundæ plerunque in s. Tertiæ in t. Primæ plurales in mus. Secundæ in tis. Tertiæ in nt.

Præter quatuor coniugationes animaduertãtur deinde quatuor modi, Indicatiuus, vt amo: Imperatiuus, vt ama: Subiunctiuus, vt amem: Infinitiuus, vt amare: Optatiuus autem breuitatis caussa potest in subiunctiuo comprehendi, cum sint eædem pęnitus voces. Tertiò quinque tempora, præsens, præteritum imperfectum, perfectum, plusquam perfectum, & futurum. Quartò duo numeri, singularis, vt amo, pluralis, vt amamus. Quintò tres personæ in vtroque numero: prima, ut amo: secunda, ut amas: tertia, vt amat. & ita in plurali, prout sunt voces uerbi. Et hæc de verbo in præsentia scire sufficiat.

Verborum in o, Coniugatio prima.

Modus indicatiuus.

	Numero singulari,			Numero plurali.	
	Ego	tu		nos	vos
Tẽp. præs.	Amo	as	at	Pl. amus,	atis ant.
Imperfec.	Amabam	as	at	Pl. amus,	atis ant.
Perfecto	Amaui	isti	it	Pl. imus	istis, erũt (vel ere.
Plusq. perf.	Amaueram	as	at	Pl. amus	atis ant.
Futuro	Amabo	is	it	Pl. imus	itis unt.

Impe-

Imperatiuus.

Præſenti	Ama tu	et	Pl. emus	ate	ent.	
Futuro	Amato,	ato	Pl. emus	atote	anto.	

Subiunctiuus, & Optatiuus ſimul.

Præſenti	Amem	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Imperfect.	Amarem,	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Perfecto	Amauerim	is	it	Pl. imus	itis	int.
Pluſq.perf.	Amauiſſem	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Futuro	Amauero	is	it	Pl. imus	itis	int.

Infinitiuus.

Præſen.& imperfec.	Amare.
Perf.& pluſq.perfec.	Amauiſſe.
Futuro	Amaturum eſſe, vel fuiſſe.

Coniugatio ſecunda, Modus Indicatiuus.

Tēp.præſ.S.	Doceo	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Præt.imp.	Docebam	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Præt.perf.	Docui	iſti	it	Pl. imus	iſtis	erūt (vel ere.
Pr.pluſq.p.	Docueram	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Futuro	Docebo	is	it	Pl. imus	itis	unt.

Imperatiuus.

Tēp.præſ.	Doce tu,	eat	Pl. eamus,	ete,	eant.
Futuro	Doceto	eto	Pl. eamus	etote	ento.

Subiunctiuus.

Tēp.præſ.	Doceam	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Præt.imp.	Docerem	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Præt.perf.	Docuerim	is	it	Pl. imus	itis	int.
Pr.pluſq.p.	Docuiſſem	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Futuro	Docuero	is	it	Pl. imus	itis	int.

Infi-

Infinitiuus.

Tēp.præſ.& præt.imperf.	docere
Præt.perf.& pluſq.perf.	docuiſſe
Futuro	doctūrū eſſe,vel fuiſſe.

Coniugatio tertia, modus Indicatiuus.

Tēp.præſ.	Lego	is	it	Pl. imus	itis	unt.
Præt.imp.	legebam	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Præt.perf.	legi	iſti	it	Pl. imus	iſtis	erūt (vel ere
P.pluſq.pf.	legeram	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Futuro	legam	es	et	Pl. emus	etis	ent.

Imperatiuus.

Tēp.præſ.	lege tu	at	Pl. amus	ite	ant.
Futuro	legito	ito	Pl. amus	itote	ūto.

Subiunctiuus.

Tēp.præſ.	legam	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Præt. imp.	legerem	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Præt.perf.	legerim	is	it	Pl. imus	itis	int.
P.pluſq.pf.	legiſſem	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Futuro	legero	is	it	Pl. imus	itis	int.

Infinitiuus.

Tēp. præſ.& præt.imperf.	legere
Præt.perf.& pluſq.perf.	legiſſe
Futuro	lectūrū eſſe, vel fuiſſe.

Coniugatio quarta, modus Indicatiuus.

Tēp.præſ.	Audio	is	it	Pl. imus	itis	iunt
Præt.impf.	Audiebā	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Præt.perf.	Audiui	iſti	it	Pl. imus	iſtis	erūt, (vel ere
P.pluſq.pf.	Audiuerā	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Futuro	Audiam	es	et	Pl. emus	etis	ent.

Impe-

Imperatiuus.

Tẽp.præſ.	Audi tu	iat	Pl. iamus ite iant.
Futuro	Audito	ito	Pl. iamus itote iũto

Subiunctiuus.

Tẽp.præſ.	Audiam	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Præt.imp.	Audirem	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Præt.perf.	Audiuerim	is	it	Pl. imus	itis	int.
Pr.pluſq.p.	Audiuiſsẽ	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Futuro	Audiuero	is	it	Pl. imus	itis	int.

Infinitiuus.

Tẽp.præſ.& præt.imperf. Audire.
Præt.perf.& pluſq.perfec. Audiuiſſe.
Futuro Auditurũ eſſe, vel fuiſſe.

Et ita declinãtur verba Actiua, & neutra, quorum præterita cognoſcuntur ex vulgari verbi, hauere; vt etiam in deponentibus.

VOLGARI ATTIVI.

Indicatiuo.

io tu altro noi voi altri
Tẽp.pr. Amo, ami, ama. Pl. amiamo, amate, amano.
Pr. imp. Amaua i a Pl. amo ate ano.
Pr.perf. { Amai & hò amato, aſti & hai amato, amò & hà amato. Pl. Amãmo & hauemo amato, amaſte & hauete amato, amarono & hanno ãto.
P.pl.pf. haueua amato, ui amato, ua amato. Pl. haueuamo ãto, ate ãto, ano ãto.
Futuro Amerò ai à. Pl. emo ete anno.

Imperatiuo.

Presente. Ama tu, ami altro. Pl. iamo noi, ate voi, amino altri.

Futuro. Amerai tu, amerà. Pl. remo, rete, ranno.

Subiuntiuo.

Presente. Ch'io ami i i Pl. iamo iate ino.

Pr. impf. Amassi & amerei, assi e resti, asse e rebbe Pl. Amassimo, & ameremmo, aste e reste assero e rebbono.

Pr. perf. Habbi amato, bbi amato, bbi amato. Pl. bbiamo amato, ate amato, ino ãto.

P. p. perf. Hauessi & hauerei amato, essi & resti (amato, esse & rebbe amato. Pl. Hauessimo & hauerẽmo amato, este e reste amato, essero e rebbono ãto.

Futuro. Quando amerò ò hauerò amato, rai ò uerai amato, rà ò uerà amato. Pl. Ameremo ò ueremo amato, rete ò uerete amato, ranno ò ueranno ãto.

Pres. e pret. imperf. Amare.

Pret. piu perfetto. Hauer amato.

Futuro. Esser per amare ò hauer da amare.

In Etrusca etiam lingua reperiuntur quatuor coniugationes, quæ ex prima voce infinitiui facile cognoscuntur. Prima enim habet are, vt amare, integnare: Secũda habet ere penultima longa, vt tenere, sapere: Tertia habet ere penult. breui, vt leggere, chiedere: Quarta habet ire, vt vdire, partire. Sed quoniam rarò inter se differunt, prætерquam in vocali penultima dictarum vocum infinitiui,

nitiui, quæ retinetur etiã in alijs modis, vt amaua, teneua, leggeua, vdiua; facili negotio præceptoris ex prima rectè percepta, & ex vſu loquendi aſſiduo intelligentur.

VERBVM SVBSTANTIVVM

Modus Indicatiuus.

Tẽp.præſ.	Sum	es	eſt	Pl. ſumus	eſtis	ſunt.
Præt.impf.	Eram	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Præt.perf.	Fui	iſti	it	Pl. imus	iſtis	erũt (vel erẽ.
Pr.pluſq.pf.	Fueram	as	at	Pl. amus	atis	ant.
Futuro	Ero	is	it	Pl. imus	itis	unt.

Imperatiuus.

Tẽp.præſ.	Sis vel es tu, ſit	Pl. ſimus	eſte	ſint.
Futuro	Eſto eſto	Pl. ſimus	eſtote	ſunto.

Subiunctiuus cum Optatiuo.

Tẽp.præſ.	Sim	ſis	ſit	Pl. ſimus	ſitis	ſint.
Præt.impf.	Eſſem	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Præt.perf.	Fuerim	is	it	Pl. imus	itis	int.
Pr.pl.perf.	Fuiſſem	es	et	Pl. emus	etis	ent.
Futuro	Fuero	is	it	Pl. imus	itis	int.

Infinitiuus.

Tẽp.præſ.& præt.imp.	Eſſe
Præt.perf.& pluſq.pf.	Fuiſſe
Futuro	Fore, aut futurum eſſe, vel (fuiſſe.

Ita declinabis compoſita a ſum, vt abſum, adſum, deſum, inſum, interſum, obſum, præſum, proſum, ſubſum, & ſuperſum. Ex quibus proſum

interponit, d, euphoniæ causa, vbi simplex incipit à uocali: ut proderã, prodero, prodessem, &c.

VOLGARI DEL VERBO SOSTANTIVO, e de Passiui.

Modo Indicatiuo.

Tẽp. pres. Sò, sei, è. Pl. Siamo ò semo, siate ò sete, sono.

Pret. impf. Era, eri, era. Pl. erauamo, erauate, erano.

Pret. perf. Fui e son stato, fosti e sei stato, fù & è stato. Pl. Fummo e siamo stati, foste e sete stati, furono e sono stati.

Pr. p. perf. Era stato, eri stato, era stato. Pl. Erauamo stati, erauate stati, erano stati.

Imperatiuo.

Tẽp. pres. Sij tu, sia. Pl. siamo siate siano.

Futuro Sarai sarà. Pl. saremo sarete, sarãno.

Subiuntiuo.

Tẽp. pres. Ch'io sia, sia, sia. Pl. siamo, siate, siano.

Pret. impf. Fossi e sarei, fossi e saresti, fosse e sarebbe. Pl. Fossimo e sarẽmo, foste e sareste, fossero e sarebbono.

Pret. perf. Sia stato, sia stato, sia stato. Pl. siamo stati, siate stati, siano stati.

Pr. p. perf. Fossi e sarei stato, fossi e saresti stato, fosse e sarebbe stato. P. Fossimo e sarẽmo stati, foste e sareste stati, fossero e sarebbono stati.

Futuro

Futuro { Quando sarò ò sarò stato, sarai ò sarai stato, sarà ò sarà stato.
Pl. Saremo ò saremo stati, sarete ò sarete stati, saranno ò saranno stati.

Infinitiuo.

Temp. pres. e pret. imperf.	Essere
Pret. p. perfetto.	Essere stato.
Futuro.	Hauer da essere.

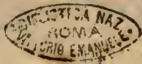
VERBA IN OR.

IN temporibus passiuorum, quæ formãtur à præsenti, literæ, o, additur r, at m, vertitur in r, & t, in tur, in vtroque numero: vt amor, bar, bor, &c. Secundæ personæ singulares plerunque desinunt in ris vel re: Tertiæ in tur, Primæ plurales in mur: Secundæ in mini: Tertiæ in ntur.

In imperatiuo secunda præsentis singularis addit re, suæ actiuæ, vt ama, amare: Secunda pluralis est eadem, quæ secunda indicatiui, vt amamini: & mutata ni, in nor, fit secunda futuri, vt amaminor: Tertia addit r, actiuo suo, vt amanto, amantor; & sic in singulari: reliquæ sunt vt in præsenti subinnctiui. In infinitiuo mutatur re, in ri, vt amare amari: præterquam quòd in tertia coniugatione formatur a tertia persona indicatiui remota tur, vt legitur, sequitur, legi, sequi.

Præterita verò cum futuro subiunctiui componuntur ex participio in tus, & duabus vocibus verbi substantiui ex indicatiuo, & subiunctiuo

 desum-

desumptis, vt amatus sum uel fui: amatus eram vel fueram: amatus sim uel fuerim: amatus essem uel fuissem: amatus ero vel fuero: amatum esse vel fuisse. Et sicut hæc præterita formantur à verbo substantiuo, & participio amatus, doctus, lectus, auditus, ta, tum, in singulari: & amati, docti, lecti, auditi, tæ, ta, in plurali; ita eadem penitus vulgaria verbi substãtiui deseruient passiuis eiusdem temporis: dummodo singulis uocibus addatur in singulari, amato, insegnato, letto, vdito, &c. & in plurali, amati, insegnati, letti, vditi, &c.

Fiunt etiã vulgaria passiua, quoties hęc particula, si, præponitur, aut postponitur tertijs personis vulgaribus actiuis in vtroque numero: ut Indicatiuo, si ama, si amano, si amaua, si amauano: si amò e si è amato, si amarono e si sono amati: si era amato, si erano amati: si amerà, si amerãno. Imperatiuo amisi, aminsi: amerassi, ameransi. Subiuntiuo che si ami, si amino: si amasse e si amerebbe, si amassero e si amerebbono: si sia amato, si siano amati: si fosse e si sarebbe amato, si fossero e si sarebbono amati: quando si amerà ò si sarà amato, si ameranno o si saranno amati. Infinitiuo amarsi, essersi amato: hauersi da amare.

Et sicut vulgaria passiua cognoscuntur ex vulgari uerbi substantiui, aut ex particula, si; ita præterita à voce stato, & stati:

Quod si omnibus vocibus eodem modo addatur, mi, ti, si, in singulari; & ci, ui, si, in plurali, erunt vulgaria semipassiua, & plerunque neu-

tra,

tra, uel deponentia effectiua, & habebunt infinitiuum in arsi, ersi, uel irsi: ut gaudeo, io mi rallegro: gaudes, tu ti rallegri: gaudet, altro si rallegra. Pl. gaudemus, noi ci rallegriamo: gaudetis, voi ui rallegrate: gaudent, altri si rallegrano. Item mi rallegraua, &c. mi rallegrai, e mi son rallegrato, mi era rallegrato, mi rallegrerò. Imperatiuo rallegrati tu, rallegreraiti tu. Subiuntiuo ch'io mi rallegri, mi rallegrassi e mi rallegrerei, mi sia rallegrato, mi fossi e mi sarei rallegrato: quando mi rallegrerò ò mi sarò rallegrato. Infinitiuo rallegrarsi, essersi rallegrato, hauersi da rallegrare: & sic de alijs.

VERBORVM IN OR,

Coniugatio prima.

Modus Indicatiuus.

Tēp.præs. Amor, aris uel are, atur. Pl. amur, mini, (antur.

Præt.impf. Amabar, aris uel are, atur. Pl. amur, amini, antur.

Præt. perf. { Amatus sum uel fui, atus es uel fuisti, atus est uel fuit. Pl. Amati sumus uel fuimus, ati estis uel fuistis, ati sunt, fuerūt uel fuere.

Pr. plusq. pf. { Amatus eram uel fueram, atus eras uel fueras, atus erat uel fuerat. Amati eramus uel fueramus, ati eratis uel fueratis, ati erāt uel fuerāt.

Futuro Amabor, eris uel ere, itur. Pl. imur, mini, untur.

Imperatiuus.

Tép.præs. Amare tu etur. Pl.emur, amini, entur.
Futuro Amator, amator. Pl.emur, aminor, ãtor.

Subiunctiuus.

Tép.præs. Amer, eris vel ere, etur. Pl. emur, emini, entur.
Præt.impf. Amarer, areris vel rere, retur. Pl.remur, remini, rentur.
Præt.perf. Amatus sim uel fuerim, atus sis vel fueris, atus sit vel fuerit. Pl. Amati simus uel fuerimus, ati sitis vel fueritis, ati sint vel fuerint.
P.plusq.pf. Amatus essem uel fuissem, atus esses vel fuisses, atus esset uel fuisset. P.Amati essemus vel fuissemus, ati essetis uel fuissetis, ati essēt uel fuissēt.
Futuro Amatus ero uel fuero, atus eris uel fueris, atus erit uel fuerit. P.Amati erimus uel fuerimus, ati eritis uel fueritis, ati erũt uel fuerint.

Infinitiuus.

Tép.præs.& præt.imperf. Amari.
Præt.perf.& plusq.perf. Amatum esse uel fuisse.
Futuro Amatum iri, aut amandum esse uel fuisse.

CONIVGATIO SECVNDA.

Modus Indicatiuus.

Tēp.præs. Doceor, eris uel ere, etur. Pl. emur, emini, entur.

Præt.

Præt.imp. Docebar, aris uel are, &c. vt in prima coniugatione.

Præt.perf. Doctus sum uel fui, es vel fuisti, &c.

P.plusq.pf. Doctus eram uel fueram, eras uel fueras, erat uel fuerat, &c.

Futuro Docebor, beris uel bere, itur, &c.

Imperatiuus.

Tēp.præs. Docete, doceatur. Pl. eamur, emini, eantur.

Futuro Docetor, etor. Pl. eamur, eminor, entor.

Subiunctiuus.

Tēp.præs. Docear, earis vel re, eatur. Pl. eamur, emini, eantur.

Præt.imp. Docerer, reris uel rere, &c.

Præt.perf. Doctus sim vel fuerim, sis uel fueris, &c.

P.plusq.pf. Doctus essem vel fuissem, esses uel fuisses, esset uel fuisset, &c.

Futuro Doctus ero uel fuero, eris vel fueris, &c.

Infinitiuus.

Tēp.præs.& præt.imperf.	Doceri.
Præt.perf.& plusq.perf.	Doctum esse vel fuisse.
Futuro	Doctum iri, aut docendum esse vel fuisse.

CONIVGATIO TERTIA.

Modus Indicatiuus.

Tēp.præs. Legor, eris uel ere, it. Pl. imur, imini, unt.

Præt.impf. Legebar, baris uel bare, &c.

Præt.perf. Lectus sum vel fui, es uel fuisti, &c.

P.plusq.pf. Lectus erā uel fuerā, eras uel fueras, &c.

Futuro Legar, eris vel ere, et. Pl. emur, emini, ent.

Impe-

Imperatiuus.

Tép.præſ. Legere, legatur. Pl. amur, imini, antur.
Futuro Legitor, legitor. Pl. amur, iminor, ũtor.

Subiunctiuus.

Tép.præſ. Legar, aris uel are atur. Pl. amur, amini, (antur.
Præt.impf. Legerer, reris uel rere, retur. Pl. remur, remini, rentur.
Præt.perf. Lectus ſim uel fuerim, ſis uel fueris, &c.
Pr.pluſq.pf. Lectus eſſem uel fuiſſem, eſſes uel fuiſſes, eſſet vel fuiſſet, &c.
Futuro Lectus ero uel fuero, eris uel fueris, &c.

Infinitiuus.

Tép.præſ.& imperf. Legi.
Pr.perf.& pluſq.perf. Lectum eſſe uel fuiſſe.
Futuro Lectum iri, aut legendũ eſſe (vel fuiſſe.

CONIVGATIO QVARTA.

Modus Indicatiuus.

Tép.præſ. Audior, iris uel ire itur. Pl. imur, imini, (iuntur.
Præt.impf. Audiebar, aris uel are, &c.
Præt.perf. Auditus ſum uel fui, es uel fuiſti, &c.
Pr.pluſq.pf. Auditus eram uel fueram, eras uel fueras, erat vel fuerat.
Futuro Audiar, eris uel ere, &c. vt in tertia.

Imperatiuus.

Tép.præſ. Audire tu, iatur. Pl. iamur, imini, iantur.

Futuro

Futuro Auditor, tor. Pl. iamur, iminor, iuntor.

Subiunctiuus.

Tēp.præſ. Audiar, aris uel are, &c.
Præt.impf. Audirer, reris uel rere, &c.
Præt.perf. Auditus ſim uel fuerim, ſis uel fueris, &c.
P.pluſq.pf. Auditus eſſem uel fuiſſem, eſſes uel fuiſſes, eſſet vel fuiſſet. &c.
Futuro Audit⁹ ero uel fuero, eris uel fueris, &c.

Infinitiuus.

Temp. præſ. & imperf. Audiri.
Pr.perf. & pluſq.perf. Auditum eſſe uel fuiſſe.
Futuro Auditum iri, aut audiendum (eſſe uel fuiſſe.

Ita etiam declinabis deponentia, præter futurum infinitiui, quod eſt ſicut in actiuis, ut ſecuturum eſſe, hortaturum eſſe; ni fuerint cōmunia in paſſiua ſignificatione; vt hortatum iri, aut hortandum eſſe uel fuiſſe, vt paſſiua. Nunc dicendum eſt de anomalis, quæ ſolum ferè in præſentibus indicatiui non ſequuntur regulam alicuius coniugationis: in alijs temporibus uariantur ferè uti actiua: & ſunt quatuor cum compoſitis, ſcilicet, Sum, uolo, fero, & edo.

VERBVM VOLO.

Modus Indicatiuus.

Tēp.præſ. Volo, uis, uult. Pl. uolumus uultis, uolūt Volebam, uolui, uolueram, uolā, es, &c.

Imperatiuus deeſt.

Eſt tamen i compoſito, Noli tu. Pl. nolite uos.

Futuro

Futuro Nolito tu Pl. Nolitote uos.

Subiunctiuus.

Velim is,&c.Itẽ vellẽ,noluerim,voluissem,uoluero.

Infinitiuus.

Velle, voluisse, futuro caret.

Item Malo,mauis,mauult. Pl. malumus, mauultis, malunt. Item malebam, malui, malueram, malam, malim,mallem, maluerim, &c.

Item Nolo,non vis,non vult. Pl.nolumus, nonuultis,nolunt, nolebam, nolui, &c.

VERBVM FERO.

Modus Indicatiuus.

Tẽp.præs. Fero,fers,fert. Pl. ferimus,fertis,ferunt. Item ferebam,tuli,tuleram,ferã,es, &c.

Imperat. Fer, ferat, Ferto,&c. { Apocopata sunt quatuor dic,duc,fac,& fer: pro dice,duce,face,& fere.

Subiunct. Ferã, ferrẽ, tulerim,tulissem,tulero, &c.

Infinitiuus. Ferre,tulisse,laturum esse.

Hoc habet passiuum. Feror,ferris vel re,fertur. P.ferimur, ferimini, feruntur. ferebar, latus sum vel fui,latus eram uel fuerã,ferar,ferre tu,fertor,&c.

VERBVM EDO.

Modus Indicatiuus.

Tẽp.præs. Edo,edis vel es,edit uel est. Pl. edimus, editis uel estis,edunt.

Item

Item edebam, edi, ederã, edam, es, &c.

Imperat. Ede, edito, &c.

Subiunct. Edam, ederẽ, ederim, ediſſem, edero, &c.

Infinitiuus. Edere, ediſſe, eſurum eſſe.

***VERBA NEVTROPASSIVA,** quæ in præteritis formandis ſequuntur declinationem paſſiuorum, in ceteris vero neutrorum.*

Modus Indicatiuus.

Tẽp. præſ. Gaudeo, es, &c. Item Gaudebam: gauiſus ſum uel fui: gauiſus eram uel fueram, gaudebo.

Imperat. Gaude, gaudeto.

Subiunct. Gaudeam, gauderem, gauiſus ſim vel fuerim, gauiſus eſſem vel fuiſſem, gauiſus ero uel fuero.

Infinitiu. Gaudere, gauiſum eſſe vel fuiſſe, gauiſurum eſſe.

Ita declinatur, Audeo, fio, fido, ſoleo. Item cęno, cęnaui uel cęnatus ſum, prandeo, prandi, uel prãſus ſum, nubo, nupſi, vel nupta ſum, &c.

***VERBA DEFECTIVA,** quorum tempora, quæ inueniuntur ponuntur pro ijs etiam, quæ in vſu non ſunt.*

Indic. temp. præſ. caret, ſed pro eo vtimur præt. perf. Pro imperſ. vtimur pluſq. perf. & ſic in alijs modis, vt

Præt. perf. Memini, io mi ricordo, mi ricordai, e mi ſon ricordato, &c.

P. pluſq. pf. Memineram, mi ricordaua, e m'era ricordato, &c.

loco huius futuri utimur fut. ſubiũctiui.

ita

Ita etiam loco totius imperatiui, qui habet tantũ in futuro memento tu, mementote vos.

Subiunctiuus item præsenti & imperfecto caret.

Præt.perf. Meminerim, io mi ricordi, e mi sia ricordato, &c.

Pr.plusq.pf. Meminissem, io mi ricordassi, ò ricorderei; e mi fussi, ò mi sarei ricordato.

Futuro Meminero. quando mi ricorderò, ò mi sarò ricordato, &c.

Ita declinabis hæc tria, odi, noui, & cœpi.

VERBA QVAE SVMVNT, ferè tertias voces singularis numeri, cùm earundem vulgaribus, & dicuntur impersonalia, actiuæ vocis in t, passiuæ vocis in tur.

INdicatiuus, Pœnitet, si pẽte, tædet, rincresce, &c. pœnitebat, pœnituit, pœnituerat, pœnitebit. Imperatiuus pœniteat, futuro caret. Subiũctiuus pœniteat, pœniteret, pœnituerit, pœnituisset, pœnituerit. Infinitiuus pœnitere, pœnituisse, futuro carent omnia.

IMPERSONALIA PASSIVAE VOCIS, quæ habent vulgaria sicuti passiua cum particula, si, sed in tertijs tantum personis singularibus.

INdicatiuus, Amatur, si ama, &c. Amabatur, amatum est uel fuit, amatum erat vel fuerat, amabitur. Imperatiuus, ametur, amator. Subiunctiuus ametur,

ametur, amaretur, amatum sit vel fuerit, amatum esset vel fuisset, amatũ erit vel fuerit. Infinitiuus amari, amatum esse vel fuisse, amatũ iri. quæ voces sunt semper indeclinabiles, etiam in præteritis, cum componantur ex verbo substantiuo, & supino indeclinabili, non autem ex participio declinabili, sicuti passiua. Et hæc hactenus de partium declinatione.

DE CONCORDANTIIS, quæ sunt tres.

Adiectiuum cum substantiuo debet concordare in tribus, in genere, numero, & casu, vt virtus honesta. Vbi per substantiuum intellige nomen, quod variatur per vnum articulum tantum, vel per duos ad summum: per adiectiuum intellige nomen generis omnis.

Relatiuum cum antecedente debet conuenire in duobus, genere, & numero: vt musa, quæ. Hic per relatiuum intellige qui, quæ, quod, tantum, & per antecedens, nomen, siue pronomen, quod præcedit.

Nominatiuus cum verbo cõcordat in duobus, persona, & numero, vt magister docet, discipuli discunt. His probè cognitis, aggrediendum est ad partium constructionem.

DE CONSTRVCTIONE VERBI ACTIVI.

VErbum Actiuum est, quod definit in o, format passiuum in or, addita r, & vult ante se nominatiuum agentem, & post se accusatiuum patiétem: eiusq; regulæ sunt sex.

Agens est, à quo verbi actus egreditur; patiens in quo idem actus recipitur.

VErbum Actiuum simplex vult ante se nominatiuum agentem, & post se accusatiuum patientem: vt ego amo Deum.

Amo	as	aui	atum	Amare.
Lego	is	gi	ctum	Leggere.
Honoro	as	aui	atum	Honorare.
Laudo	as	aui	atum	Lodare.
Acquiro	is	siui	itum	Acquistare.
Timeo	es	mui	s.s.	Temere.
Verbero	as	aui	atum	Battere.
Vulnero	as	aui	atum	Ferire.
Occido	is	cidi	isum	Amazzare.
Adiuuo	as	aui	atum	Aiutare.

Notandum, quod verbum, fastidio, per hauer in fastidio, ò a noia, semper vult ante se nominatiuum significantem hominem: sed per infastidire, si refertur ad corpus, melius dicemus, tenet me satietas carnis, la carne m'in fastidisce, &c. Si verò ad animum, tu afficis me molestia; tu m'infastidisci, &c. In verbo, fallo, res, quæ decipitur, ponetur in accusatiuo, vt il cane hà fallito il lepre, lepus fefellit canem: nisi dicas magis propriè canis amisit leporē. i. non cepit. sed potius

tius dicemus, ego aberraui viam, quàm via fefellit me. In verbo, Capio, res contenta erit accusatiuus, vt in questa casa capirebbono cento huomini, hæc domus caperet centum homines.

Diligo, colo, commendo, probo, celebro, metuo, formido, paro, comparo, opto, cupio, desidero, percutio, cædo, voco, appello, nomino, fero, porto, gestq, torqueo, ango, crucio, interficio, perimo, interimo, trucido, cano, canto, perficio, absoluo, iuuo, video, cerno, appeto, aspicio, respicio, perdo, amitto, inuenio, reperio, offendo, lædo, defendo, sperno, cõtemno, como, tango, saucio, vitupero, eleuo, renuo, prætermitto: & reliqua omnia actiua, si habeant solum nominatiuum, & accusatiuum: quia casus faciunt regulas.

VErbum Actiuum possessiuum vult ante se nominatiuum agentem, post se accusatiuum patientem, & ultra genitiuum pretij, culpæ, aut pęnæ: vt tanti librum emi, arguam te ignorantiæ, vel summi sceleris: Iudex damnauit homicidas capitis, vel etiam capite per effectiuum. Dicimus autem, Emo vendo, loco, tanti, quanti, pluris, & minoris cum compositis: At æstimo, duco, facio etiam magni, parui, multi, maximi, plurimi, & minimi. Item flocci, nihili facio, pendo, &c.

Emo	is	emi	emptũ	Comprare.
Vendo	is	didi	ditum	Vendere.
Loco	as	aui	atum	Afittare.
Conduco	is	xi	ctum	Togliere a pigiõe.
Aestimo	as	aui	atum	Stimare, fare stima
Arguo	is	gui	gutum	Riprendere.
Accuso	as	aui	atum	Accusare.
Damno	as	aui	atum	Condannare.

Dicimus per aduerbia, emo carè, vilius, melius, peius, &c. per actiuum simplex. Equi, boniq. facio,

consulo: piglio in buona parte. Sed de pretio plenius infra de constructione communi. Arguo, accuso, desero, postulo, damno, te huius rei, vel de hac re, & etiam in hac re: at reprehendo vitium Petri, vel in Petro, aut Petrum in vitio, vel de vitio, ex Cicerone. dicitur etiam aliquando Impleo, moneo, admoneo, te huius rei.

Comparo, venundo, do, distraho, alieno, addico, taxo, indico, inscribo, reuendo, redimo, doceo, appendo. Facio, pendo, duco, habeo, puto, curo, consulo, multo, condemno. Insimulo, redarguo, coarguo. At absoluo, libero, alligo, multo, astringo, obligo, obstringo, erunt potius quinti ordinis. Nec temerè vtemur cum genitiuo, Reprehendo, corripio, culpo, castigo, excuso, multo, plecto, punio, vitupero.

VErbum Actiuum acquisitiuum vult ante se nominatiuum agentem, post se accusatiuum patientem, & ultra datiuum: vt Deus dat nobis omnia bona.

Do	das	dedi	datum	Dare.
Dono	as	aui	atum	Donare.
Reddo	is	didi	ditum	Rendere.
Dico	is	xi	ctum	dire.
Declaro	as	aui	atum	Dechiarare.
Antepono	is	sui	situm	Anteporre.
Promitto	is	si	issum	Promettere.
Cōmodo	as	aui	atum	Prestare.
Credo	is	didi	ditum	Credere, e cōfidare.
Mitto	is	si	issum	Mandare.
Narro	as	aui	atum	Racontare.

Hic notandum est, quod vulgare, al, in omnibus ferè verbis actiuis indicat datiuum vlteriorem huius ordinis; nisi fuerint verba infrascripta in quarta, & quinta

quinta regula: vbi huiusmodi vulgare, al, indicat accusatiuum patientem. Quædam mutant datiuum in accusatiuum cum ad, vt scribo, mitto literas tibi, vel ad te; ita refero, accingo, adhibeo, adiungo, admoueo. Alia possunt esse tertij, & quinti ordinis, vt augeo, accumulo tibi diuitias, & te diuitijs; Item prohibeo, impertio, dono, leuo, spargo, fundo, & figo. Dicimus, commodare, aut dare mutuam, vel mutuò rem alicui. non, præstare, aut mutuare. Dicimus etiã cum duobus datiuis, Do tibi hoc laudi, vitio, crimini, pignori, dono, fænori, honori, &c. Item verto, duco, ascribo. Misit mihi has res muneri. Dedi tibi sororem nuptum, vel nuptui. Facio tibi fidem, iniuriã. Ago vobis gratias. Habeo tibi fidem, potius quam adhibeo. Præsto tibi fidem, idest soluo. Dare se in viam, Mettersi in viaggio. Dare se in pedes, Dare a gambe. Dare manus, vel herbam, Arrendersi.

Tribuo, concedo, præbeo, dedo, impendo, exhibeo, ministro, suppedito. Reddo, restituo, refero, rependo. Mando, committo, commendo, credo, trado. Spondeo, recipio. Aperio, expono, explico, indico, significo, ostendo, demonstro, memoro, narro. Antepono, antefero, præfero, præpono, præopto, postpono. Item scribo, rescribo, affirmo, assero, concilio, debeo, nuncio, remitto, permitto, condono, ignosco, respondeo, numero, soluo: & multa composita cum præpositionibus, ad, in, ob, præ, & sub.

Verbum Actiuum transitiuum vult ante se nominatiuum agentem, post se accusatiuum patientem rei animatæ, & vltra accusatiuum sine præpositione: vt ego docui te grammaticam.

Doceo es cui ctum Insegnare.
Moneo es nui itum Ammonire, admoneo.
Rogo as aui atum Pregare, oro, obsecro.

Postulo as aui atum Domandare, posco, flagito.

Hæc regula apud oratores continet ferè tantum hæc verba cum compositis, dedoceo, admoneo, reposco, interrogo. Item quandoque consulo, exigo, celo, & vix alia. Dicimus Posco, postulo, flagito hanc rem Petrum, vel a Petro: sed Peto, hanc rem a Petro, tantum. Quædam verba vestiendi, vt Amicio, induo, exuo, calcio, cingo, & etiam erudio sunt potius sequentis ordinis. Et dicitur Erudio, vel doceo te de statu meo, per auisare, ò informare. Item moneo te huius rei, hanc rem, & de hac re.

VErbum Actiuum effectiuum vult ante se nominatiuum agentem, post se accusatiuum patientem, & vltra ablatiuum sine præpositione: vt ego spolio te veste.

Spolio	as	aui	atum	Spogliare.
Vestio	is	iui	itum	Vestire.
Orno	as	aui	atum	Ornare.
Educo	as	aui	atum	Alleuare.
Priuo	as	aui	atum	Priuare.
Dito	as	aui	atum	Aricchire.
Emo	is	emi	emptum	Comprare, &c.
Impleo	es	eui	etum	Empire.
Afficio	is	feci	ctum	Disporre, mouere.
Sterno	nis	straui	stratum	Metter'in ordine.

Omnia verba pretij cum pretio determinato ita, vt non exprimatur per illos genitiuos actiui possessiui, erunt huius ordinis: vt emi librũ tanto pretio, duabus drachmis, magno, paruo, multo, maximo, duplo, dimidio pluris, &c. Afficio accipit significationem ablatiui vlterioris: vt afficio te lætitia, mœrore, laude, vituperio,

perio; Ti rallegro, ratristo, lodo, biasmo, &c. Dicimus, *Sternere equum, Metterli la sella: Sternere mensam, Apparecchiar la tauola: Sternere lectum, Rifare il letto: Sternere viam lateribus, Mattonar la strada. Accipere aliquem hospitio, Albergarlo.* Demum huc referuntur omnia verba actiua, quæ præter accusatiuum patientem habent dumtaxat ablatiuum sine præpositione vel pretij, vt dictum est: vel excessus, vt supero, excello te virtute: Vel instrumentalē, vt incido arborem securi: vel causalem, vt feci id hortatu tuo, construxi domum quadrato lapide: vel modalem, vt fecisti hoc magna diligentia, libenti animo, &c. qui ablatiui possunt etiam regi per se, & addi verbis aliarum regularum: vt infra in constructione communi.

Tego, nudo, imbuo, satio, saturo, farcio, exhaurio, obruo, premo, opprimo, leuo, exonero, libero, soluo, expedio, alligo, obligo, impedio, abstineo, orbo, euerto, instituo, informo, instruo, erudio, nutrio, alo, cibo, pasco, decoro, honesto, maculo, contamino, fœdo, polluo, inquino, locupleto, effingo, placo, allicio, armo, fundo, irrito, lacero, pungo, sagino, pondero, fulcio, vacuo, lacto, delecto, anteeo, antecedo, excello, præcello, interdico, muto, lædo, remunero, absoluo, multo, obstringo, deuincio.

VErbum Actiuum separatiuum vult ante se nominatiuum agentem, post se accusatiuum patientem, & vltra ablatiuum cum præpositione, à, ab, abs, de, e, & ex: vt ego audiui lectionem a magistro, & tu intelliges id ex meis literis.

Audio	is	iui	itum	Vdire.
Intelligo	is	lexi	ctum	Intendere.
Capio	is	cepi	captum	Pigliare, cauare.
Accipio	is	cepi	ceptum	Riceuere.

Impetro	as	aui	atum	Impetrare, ottenere.
Peto	is	iui vel tij	itum	Domandare.
Remoueo	es	oui	otum	Rimouere.
Disco	is	didici	s. s.	Imparare.
Relego	as	aui	atum	Sbandire.
Separo	as	aui	atum	Separare.

Hæc verba, Intelligo, cognosco, agnosco, conjicio, disco, haurio plerunque volunt ablatiuum cum ex: præsertim si ex præpositione ex fuerint composita, vt expello, &c.

Postulo, posco, reposco, flagito, efflagito, contendo, exigo, quæro, aufero, abduco, abstraho, abalieno, auello, euello, abrado, auoco, eripio, deterreo, absterreo, arceo, repello, amoueo, auerto, abstineo, contineo, refræno, cohibeo, emo, conduco, sumo, reporto, fero, colligo, suscipio, percipio, habeo, abigo, redimo, extrudo, expello, extermino, abduco, defendo, vindico, seduco, segrego, eijcio, seiungo, tempero, detorqueo, emo, conduco.

DE CONSTRVCTIONE VERBI PASSIVI.

Erbum Passiuum desinit in, or, & formatur ab actiuo addita, r; vult ante se nominatiuum patientem, post se ablatiuum agentem cum, à, vel ab: Casus vlteriores non mutantur. Quare erunt totidem regulæ cum ijsdem nominibus, sicuti in actiuis: ut prima, Deus amatur à me 2. liber emptus fuit a me tanti. 3. a Deo dantur nobis omnia bona. 4. Tu doctus fuisti a me grammaticam. 5. Tu spoliaris à me veste. 6. Lectio audita fuit a me a magistro, &c.

Amor

Amor	aris	atus sum	Esser'amato.
Emor	ris	emptus sum	Esser comprato.
Daris vel dare		datus sum	Esser dato.
Doceor	ris	doctus sum	Esser'insegnato.
Spolior	ris	atus sum	Essere spogliato.
Audior	iris	itus sum	Esser'vdito.

Si verbum careat supino, non inuenitur passiuum in præteritis perfectis, &c. Sed resoluitur per verbum actiuum seruato tempore: vt la lettione è stata imparata da te, Tu didicisti lectionem. multum prodest pueris conuertere actiua in passiua, & econtrario Loco huius ablatiui agentis vtimur quandoque datiuo: vt non cernitur vlli, pro ab vllo: interdum ablatiuo sine præpositione, vel accusatiuo cum, per, vt appetitu impellitur: per prætores consules creabantur, &c.

DE NEVTRIS ET DEPONENTIBVS SIMVL.

VErbum Neutrum desinit in, o, & non format ex se passiuum in, or: Deponens verò desinit in, or, & non formatur à verbo desinente in, o: & vtrumque poscit ante se nominatiuum modò agentem, modò patientē; & sic differūt ab actiuis, & passiuis. Ceterùm inter se conueniunt, & sex itidem regulis absoluuntur, vti actiua, & passiua: nisi quod illic ab vlteriori, hic a posteriori casu ijsdem ferè nominibus appellantur.

VErbum Neutrum, & deponens simplex potest dici vel quando absolutè ponitur, vt Deus

est, ego viuo, reuertor, &c. Vel quando copulat similes casus: vt Deus est iustus, ego viuo felix, reuertor defessus.

Sum	es	fui		Essere.
Euado	is	si	sum	Douentare. Item fio.
Viuo	is	xi	ctum	Viuere.
Philosophor	aris atus sum			Attendere alla filosofia.
Iocor	aris atus sum			Burlare.
Apricor	aris atus sum			Stare al sole.

Ista, quæ sequuntur in tertijs tantum personis singularis numeri vsurpata, sunt verè Neutra absoluta: quia de vsu frequenti vtrinque ponuntur sine casu: vt pluit, ningit, &c. licet nominatiuus tacitus intelligi posset, Deus, vel natura: & ideo dicuntur verba exemptæ, vel exceptæ actionis.

Pluit	ebat	pluit	Piouere.
Ningit	bat	ninxit	Neuicare.
Tonat	bat	nuit	Tonare.

Item Grandinat, & degrandinat, grandinare, e degrandinare. Fulminat, fulminare. Fulgurat, & coruscat, Balenare. Serenat, & disserenat, rasserenarsi. Rorat, cader la rugiada. Lucescit, s. s. farsi giorno. Vesperascit, & aduesperarscit, s. s. farsi notte. Et reperitur quandoque pluit imber, imbrem, & imbre, & saxa pluunt: Cælum tonat, Deus serenat aerem, fulminat arbores, & grandinat vincas, per neutrum transitiuum: sed rarius.

Tussio, sternuo, sternuto, oscito, hio, hisco, vigilo, dormio, proficio, ludo, mico, sedeo, sterto, nato, iaceo, cubo, certo, pereo, ceno, prandeo, consisto, equito, flo, fluctuo, garrio, laboro, lateo, quiesco, sto, curro, surgo, deambulo.

Altercor, luctor, ratiocinor, negotior, piscor, lignor, aquor, bellor, prælior, tumultuor, nugor, fabulor, concionor, rusticor,

fticor, conuiuor, lacrymor, peregrinor, fpatior, colloquor, hallucinor, digladior, moror, cunctor, urinor, queror, congredior : & alia quæ plerunque ponuntur cum præpositionibus ad ftatum, vel motum pertinentibus, quæ infra fuo loco recenfentur; videlicet in communi conftructione.

VErbum Neutrum, & Deponens poffeffiuum vult ante fe nominatiuum patientem, & poft fe genitiuum agentem : vt ego Egeo confilij, & mifereor pauperum : & continet penè tantum verba, quæ fequuntur.

Egeo es gui s.s. Hauer bifogno. Itẽ. Indigeo.
Sum es fui s.s. Effere, cũ poffeffionẽ fignificat. Item per valere, & per effere ftimato.
Memini ifti s.s. } Ricordarfi.
Recordor aris atus fum
Miferefco fcis s.p. & s. } Hauer mifericordia.
Mifereor reris fertus fum
Obliuifcor ris oblitus fum Scordarfi.
Reminifcor ris s.p. & s. Ramentarfi.
Potior iris itus fum Impatronirfi.

Valeo, & fum habent hos genitiuos, tanti, magni, &c. vt verbum æftimo. Egeo, & indigeo volunt quandoque ablatiuum fine præpofitione, ita potior, & fæpius, & tunc funt effectiua, vt careo, & abundo. Dicimus Memini, recordor, obliuifcor, & reminifcor huius rei, & hanc rem. Item memini huius rei, vel de hac re, fignificat mentionem feci, vel facio. Cæfar fatagit rerum fuarum, hà la fua parte de faftidij: animi pẽdeo, ftò iu dubbio. Et nota, quòd patiens eft, in quo eft egeftas, memoria, obliuio, &c.

VErbum Neutrum, & Deponens Acquifitiuum vult ante fe nominatiuum agentem, & poft fe dati-

ſe datiuum patiẽtem ; ut boni uiri ſeruiunt Deo, & auxiliantur hominibus.

Seruio	is	iui	itum	Seruire.
Studeo	es	dui	s.s.	Studiare.
Obedio	is	iui	itum	Obedire.
Faueo	es	faui	fautũ	Fauorire.
Parco	cis	peperci	s.s.	Perdonare.
Placeo	es	cui	citum	Piacere.
Interſum	es	fui	s.s.	ſtar p̃ſente, Itẽ adsũ
deponentia Auxilior	aris	atus ſum		Aiutare.
Gratificor	aris	atus ſum		Far coſa grata.
Gratulor	aris	atus ſum		Congratularſi.
Iraſcor	ris	iratus ſum		Adirarſi.
Medeor	eris	s. p. & s.		Medicare.
Aſſentior	iris	itus ſum		Acconſentire.
Adulor	aris	atus ſum		Adulare.

Húc ſpectat, ſum, pro habeo: vt ſunt mihi duo fratres: vel quando ponitur cum duobus datiuis: vt ſum tibi ornamento, laudi, moleſtiæ, &c. Dicimus eleganter, incumbo ad, vel in hanc artem, non huic arti, ſed inuigilo, & operam do. Vaco ſignificat potius carere. Parco tibi hunc errorem non dicitur: ſed ignoſco, vel condono. Dominari in rep. & in ſuos potius, quam alicui. Operari ſacris, ſtare in oratione. Præſto, vel antecello te, & tibi aliqua re.

neutra Subuenio, conſulo, doleo, noceo, indulgeo, cedo, repugno, aſſurgo, impendeo, occurro, ſuccenſeo, annuo, fideiubeo, hæreo, ſatisfacio, reſiſto, ſufficio, præſto, antecello, aſpiro, aſſentio, acquieſco, aſſueſco, benefacio, debeo, deficio, obtrecto, fido, inuideo, pareo, nubo, ſubiaceo, ſupplico, & multa compoſita à præpoſitionibus, ad, con, in, inter, ob, præ, & ſub. Itẽ compoſita à ſum, vt adſum, deſum, &c.

deponentia Aduerſor, aſſentor, æmulor, blandior, famulor, initior, innaſcor, nitor, inſidior, interloquor, minor, moderor, obloquor, obſe-

obsequor, opitulor, patrocinor, suffragor, refragor, &c.

Verbum Neutrum, & Deponens Transitiuum vult ante se nominatiuum agentem, & post se accusatiuum patientem: vt ego aro terram, & sequor Christum. Ex his Neutra formant passiuum in tertijs personis in vtroque numero: vt terra aratur à me, & arbores satæ fuerunt à te. Inter deponentia verò quædam pauca reperiuntur etiam cum significatione, & constructione passiua: vt ego hortor Petrum, & hortor à Petro: & hæc dicuntur verba communia.

n	Aro	as	aui	atum	Arare.
	Colo	is	lui	cultum	Coltiuare.
	Sero	is	seui	satum	Seminar, e piantare.
	Aedifico	as	aui	atum	Edificare.
	Texo	is	xui	textum	Tessere.
Deponentia	Sequor	ris	cutus sum		Sequitare.
	Imitor	aris	atus sum		Imitare.
	Consolor	aris	atus sum		Consolare.
	Adipiscor	ris	deptus sum		Acquistare.
	Lucror	aris	atus sum		Guadagnare.

Hæc neutra differunt ab actiuis, solùm quia non possunt habere patientem primæ, aut secūdæ personæ, cum sint ferè verba artium, quæ ad res mutas transitū faciunt; & propterea non formant passiuum, nisi in tertijs personis: licet sint nonnulla, quæ habent accusatiuum animatum, vt adeo, volo, &c. Huc etiam pertinēt, quæ habent accusatiuum eiusdem naturæ; vel mensuræ, vt viuo vitam, seruio seruitutem, curro stadium &c.

Ex Deponentibus hæc admittunt sæpe vltra se datiuum, largior, interpretor, loquor, polliceor, minor, minitor,

adme-

admetior,remetior,assentior,furor,fateor,confiteor,& impertior.

At hæc cum præpositione a, vel ab, vel ex, Consequor, assequor, scitor, sciscitor, percontor, mercor, patior, mutuor, & deprecor.

Item præter accusatiuum possunt habere ablatiuum sine præpositione Dignor, complector, prosequor, muneror, remuneror, & dicimus prosequor te amore, odio, &c.

neutra. Meto, ve[illegible], acuo, gusto, oleo, volo, pulso, semino, sarrio, sarculo, pastino, insero, consero, pango pepigi, & pango panxi, puto, pampino, ablaqueo, occo, ventilo, vanno, cribro, pendo, cerno, luo, exantlo, dilapido, abligurio, effundo, antiquo, Fodio, trituro, edo, mando, prandeo, obeo, subeo, edo, bibo, ceno, suo, scindo, sarcio, condo, terebro, dolo, tundo, irrigo, coquo, concoquo, digero, asso, cōstruo, mereo, odi, cœpi, &c.

deponentia. Admiror, adorior, faris, aggredior, alloquor, arbitror, hariolor, architector, auguror, aucupor, causor, commentor, comminiscor, conor, contor, contemplor, despicor, execror, elucubror, fabricor, fabulor, frustror, fœneror, helluor, iaculor, inficior, liceor, lucror, lamentor, ludificor, machinor, mentior, metior, miror, miseror, moderor, muneror, mutuor, ordior, opinor, paciscor, patior, partior, perscrutor, prædor, profiteor, queror, sector, sortior, suspicor, testor, testificor, tueor, vador, venor, vaticinor, vereor, vlciscor, assequor, consequor, &c.

Verba Communia.

Hortor aris atus sum Essortare, & esser'essortato.
Interpretor aris atus sum Esporre, & esser'esposto.

Item dignor, veneror, comitor, aspernor, & quædam alia in præteritis, gerundijs, & participijs præsertim vsurpata: quia olim omnia deponentia transitiua erant communia.

VErbum Neutrum, & deponens effectiuū vult ante se nominatiuum patientem, & post se ablati-

ablatiuum agentem sine præpositione: vt ego gaudeo pace, & delector studijs.

Gaudeo	es	gauisus sum		Allegrarsi.
Mærco	es	mæstus sum		Rattristarsi.
Caleo	es	lui	s.s.	Esser caldo.
Calesco	scis	calui	s.s.	Riscaldarsi.
Careo	es	rui	ritũ	Esser senza, mancare.
Abundo	as	aui	atũ	Abõdare, hauer'abõdãza
Pereo	is	ij	itũ	Morire, capitar male.
Lætor.	aris	atus sum		Allegrarsi.
Delector	aris	atus sum		Dilettarsi.
Glorior	aris	atus sum		Gloriarsi.
Stomachor	aris	atus sum		Sdegnarsi, andar in colera.
Verecũdor	aris	atus sum		Vergognarsi.
Vtor	ris	usus sum		Vsare, adoprare.
Fungor	ris	functus sum		Vsare uffitio.

Hæc tamen verba, Vtor, abutor, fungor, fruor, potior, & vescor, volunt ante se nominatiuum agentem. In alijs verò ea res nominatiuus esto, in qua est abundantia, caritas, gaudium, calor, &c. Sunt quædam neutra, quæ loco ablatiui habent aliquando accusatiuũ cum, ob, aut propter, vel ablatiuum cum de. Huc referuntur multa verba ad transmutationes pertinentia: quorum primitiua exeunt plerumque in, eo, vt nigreo albeo, id est, niger sum, &c. & deriuatiua in sco, vt nigresco, albesco, idest, niger fio, &c. quæ etiam a nominibus deriuantur, vt lapidesco, syluesco, sterilesco: & cum careant præteritis ea mutuantur a suis primitiuis. vt calesco, calui, à caleo, &c.

Doleo, frigeo, frigesco, algeo, æstuo, areo, aresco, macreo, palleo, stupeo, rubeo, nigreo, calueo, caneo, horreo, hebeo, frondeo, liqueo, liueo, luceo, madeo, muceo, langueo, puteo,

teo, splendeo, squaleo, stupeo, tabeo, tepeo, torpeo, tumeo, vireo; & multa alia cum suis compositis in sco. Item congelo, conglacio, gelasco, congelasco, ditesco, induresco, intereo, obeo, pereo, inueterasco, mansuesco, mitesco, maturesco, obsolesco, obsurdesco, repuerasco, resipisco, sordesco, superbio, titubo, tremo, trepido, tussio, vilesco, &c. Item egeo, abundo, affluo, exubero, abstineo, vaco, redundo, circumfluo, diffluo, deficio, desisto, supersedeo, scateo, fastidio, inundo, lacrymo, oleo, sudo, spiro, fragro, flagro, valeo, polleo, uigeo, possum, viuo, mano, laboro, consto, ægroto, cresco, conualesco, deliro, desipio, gestio, exulto, fulgeo, labo, &c.

Indignor, stomachor, morior, bacchor, verecundor, expergiscor, consternor, defetiscor, defessus sum.

Separatiuum.

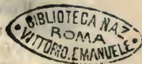
VErbum Neutrum, & Deponens [struck through] est, quod habet constructionem passiuorum: vuit enim ante se nominatiuum patientem, & post se ablatiuum agentem cum, à, vel ab, vt tu vapulas à magistro, & natus es a bono patre: vel etiam bono, & ex bono patre.

	Vapulo	as	aui	atum	Esser battuto.
neutr.	Fio	fis	factus sum	Esser fatto.
	Væneo	is	iui vel ij, venũ	Esser venduto.
depon.	Nascor	ris	natus sum	Nascere.
	Orior	iris	ortus sum	Item exorior, coorior.
	Renascor	ris	natus sum	Rinascere.

Et hæc tantum verba sunt huius classis cum suis compositis, præsertim a fio, quando in facio retinetur, a, vt nigrefacio, nigrefio, sic albefio, pinguefio, tepefio, magnifio, floccifio, &c. licet huc redigi possint, cado, occido, pereo, timeo, caueo, intereo, beneaudio, & maleaudio. At nubo est neutrum acquisitiuum: exulo, & liceo, absoluta sunt.

DE

DE COMMVNI VERBORVM Constructione.

Communis constructio fit, quæ omnibus, aut plerisque, aut multis diuersæ classis, ac naturæ verbis accommodari potest, præter constructionem propriæ regulæ.

Prima regula. Omnia igitur verba præsertim absoluta, possunt habere casus cum præpositione, aut nomina vrbium aduerbialiter posita, aut aduerbia localia.

Verba absoluta sunt. Eo, maneo, transeo, redeo, viuo, ambulo, deambulo, emergo, absum, dillo, hyberno, æstiuo, remeo, reuerto, curro, exeo, remigro, discedo, abeo, pernocto, pergo, tendo, venio, aduenio, peruenio, appropinquo, confugio, deflecto, degenero, descendo, discrepo, diffideo, dissentio, diuerto, exulo, incido, incurro, introeo, irruo, irrumpo, vado, vergo, & similia. Item quæ posita sunt in prima classe neutrorum.

Versor, conuersor, diuersor, vagor, reuerror, benemereor, grassor, proficiscor, egredior, ingredior, & alia posita in prima classe deponentium.

Quæ vt melius intelligantur, sciendum est, quòd in quolibet verbi actu exercendo aut mutatur locus, aut non.

QVādo nō mutatur locus, appellatur status in loco, & nomina locorum, & similia ponuntur in ablatiuo cum præpositione, in, sub, & quandoque super, & subter: vt deambulo in gymnasio, dormiui sub hac lauro.

Quod si fuerint nomina vrbium, & oppidorum propria, de vsu frequenti ponuntur sine præpositione cum hoc discrimine; si sunt primæ, aut secun-

dæ declinationis ponuntur in genitiuo, vt ſtudui Romæ, & fui Patauij: ſi autem fuerint tertiæ, vel tantum pluraliter declinata, ponuntur in ablatiuo ſine præpoſitione: vt fui Tibure, & Venetijs.

Aduerbia verò, quæ ſignificant ſtatum in loco, ſunt, hic, iſtic, illic, intus, foris, ſuperius, inferius, vbi, ibi, cum compoſitis, alibi, alicubi, necubi, ſicubi, vbiuis, vbique, vbicumque, ibidem, paſſim, peregrè, vſquam, & nuſquam.

Sed ſi mutatur locus, neceſſe eſt, vt agens moueat ſe, recedens ab vno loco per aliquod medium accedens ad alterum locum: & ita erunt tres motus præcipui, de loco, per locum, & ad locum, ad quem rediguntur duo alij motus, verſus locum, & vſque ad locum: nec erit mirum, ſi plures motus reperiantur cum eodem verbo.

QVando igitur verbum ſignificat motum de loco, vult ablatiuum cum, a, vel, ab, abs, de, e, & ex: vt redeo a platea, & exiui è ſchola.

Nomina vrbium ponuntur in ablatiuo ſemper: vt redeo Senis, Peruſia.

Aduerbia ſunt iſta: hinc, iſtinc, illinc, intus, foris, peregrè, vnde, & inde cum compoſitis, aliunde, alicunde, ſicunde, necunde, vndique, indidem, vndeuis, & vndelibet, infernè, ſupernè, cælitus, funditus, radicitus.

QVando ſignificat motum per locum, vult accuſatiuum cum, per, vt tranſeo per plateam:

Nomina vrbium ponuntur itidem in ablatiuo; vt tranſeo Viterbio.

Aduerbia ſunt: hac, iſtac, illac, ea, eadem, illa, alia, quà cum compoſitis, ſiquà, nequà, aliquà, quauis, qua-

quaquà, qualibet, & quacunque.

QVando significat motum ad locum, vult accusatiuum cum, ad, in, sub, & aliquādo super, & subter: vt vado ad vrbem, vel in urbem.

Nomina úrbium ponuntur in accusatiuo fine præpositione: vt uado Romam.

Aduerbia sunt: huc, istuc, illuc, intrò, foras, eò, illò, aliò, quò cum compositis, siquò, nequò, aliquò, quocunque, quouis, quolibet, eodem, peregrè, supra, infra, usquam, & nusquam.

QVando significat motū usque ad locū, vult accusatiuū cū ad, uel, in, ut usque ad, uel usque in galliam proficiscor: & quandoque etiam cum ab, &, ex: ut usque ab, uel ex Aethiopia uenit, cū motu de loco.

Nomina urbium ponūtur in accusatiuo, cum vsque præposita, uel postposita: ut uado Florentiam usque, uel usque Florentiam.

Aduerbia sunt: hucusque, istucusque, illucusque, quousque, eousque, & quonamusque, & significant etiam usque ad tempus, ut hactenus.

QVando significat motū versus locū, vult accusatiuū cū uersus immediatè postposita, tam si fuerint nomina aliorum locorum, quàm propria urbium: vt uado plateam versus, & Romā versus.

Aduerbia sunt: horsum, istorsum, illorsum, aliorsum, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, deorsum, quorsum cum cōpositis, nequorsum, siquorsum, aliquorsum, quoquouersus.

PRæterea notandū est, quod præpositiones, quæ rarò his urbium proprijs adduntur sunt tantū; a, ab, abs, de, e, ex, per, ad, & in; nam cum reliquis

recte dicitur, eram apud Romam, pugnauit pro Neapoli, &c. ut cum uersus, & usque.

Item ijsdem proprijs adduntur quinque appellatiua domus, rus, humus, militia, & bellum; cũ hac differentia: domus, & rus in omni motu, & statu: ut maneo domi, & ruri, potius quam rure: discedo, uel transeo domo, rure: uado, domum, rus, &c. At humus in statu, & motu de loco tantum: ut humi iacet, & humo surgit. Militia & bellum in statu solum, ut fui militiæ, uel belli.

Nomina tamen prædicta urbium, & cetera cũ adiectiuis posita, uel per duas uoces quomodolibet explicata, admittunt præpositionem: ut fui in sancta Roma, regredior ab opulentis Venetijs, transiui per forum Sempronij, iui ad urbem Perusiam uel Perusiæ, mansi in angusta domo, in monte alto, &c. Excipe tamen hæc sex possessiua, meus, tuus, suus, noster, uester, & alienus: ut uixi domi meæ, & alienæ, eo senas tuas, &c.

Cum proprijs uirorum, in loco ponimus tantum, cũ, & apud. De loco, a, ab, & abs. Per locum, apud. Ad locum, ad. Versus locum, uersus. Vsque ad locum, usque ad: ut cænaui cum Petro, uel apud Petrum: uenio à Petro, transeo apud Petrum, eo ad Petrum, &c.

At Nomina sanctorum propria ponenda sunt in genitiuo cum præpositionibus statui, uel motui cõuenientibus: ut interfui rei diuinæ in diuæ Mariæ, fui ad diui Petri: intelligitur enim templum, uel templo.

Secunda regula communis. Omnia uerba personalia possunt copulare duos similes casus: præsertim

tim uerbum Substantiuum, vocatiua, & absoluta: ut tu es bonus, ego uocor Paulus, redeo illinc defessus: Verbum substantiuum dicitur sum es est: quia omnia alia uerba in illud resolui possunt.

Vocatiua sunt, Vocor, nuncupor, nominor, appellor, dicor, iudicor, habeor, existimor, censeor, credor, inscribor, &c. Et quando fuerint ambo nomina substantiua, possunt esse numeri, & generis diuersi: ut dos est decem talenta, uel decem talenta sunt dos. Et adiectiuum quandoque potest conuerti in aduerbium: ut curro uelox, uel uelociter: uiuo felix, uel feliciter, &c.

Tertia. Verba pretij admittunt eos genitiuos, tanti, quanti, pluris, minoris, magni, parui, &c. ut dictum est in actiuo possessiuo.

Quarta. Omnia uerba possunt habere datiuum utilitatis, damni, honoris, ignominiæ, fauoris, &c. ut sum tibi utilitati, detrimento, decori, dedecori, auxilio.

Quinta. Omnia uerba possunt habere accusatiuum temporis continui, quod significat, il quanto; itē spatij, & mensuræ: ut duas horas Thyrei fuimus, abest ab urbe duo miliaria, patet tres ulnas, &c.

Sexta. Omnia uerba possunt hebere ablatiuum temporalem, idest, temporis discreti, quod significat, il quando, uel, in quanto: ut scripsi ad te superioribus diebus, confecit decem miliaria tribus horis. Vel Instrumentalem, ut scribo calamo: qui, si significaret concomitantiam, poneretur cum præpositione: ut uenit cum gladio, qui actui exercendo non est instrumentum necessarium.

Vel Causalem: ut id feci hortatu tuo, per causam

efficientem: corpus uiuit anima, per formalem: construisti domum quadrato lapide, per materialem: studes discendi gratia, per causam finalem.
Vel Ablatiuum modalem, ut studes magna diligentia. Vel excessus: ut supero te scientia, sum altior te duobus digitis. Vel participij absoluti, aut formæ ipsius: ut hoc actum est Cæsare imperante, uel Cicerone, & Antonio consulibus.
Vel Pretij: ut emi librum duobus aureis. Verba pretij, præter actiua alibi posita, sunt liceo, liceor, licitor, paciscor, prandeo, ceno, metior, habito, consto, sum, sto, uæneo, mercor. Vbi præter illa, quæ alibi dicta sunt de pretio, Notandum est, quod si pretium fuerit explicatum determinatè per numeralia, ut duo, tres, &c. Vel addatur substantiuum, ponitur in ablatiuo, ut emi librum tribus assibus, mea pecunia, magno pretio, &c. Verbis emendi, uendendi, &c. præter illos quatuor genitiuos, tanti, quanti, pluris, & minoris, adduntur isti ablatiui sine substantiuo, magno, paruo, maximo, minimo, multo, plurimo, nimio, uili, caro, paululo, dimidio, duplo, triplo, quadruplo, centuplicato, nummo, dimidio pluris uel minoris, sic multo, duplo, paulo, bis tanto pluris, uel carius, uilius. Item Aduerbia, carè, carius, carissimè, bene, male, gratis, &c.
Nomina autem numerorum, ponderum, & mensurarum cum his uerbis ponuntur in accusatiuo cũ præpositione in: Vel in ablatiuo cum, pro; uel in eo casu, quem postulat ipsum uerbum: ut emi libros tribus denarijs in singulos, l'uno: lanam in centenas libras, il cento: pannum in ulnas singu-
las, il

las, il braccio: uel pro singulis libris, uel singulos, supple libros. Et emi libros ternis aureis, idest, singulos tribus aureis. Dicimus etiam locaui domum in menses tres, in annum, per tre mesi, per un'anno, &c.

Aduerbia interrogatiua sunt sex, Vbi, vnde, quà, quò, quorsum, & quousque.

DE IMPERSONALIVM Verborum Constructione.

SIcut omnia verba hactenus pertractata, dicuntur personalia; quia recipiunt suppositum per nominatiuum casum; ita quæ sequuntur, dicuntur impersonalia, si nominatiuo tacito, vel expresso careant: quia nec determinatas personas, nec numeros habent: In quibus tamen plerunque poterit assignari infinitum, vel aggregatum aliquod loco nominatiui.

IMpersonale est duplex: actiuæ vocis in, t, vt interest pænitet; passiuæ vocis in, tur, vt legitur, seruitur.

PRima regula. Impersonale ~~passiuæ~~ actiuæ vocis formatur ab omnibus verbis, quæ desinũt in, o, & volunt ante se nominatiuum agentem: vt sunt omnia actiua, neutra absoluta, acquisitiua, & transitiua: Atque vel vtrinque absolutè ponitur, vt legitur, pugnatur: vel recipit ante se ablatiuum cum, a, vel, ab, & post se casum sui verbi, si venerit tantum a neutris absolutis, & acquisitiuis: ut a me itur ad scholam, & obeditur tibi: ab alijs

autem absolutè, tantum.
Hanc constructionem sequuntur hæc tria verba, benefit, malefit, & satisfit à neutris acquisitiuis, licet actiuæ uocis: quibus adde etiam fit, sed sine casu posteriori: vt a bonis benefit multis, ut etiam fit a Deo.
Regula secunda continet Hæc tria uerba, Interest, refert, per apartenere, importare, esser'utile, ò interesse: & Est, per esser'uffitio; uolunt ante se uel nominatiuum, tertiæ tantum personæ singularis, & plerumque neutri generis, ut hoc, id, illud quod; Vel infinitum: Et post se genitiuum, ut neutra possessiua exceptis his primitiuis, mei, tui; sui; nostri, & uestri, quorum loco dicimus cum interest, & refert, mea, tua, sua, nostra, & uestra: & cum est, meum, tuum, suum, nostrum, & uestrum: Infinita uerò regunt semper post se casus sui uerbi: quod si fuerit similium copulatiuũ, ex natura infiniti requiret post se accusatiuum: ut hoc tuum est, uel præceptoris: & tui fratris, uel mea interest esse studiosum, non studiosi, Dicimus etiam hoc tua interest magni, parui, tanti, & quanti & interest ad honorem meum cum accusatiuo inanimato, item multum, plus, magis, minimum, plurimum, &c. Item mea, tua, sua, unius, ipsius, solius, legentis: At nostra, uestra, sua duorum, trium, quatuor, &c. sic paucorum, multorum, & plurium: sed cuiusque nostrum, omnium nostrum, potius quam nostra omnium, aut cuiusque. Quando tamen prædictis pronominibus, aut genitiuis additur aliud nomen, resoluimus per relatiuum hoc modo: Interest tua, qui es iuuenis,

iuenis, uel qui uocaris Petrus: aut tua Petre in uocatiuo cum secunda tantum persona. In alijs significationibus sunt omnino personalia: ut refero tibi hoc, interfui rei diuinæ, & tuæ lectioni. ab urbe ad mare, uel Roma Tibur intersunt sexdecim millia passuum. Inter iustitiam, & æquitatem aliquid interest.

Tertia continet multa verba, & vult ante se vel nominatiuum agentem tertiæ personæ vtriusque numeri, vel infinitum; post se datiuum patientē, ut neutra acquisitiua: vt uirtus placet bonis, quibus displicet esse vitiosos, uel etiam vitiosis, sed rarius. Huc redigi potest verbum substantiuum, iunctum nominibus adiectiuis genere neutro in tertijs personis tantum singularis numeri: ut tibi utile est studere artibus ingenuis. sic opus est, fas, & nefas.

Placet, libet, piacere: displicet, dispiacere: licet, esser lecito: Conuenit, conuenire: Accidit, euenit, contingit, Accadere: Prodest, expedit, conducit, Giouare, esser'utile: Obest, nocet, Nuocere: Præstat, esser meglio: Vacat, hauer'otio: Restat, restare: sufficit, bastare: Ex his tamen placet, displicet, restat, prodest, obest, & nocet, habēt omnes personas: Nec propterea formant impersonale passiuæ vocis: quamuis noceo habeat vtrunque. cōstat, esser manifesto, & sic liquet, quod uix iungitur infinito.

Quarta continet quinque verba: & vult ante se nominatiuum agentē, vel infinitum: post se accusatiuum patientem, velut neutra transitiua: ut virtus decet bonos, quos delectat bene uiuere. De-

cet, ſtar bene, ò conuenire: dedecet, diſconueni-
re. Iuuat, giouare: Delectat, dilettare: Oportet,
biſognare. Ex quibus Decet, & dedecet habent
tantum tertias perſonas vtriuſque numeri: Iuuat,
& delectat, habent omnes perſonas. Oportet po-
tius abſolutè ponitur.

QVinta hēt quatuor verba, & vult ante ſe nomi-
natiuū agentē tertiæ perſonæ vtriuſq; nume-
ri, uel infinitum: & poſt ſe accuſatiuum cum, ad,
ſicut neutra abſoluta: vt ad uos pertinet ſtudiū,
uel ſtudere. Pertinet, attinet, ſpectat, & facit;
Apartenere: ſed facit, rarò infinito iungitur.

SExta cōtinet quinque uerba, quæ dicuntur ſem-
per imperſonalia, & volūt ante ſe uel genitiuū,
uel infinitum loco nominatiui agentis, & poſt ſe
accuſatiuum patientem; ut me pęnitet erroris,
uel erraſſe. Pęnitet, pentirſi: Tædet, & piget; rin-
creſcere. Pudet, vergognarſi. Et miſeret, hauer
miſericordia; quod infinito non iungitur.

POſtremo ſunt quædā uerba ſeruilia dicta, quia
ſemper iunguntur infinito, & ſeruiūt illi: modo
enim ſunt perſonalia, ſi iungantur infinito perſo-
nali, & uolunt ante ſe nominatiuum agentem, uel
patientem, prout uerbum in infinito poſitum: ut
tu incipis amare virtutem, & ſoles laudari à bo-
nis: Modò ſunt imperſonalia, ſi iungantur infini-
to imperſonali, & tunc ſequuntur conſtructionē
ſui infiniti: ut a te debet ſeruiri Deo, mea poteſt
intereſſe ſcire latinè; tibi deſinit diſplicere ferrē
laborem, &c. Omnes autem aliorum verborum
difficultates hic repeti poſſunt: quæ tamen facili
negotio ſuperantur, ſi prius fiat latinum ſine his,
deinde

deinde interponatur verbum seruile in eodem tempore, & numero alterius verbi in infinito ponendi: vt tu doceris à me grammaticam, tu incipis doceri à me grammaticam: pigros tædet laboris; pigros solet tędere laboris, &c. Infinitum verbi similium copulatiui cum his vult post se nominatiuum: ut tu debes esse bonus. Incipit, cominciare: desinit, finire, restare, ò cessare. debet, deuere. solet, solere, esser solito. potest, potere. Quibus addi possunt, cępit, q̧t, neq̧t, & cõsueuit.

Quædam impersonalia habent duplex præteritum: vt placuit, & placitum est: libuit, & libitum est: licuit, & licitum est: Tæduit, & pertęsum est: piguit, & pigitum est: puduit, & puditum est: desijt, & desitum est: soluit, & solitum est: cæpit, & cæptum est: incepit non est ita elegans: Miseret habet tantum misertum est.

DE INFINITIS.

INfinitum est verbi modus imperfectus, quia eget alterius verbi, vel æquiualentis coniunctione, a quo pendet, vt perfectum significet sensum: Et dicitur infinitum, quasi indeterminatum, quia non habet certos, ac determinatos numeros, nec personas, nisi resoluatur. Tempora verò quinque habet coniuncta in tribus.

Infinitum personale vult ante se accusatiuum agentem, vel patientem, prout est nominatiuus sui verbi finiti: post se omnes casus sui verbi: vt cu-

pio, te studere philosophiæ mihi placet, iuuenes doceri prudentiam a senibus: opinio, te esse studiosum, me non fallit. Impersonale autem vtrinque retinet constructionem sui verbi: vt mihi gratum est, à te seruiri Deo: scio, tua interesse, vel te tædere; Tui patris interest, te posse studere, vel tibi incipere placere sequi virtutem. At quoties non pendet ab altero verbo, habetque ante se nominatiuum, ponitur pro præterito imperfecto indicatiui: vt ego docere; illi doceri; pro docebam, & docebantur; apud historicos præsertim.

Vt autem facile vtamur infinitis, auferetur vulgaris particula, che, a præcedenti verbo pendens, & casus anterior sequentis verbi infiniti ponetur, vbi requirit infinitum ipsum siue personale, siue impersonale.

Sin verbum præcedens fuerit vnum ex his, dicor, credor, iudicor, putor, existimor, narror, memoror, feror, trador, prodor, perhibeor, legor, fingor, deprehendor, iubeor, vetor, & similibus; tunc talis casus regetur frequentius ab his in nominatiuo patiente: vt, si dice, che tu hai impedito il mio disegno, tu diceris impediuisse meum consilium, &c. licet etiam fieri possit per impersonale, vt dicitur, te impediuisse meum consilium: Quod semper fiet, sequente infinito impersonali: vt creditur, tua interesse studere.

His addi potest verbum, Videor, per parerere: quod mea quidem sententia quatuor præcipuè modis construitur. Primo si sequente infinito personali adest in vulgari expresse particula, che, construitur, velut prædicta priori modo: vt, mi par, che

tu stu-

tu studij, Mihi videris studere. Secundo, si adest occultè, sicut quando in vulgari immediatè iungitur infinito; eadem res erit agens, & patiens: vt, A te par fare il debito tuo, tibi videris fungi officio tuo: Sed cum tertia persona, quod videtur patiens, ponitur in nominatiuo, & additur datiuus, sibi, in vtroque numero: vt ad ognun par d'esser sauio, quisque sibi videtur esse sapiens. Tertio, si sequatur infinitum impersonale: vt mi par, che tu ti penta del tuo errore, dicemus, mihi videor videre, te pœnitere tui erroris; vel mihi videris esse pœnitens, is, quem pœnitet, &c. Quarto, quando significat idem, quod verbum, libet, ponetur impersonaliter, ut mihi ita uisum est facere, idest libuit. Dicere autem cum Cicerone Tusc. v. Non uidetur ad beatè viuendum satis posse virtutem, & similia, hodie videtur inusitatum.

Infinitum uerbi similium copulatiui post supradicta uerba, & ea, quæ immediatè iunguntur infinito, copulat duos nominatiuos: ut nos dicimur esse egeni, tu uideris uiuere contentus tua sorte: uis appellari nobilis, &c. Iunguntur immediatè infinito, uolo, nolo, malo, cupio, opto, desidero, habeo, spero, molior, nitor, conor, audeo, scio, tento, disco, doceo, propero, gaudeo, paro, studeo, desisto, cesso, statuo, constituo, decerno, & cetera; ut seruilia personaliter posita.

At cum ijs, quæ post se possunt habere accusatiuum dicitur, uolo, aut cupio esse bonus, uel me esse bonum.

Si autem in uulgari immediatè iungantur infinito

alia

alia uerba, addentur in accusatiuo ferè semper hæc pronomina, me, te, se, nos uos, & se, prout erit persona uerbi finiti: ut Penso d'hauer'inteso, Puto, me intellexisse, &c.

Quoties autem infinitum personale constat duabus uocibus, prior concordat cum accusatiuo, uel nominatiuo anteriore in genere, numero, & casu, quia est participium: ut credo, nos rogatos esse: tu diceris uenturus esse huc: excipe futurum passiuũ, ubi adest iri, ut lectum iri; quia tunc est supinum indeclinabile, sicut omnia impersonalia: ut scio, uos rogatum iri a multis.

Quando non reperitur præteritum perfectum in infinitis passiuorum, exponetur per actiuum: sed quando non inuenitur futurum infiniti, ut in omnibus uerbis supino carentibus, & impersonalibus actiue uocis; circumscribitur addendo fore, aut futurum esse ante particulam, che, ipsa uerò particula fit, ut, & uerbũ retrahitur ad præsens, uel imperfectum subiunctiui, prout uerbo uiciniori melius conueniet: id quod resoluendo ex uulgari facile cognoscet: ut, credo, che tu studiarai, credo, fore, ut studeas: credeua, che tu fusse per studiare, credebam fore, ut studeres.

Præterea notanda sunt secunda uulgaria trium temporum subiunctiui: nam posterius præteriti imperfecti, & quandoque etiam prius; exponitur rectius per futurum infiniti, aut suppletur per fore, & imperfectum: ut penso, che tu mi fauoriresti, ò pensaua, che mi fauorissi; puto, aut putabã, te mihi futurum esse, uel fore, ut mihi faueres. Secundum plusquam perfecti admittit mistionẽ

ex futuro, & præterito perfecto, hoc modo: Io giudico, che mi haueresti fauorito; iudico, te mihi fauturum fuisse; uel iudico, futurum fuisse, ut mihi faueres. Secundum autem futuri exponetur per fore, & præteritum perfectum: ut, sò, che domane sarai tornato; scio fore, ut cras redieris.

Verba spero, confido, polliceor, affirmo, & similia, etiam in vulgari præsentis temporis plerunque habent occultam quandam significationem futuri: ut spero di lodarti, idest, spero, che ti loderò; spero me laudaturũ esse te: sed quando utrinque habet accusatiuum, ut euitetur amphibologia, resoluitur rectius in passiuum: ut spero te laudatum iri a me, &c. licet non semper.

Præterea de hac uulgari particula, che, notabis has regulas.

I. Si ponatur post verba voluntatis, facultatis, rogandi, persuadendi, admonendi, impersonalia actiuæ vocis, potest fieri per infinitum, & sępius per ut, & subiunctiuum: ut cupio, doceo, iubeo, oro, hortor, admoneo, mihi placet, gratũ est, te studere, vel vt studeas: huiusmodi sunt. Volo, nolo, malo, impero, dico, edico, cogo, facio, efficio, suadeo, moneo, impello, scribo, mando, præcipio, rogo, peto, flagito, expecto, impetro, exoro, &c.

II. Post verba sensus potest fieri per infinitum, & aliquando etiam per quòd cum indicatiuo, aut subiunctiuo. Cic. ad Att. lib. 10. ep. 4. Cum scripsisset, quòd cuperet, me ad vrbem venire: Idem offi. 1. animaduerto, quòd qui perduellis esset, &c. Idem Fam. lib. 3. ep. 8. An mihi de te putas esse dictum, quòd taurum ipse transisti? Et aliquando

tacc-

taceetur, quòd, Ter. in And. credo, impetrabo, & alibi. Hanc formam dicendi probaui exemplis, quia negatur à multis. Verba sensus sunt. Video, audio, sentio, credo; puto, arbitror, existimo, animaduerto, memini, & similia.

III. Similiter vbi, che, significat, perche; vt gaudeo, gratulor: mæreo, doleo, me pænitet; te amisisse tempus, vel quòd amisisti, aut amiseris tempus.

IV. Post verba curo, elaboro, efficio, do operam, ponitur, vt; nam dicimus, cura, vt valeas, &c.

V. Post Timeo, caueo, vereor, ueto, prohibeo, dissuadeo, dehortor, repugno, obsto, aduersor, dicitur, ne; & idem est dicere, caue, vt facias, caue facias, & caue, ne facias. at impedio, quò minus, &c.

VI. Post verbum, dubito, & nomina nullus, & nemo, ponitur, quin, pro, vt non, vel qui non: ut dubito, quin studeas; nemo est, quin sciat.

VII. Post, tantus, talis, is ea id, tot, tam, eiusmodi, ita, adeo, sic; vtimur, vt: dicimus enim, adeo studet, & est tam diligens, ut discat.

VIII. Quando à nomine pendet, fit per qui quæ quod, uel per participium, sicut patebit suo loco: vt Io, che studio, ego, qui studeo, vel ego studens.

IX. Post Comparatiua fit, quàm, vt tu es doctior, quàm Petrus, vt infra dicetur.

X. Post nomina temporis fit quo, qua, vel cũ: vt eã nocte, qua: decẽ sunt anni, cũ, vel quando id fuit.

XI. Post Aduerbia temporis fit, cum, vel quoniam: vt nunc, cum sumus otiosi: & hodie, quoniam est dies festus.

XII. Demum si interrogatiuè ponatur, fit per quid: vt che domandi? quid petis? &c.

D E

GErundium est triplex, in di, do, dum: venit ab omnibus verbis personalibus, præter passiua, & formatur à præterito imperfecto indicatiui, mutata, bā, aut, bar, in ndi, ndo, ndum; habetque significationem sui verbi: sed ab actiuis, neutris transitiuis, & communibus sub eadem voce significat actionem, & passionem: vt legendi, di leggere, e di esser letto. arando, arando, & essendo arato. Hortandum ad essortare & ad esser'essortato. Ante se nullum casum regit, post se retinet constructionem sui uerbi, nisi passiuè capiatur: quia tunc ponitur absolutè, uel resoluitur.

Gerundium in, di, est genitiui casus, & ante se iungitur ferè semper nomini substantiuo, & aliquando etiam quibusdam adiectiuis, quæ regunt genitiuum: ut facultas dicendi, ars scribendi, cupidus discendi, &c.

Substantiua frequentiora sunt, causa, gratia, occasio, tempus, locus, commoditas, facultas, potestas, ratio, copia, vtilitas, venia, licentia, libertas, mos, consuetudo, desiderium, consilium, voluntas, cupiditas, auiditas, libido, molestia, cura, otiū, labor, voluptas, &c.

Item adiectiua sunt. cupidus, auidus, studiosus, peritus, doctus, sciens, gnarus, eruditus, prudens, potens, certus, promptus, consuetus, &c. & cum his vtimur infinito, loco gerundij more græco: vt cupidus sciendi, vel scire.

QVando autem in vulgari adest, per, fit causa, gratia, studio, uel consilio, quamuis præcedat alterum substantiuum: ut hò studiato questa scientia per viuer felice, studui huic scientiæ causa uiuendi feliciter, non autem felix, quia si ad-

datur similis casus, non potest fieri gerundium, nec supinum, nec impersonale passiuæ vocis: sed tunc aut nomen vertitur in aduerbium, aut resoluitur per, vt, & subiunctiuum in præsenti, vel imperfecto: vt ego studeo, vt viuam lætus, studebā, ut essem peritus, &c. sicut resoluitur etiam quando passiuè capitur: ut Cic. hæ sunt causæ diligendi grauissimæ, idest, ut diligamur.

Gerundium in, do, plerunque est ablatiui casus: & ante se aut ponitur absolutè, vt legendo disco: aut cum præpositionibus in, & aliquando, a, ab, de. item, cum, & pro; sed absolutè. Et resoluitur per dum, donec, postquam, si, &c. vt dum lego, disco; & mens discendo alitur, memoria excolendo augetur, idest, dū discitur, atq; si excolitur. Potest etiam esse datiui casus, & tunc regitur à uerbo, vel nomine: vt tu das operam discēdo, & es aptus docendo.

Gerundium in dum, iunctum verbo substantiuo, est casus nominatiui, & necessitatem, seu conuenientiam significat, ac resoluitur per necesse est, debet, aut conuenit: Ante se ponitur absolutè, vel cum datiuo: vt denique moriendum est, idest, necesse est mori; & tibi studendum erat philosophiæ, idest, studere debebas. Aliàs ponitur in accusatiuo, & plerumque cum præpositione, ad, & quandoque cum, ob, & propter, ac resoluitur per vt, & subiunctiuum: vt hic est paratus ad scribendum, & ob iudicandum pecuniam accepit, idest, vt scribat, & vt iudicaret: vel etiam cum inter, & ante, sed rarius; & resoluitur per dum, donec, & antequam: ut inter cenandum, idest, dum cenatur,

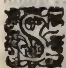
tur,uel cenabatur; & ante domandum, ideſt, antequam dometur,&c. Cum his tamen verbis, loco,conduco, mando, curo, & ſimilibus, ponitur ſine præpoſitione;ut hoc faciendum curabo. Idẽ ſi iungatur infinito, eſſe, tacitè, vel expreſsè; ut temporibus inſeruiendum putaui,&c.

Gerundiuum habens vulgaria, caſus, conſtructionẽ anteriorem, & reſolutionem ſui gerundij, variatur per tres voces in vtroque numero, & ſignificat ſemper paſſionem: Quarè deſcendit tantum à verbis actiuis, neutris tranſitiuis, & communibus; quæ habent poſt ſe accuſatiuum patientem, qui aptari debet cum gerundio in genere, numero, & eo caſu, in quo antea poſitum fuiſſet ipſum gerundium. Nullum enim dubium eſt, quin poſſit fieri per gerundium, quicquid fit per gerundiuum,licet non econtrario à verbis ad vnicam ſignificationem determinatis: vt petenda eſt pax, & petendum eſt pacem; & dicitur lenitas amanda eſt tibi vel à te, ex Cic. Item cauſa diſcendæ grammaticæ, & cauſa diſcendi grammaticam: ſtudeo explicando Ciceroni, vel Ciceronem: uado ad audiendas, uel ad audiendum lectiones: in ſuo cuique tribuendo, & in tribuendo cuique ſuum. Plerumque tamen longè elegantius erit gerundiuum, præſertim ſi adſit præpoſitio, & malus ſonus abſit: nam euphoniæ contrarium eſſet, cauſa legendorum multorum librorum: & idcirco antiqui nec generis, nec numeri ratione habita, caſum tantũ obſeruabant: vt Ter. in prol. Heaut. faciunt copiam ſpectandi nouarum.

Cum verbo autem ſignificante motum de loco ra-

rissimè ytimur gerundio, aut supino: sed aut nomine, si reperitur, ut redeo à lectione, non à legendo, neque lectu, aut resoluitur per uerbum, idest redeo, postquam legi, uel saltem fiat per gerundiuum, ut Cic. non uideor à defendendis hominibus discedere, licet idem dicat, ipse à dicendo refugisti: Dicit etiam Cicero in part. ad rem docendam, & pro M. Cælio, spoliandæ dignitatis gratia, facta concordantia cum casu ulteriori in huiusmodi tantum uerbis, ubi patiens defuerit.

DE SVPINIS.

SVpinum est duplex, in, um, & in u; ut lectum, à leggere; & lectu, d'esser letto. Supinum in, um, significat actionem, præterquam à verbis passiuæ tantum significationis, ut gauisum, uapulatum, &c. Ante se iungitur verbo significanti motum ad locum uel expreſsè, vt vado auditum lectionem: vel tacitè, vt do nuptum, &c. aliàs fieret per gerundium, vt maneo hic ad studendum, ad scribendum, &c. Post se verò vult casus sui verbi. Et quando non inuenitur, resoluitur per vt, & subiunctiuum, vel fit per gerundium: vt vado, vt discam, vel ad discendū.

Supinum in, u, significat passionem, & de vsu venit tantum à verbis passiuis neutris transitiuis, & communibus: Ante se iungitur nomini adiectiuo, vel his tribus substantiuis, opus, fas, & nefas: Post se ponitur absolutè: Et quando adest ablatiuus agens, resoluitur per vt, & subiunctiuum:

vt mirabile visu, nefas factu, id est, vt videatur, & fiat; vel ad videndum, & faciendum per gerundium in passiua significatione.

DE PARTICIPIIS.

PArticipium est pars orationis declinabilis, quæ participat naturam nominis, ac verbi: tum quia recipit genera, & casus a nomine; tempora, & significationes a verbo; numerum, & figuram ab vtroque: Tum quia ante se construitur, vt nomen adiectiuum adhærẽs substantiuo præcedenti, & post se habet omnem constructionem sui verbi: tum etiam quia continet in se relatiuum, quandoque etiam antecedẽs, ille illa illud, & verbum: vt legentes discunt, idest, illi, qui legunt, discunt. A participando igitur dictum est participium, quasi particapiũ.

Participia sunt quatuor, vnum in, ns, vt amans, & legens: alterum in, rus vt lecturus. Tertium in tus, vel sus, vel xus; vt amatus, visus, nexus. Quartum in dus; vt amandus.

In, ns, formatur ab omnibus uerbis, præter passiua, mutata bam, aut bar, præteriti imperfecti indicatiui in, ns; vt amabam, sequebar; amans, & sequens: quod si careant tali syllaba, carebunt etiã hoc participio, vt sum, odi, &c. Ab actiuis, neutris transitiuis, & communibus semper significat actionem: ab alijs retinet significationem sui verbi; vt gaudens, vapulans, passiuam tantum. Et est temporis præsentis, aut præteriti imperfecti,

cum his vulgaribus, legens, il quale legge, ò leggeua, leggente, o leggendo.

In, rus, ab ijsdem uerbis oritur, & eandem habet significationem, vt in, ns: sed formatur a primo supino mutata, m, in, rus; vt lectum, secutum; lecturus, secuturus.

Non seruant formationem, nosciturus, ignosciturus, oriturus, moriturus, arguiturus, ruiturus, spuiturus, pariturus, nasciturus, tuiturus, sonaturus, irasciturus, & cubaturus.

Estque futuri temporis, cum his vulgaribus, lecturus, che leggerà, da leggere, & essendo per leggere. Et dicitur lecturus es, eras, sei, ò eri per leggere, in omnibus modis, & temporibus, sicut honorandus es, eras, &c. Sæpe etiam significat deliberationem quandam: vt nunquam rediturus abisti, idest, eo animo, vt nunquā redires, &c.

In tus, &c: a passiuis, & neutris transitiuis descendens, semper significat passionem; ab alijs retinet significationem sui verbi, vt infra dicitur. Formatur ab vltimo supino, addita, s, ut lectu, lectus, & sic visus, & amplexus. Estque temporis præteriti perfecti, vel plusquam perfecti, cum his vulgaribus, lectus, letto, che è stato letto, ò che era stato letto, & essendo stato letto.

A neutris hæc habent participium in tus, in actiua significatione. Titubo, soleo, pateo, placeo, odi, fido, & suesco cum compositis.

In passiua. gauisus, nupta, & factus.

In vtraque iuratus, pransus, potus, cenatus, & ausus.

IN, dus, semper significat passionem, & propterea descendit tantum a verbis passionem illatā significantibus, vt sunt omnia passiua, neutra, transitiua, & communia. Formatur autem a geni-

tiuo sui præsentis perticipij mutata, tis, in, dus: vt legens, legentis, tis, in, dus, fit legendus. Et est temporis futuri, cum his vulgaribus, legẽdus, che sarà letto, da esser letto, & hauendo à esser letto.

Præterea de participio in, tus, animaduertẽdum est, quòd à deponentibus, & neutropassiuis habet hæc vulgaria: ut secutus, iuratus, seguitato, che hà, ò che haueua seguitato, hauendo seguitato, e poiche hà seguitato: ut tu seguitato lo studio hai acquistato laude, Tu secutus studium acquisiuisti laudem: Item Metello rallegratosi, essendosi rallegrato, poiche s'è rallegrato, & ilquale s'è rallegrato della pace; viue contento della sua fortuna: Metellus, gauisus, uel lætatus pace, viuit sua sorte contentus. Semper enim participiũ concordat cum casu anteriore sui verbi, & prout talis casus est agens, uel patiens, participium significat actionem, uel passionem. Denique à cõmunibus solum participium in, tus, vtranque retinet significationem sui verbi: ut tu hortatus ali quem, & hortatus ab aliquo, cum constructione, & vulgaribus vtriusque significationis.

Hinc facile colligi potest quot participia ab vnoquoque verborum genere descendant: Ab actiuis enim & plerisque neutris duo, in, ns, & in, rus. A passiuis item duo, in tus, &, dus. A deponentibus, & neutropassiuis, tria, ns, tus, & rus. A communibus, & neutris transitiuis, quatuor, ns, rus, tus, & dus. Hinc tamen excipe omnia verba supino carentia, quæ nec in rus, nec in tus, participiũ habent.

Carent autem supinis, cerno, compesco, respuo, lingo, fugo, refello, vrgeo, viso, timeo, metuo, disco, ambigo, linquo, posco. Item neutra, studeo, strideo, sterto, rudo, æstuo, mico, psallo, parco, dego, sculpo, scabo, paueo, horreo, mando, tremo, glisco, luo, volo, luceo, fulgeo, esurio, ferueſco, cũ alijs inchoatiuis, &c.

AT quoties participij, & verbi principalis sunt suppoſita diuerſa, tunc participium non habens, vnde regatur, cum ſuo antecedente ponitur in ablatiuo ſine præpoſitione; & dicitur participium abſolutum, ſiue conſequentiæ: ut inſegnando il maeſtro, li ſcolari imparano; docente magiſtro, diſcipuli diſcunt. Io ſcritta queſta lettera, andai à dormire: Ego ſcriptis his literis, iui cubitum. Id quod ſicut in participio in, ns, &, tus, eſt frequens; ita in rus rarò, in dus nunquam continget: dicitur enim aliquando, Venturo Cęſare, prædã liquere milites: ſed legendis noſtris proficies, gerundiuum eſt, non participium, vt reſoluenti patebit. Vtimur etiam participio abſolutè ſine ſubſtantiuo, hoc modo, audito, aduenisse duces, & cognito, quòd ſibi inſidiæ pararentur, &c. apud bonos auctores.

Huc referri etiam poteſt quædam forma participij abſoluti in nominibus ſubſtantiuis: ut per mio conſiglio, e mentre ſarò maeſtro io, tu non farai tal coſa: me auctore, & me magiſtro, id non facies. ſic etiam dicitur, Hirtio, & Panſa conſulibus pugnatum eſt: Auguſto imperatore, ideſt, imperante, fuit pax in toto orbe.

Participio uti non poſſumus duabus de cauſis: Vna eſt, quãdo non reperitur, ut in, rus, &, tus, à verbis ſupino carẽtibus: & ab omnibus impersonalibus,

quæ

quæ carent etiam gerundijs, & supinis. Altera est, quando resoluendo relatiuum non cadit in nominatiuum: ut la lettione, insegnata da me à te, è utile: lectio, quam tu doctus fuisti à me, est utilis, ita bisognante, battente, rallegrante, &c.

Resoluitur autem participium plerunque per relatiuum qui quæ quod, & verbum, seruato tempore: ut legens, qui legit vel legebat: lecturus, qui leget: lectus, qui lectus est, vel lectus fuerat: legendus, qui legetur. Quando autem in vulgari apponuntur articuli, additur ille, & aliquis: ut il temuto rattrista il pentito, & il battuto: Illo, quē timuit aliquis, mæret ille, quem pænituit alicuius rei, & ille, qui vapulauit ab aliquo: ut patet resoluendo in vulgari. Participium absolutum in, ns. resoluitur per dum, donec: vt Cæsare pugnante, idest, dum pugnat, uel pugnabat; & sic positum loco gerundij in, do: ut legens uel legendo disco. i. dum lego. sed in, tus, per postquam & indicatiuum, vel per cum, & subiunctiuum: vt accepto hoc nuncio, idest, postquam acceptum fuit, uel fuerat; vel cum acceptum fuerit uel fuisset: prout melius conueniet uerbo viciniori. Quarè huiusmodi resolutiones non seruantur semper, sed variandum est vulgare, & sensus animaduertendus; & sic facile intelligetur, quomodo varijs modis resoluendum sit participium, & cuius sit temporis: nam plerunque sequitur tempus uerbi vicinioris, idest, ad quod refertur: ut accessit pretium pollicens, idest, accessit, & pretium pollicitus fuit: lectis tuis literis ibo in plateam, idest, postquam legero, etiam non seruato tempore: Orien

te ſole fit dies, ideſt, quia ſol oritur: nullo prohibente ſedeto, ideſt, ſi nullus prohibuerit: lex reſiſtente Appio Claudio, tamen lata eſt, ideſt, quãuis reſiſteret.

Poſtremo participium dicitur tranſire in nomen tribus modis: Primo mutatione conſtructionis: ut abundans lactis, amans virtutis, alieni appetens, ſui profuſus. Secundo mutatione ſignificationis: ut doctus pro perito, diligens pro ſtudioſo, apertum pro claro. Tertio amiſſione temporis: ut honorandus, dignus honoratu, honorari, uel honore: quia non reſoluitur per futurum, & relatiuum; ſed per nomen, dignus a um: aliàs eſſet gerundium, vel gerundiuum: & huc referri poteſt quando mutat ſignificationem, quia reuera tũc amittit etiam tempus. Comparatione autem non vertitur in nomen, quia comparatiuum non formatur à participio, ut tale eſt: ſed quatenus aliqua ſupradictarum cauſarum nomen iam factum fuerit. Neque compoſitione: quia dicitur iniuratus, indicta cauſa, indemnatus, impranſus, alia indoctus, inſperante, uel inſciente me; quorum verba in huiuſmodi compoſitione in vſu non ſunt.

Præterea ſunt alia quædam nomina participialia, quia à nomine, non à verbo, formantur: & ſignificant ornatum: ut tunicatus, ideſt, tunica indutus, pileatus, manicantus, loricatus, haſtatus, &c. Demum hæc ſine origine, quia eorum verba non ſunt in vſu: ut præditus, fretus, prægans, & caſſus.

DE

DE COMPARATIVIS.

Omparatiuum est nomen adiectiuum, per quod res superans rei superatæ comparata præfertur, positiuique significatio augetur, vel minuitur: quia significat quantum suũ positiuum cum magis, aut minus; in quæ resoluitur: vt doctior, magis doctus, & indoctior, minus doctus, &c. Positiuum est omne illud, a quo formatur comparatiuum, aut superlatiuum: vt est nomen adiectiuum, in quo continetur participium, factum iam nomen, præpositio, & aduerbium.

A nomine formatur a primo casu desinente in, i, addita or, et, us; vt clarus, ri; hic & hæc clarior, & hoc clarius: Amans, tis, ti; amantior, & amãtius, & declinantur omnia, vt doctior, & doctius. Sed quæ habent vocalem ante, us, aut, is; vt pius, tenuis; euphoniæ causa rarò comparatiuum, aut superlatiuum formant: sed resoluuntur; vt tu es magis pius Metello. Excipe item irregularia quædam: vt bonus melior optimus: malus peior pessimus: magnus maior maximus: paruus minor minimus: nequam nequior nequissimus: multũ plus plurimum: parum minus minimum: & composita a dico, facio, volo, & loquor: vt maledicus maledicentior maledicentissimus: magnificus magnificentior magnificentissimus: beneuolus beneuolentior; magniloquus magniloquentior, &c. A quibusdam comparatiuis formantur diminutiua mutata, or, in vsculus la lum; vt longior longiusculus; maior maiusculus, &c. quæ compara-

tiui constructionem retinent.

A præpositionibus hæc tantum nouem in, erior, ferè descendunt: vt ante, anterior solum: citra citerior citimus: infra inferior infimus: intra interior intimus: vltra vlterior vltimus: extra exterior extremus, & extimus: post posterior postremus: supra superior supremus: propè propior, proximus. Quidam etiam dicunt, ista fieri a nominibus antiquis, aut ab aduerbijs ex propositione factis, vel carere positiuo.

Ab aduerbijs fiũt: ut sæpe sæpius sæpissimè: diu diutius diutissimè. Item vox comparatiui in, us, transit in aduerbium: vt doctius, vtilius, &c.

Comparatiuum ante se concordat cum suo antecedente, idest, cum re superante in genere, numero, & casu: post se autem exigit ablatiuum sine præpositione rei superatæ: vt tu es doctior Petro, magis pius Antonio: aut aduerbium, quàm, cum eodem casu sequente rei superatæ, qui fuit præcedens rei superantis; quia intelligitur idem verbum: vt tu es doctior, quam Petrus, & magis pius quam Antonius, supple, sit; & noui te diligentiorem, quam Petrum, supple nouerim esse diligentem: tu magis eges consilij, quam pecuniæ, supple egeas.

Sed post aduerbium quàm, dictio negatiua, aut relatiua immediatè non ponitur: dicitur enim Fabius, quo tu es doctior, nemine est solertior; non autem, quam qui, vel quam nemo. Et licet dicatur, tu es melior, quam qui maximè; & nihil est turpius, quam non sequi virtutem: tamen tunc non postponitur immediatè: sed intelligitur in-

terpo-

terpositum alterum verbum, ut resoluenti patet, id est, quam est bonus is, qui est maximè; & quã sit turpe non sequi uirtutem. Potest habere præterea omnes casus sui positiui, & etiam ablatiuũ excessus: vt tu es aptior labori, & altior tribus digitis Petro, vel quam Petrus.

Ad bonam comparationem requiruntur quatuor; res superans, res superata, qualitas conueniens vtrisque, sed superanti magis.

Abusus tribus modis committitur: Primum inter diuersas qualitates, ut nix est albior coruo: Deinde quando non formatur regulariter, nec à partibus supradictis; vt melior, ipsior, nerorонior, &c. demum quando significat, quantum suum positiuũ, vt facio te certiorem, idest, certum: aut minus; ut tristior, idest, quasi tristis: aut contrarium; ut mare dulcius, idest, minus amarum.

Quãdo autem dicitur manuum dextera est fortior, non est abusus constructione: quia genitiuus, manuum, non potest esse casus comparatiui, cum teneatur partitiuè, nec sit res superata, sed intelligitur sinistra: sic etiam dicitur, uirtutum nulla est præstantior, quam iustitia, idest, ex uirtutibus, vel inter virtutes. Item Cic. off. 1. omnium rerum nihil est agricultura melius.

Più, e meno, quando significant pondus, vel mensuram, fiunt per plus, & minus cum genitiuo: vt habeo plus farinæ, & minus pecuniæ, quàm tu. Quando autem significant numerum, fiunt per plures, & pauciores: ut habeo plures amicos, & pauciora prædia Francisco.

Iunguntur autem comparatiuis hæc aduerbia in, o;

vt tanto, quantò, aliquantò, multò, paulò, nihilò, eò, quò, longè, & hoc: ut quò eſt pulchrior uirtus, eò difficilior.

DE SVPERLATIVIS.

Vperlatiuum eſt nomen adiectiuũ, quod ad plures ſui generis comparatum, præponitur omnibus, & ſignificat quantum maximè cum poſitiuo: vt fortiſſimus omnium, id eſt, maxime fortis omnium: deſcenditq; ab ijſdem partibus, unde comparatiuum; & à nomine habet tres terminationes: in ſimus, rimus, & limus.

In, ſimus, formatur à prima voce deſinente in, i, addita, s, & ſimus: ut clarus, clari, clariſſimus, ita amantiſſimus, &c.

In, rimus, fotmatur à prima voce nominatiui in, r, deſinentis, addita, rimus: ut tener, tenerrimus, celer celerrimus, &c.

In limus, ſunt tantum ſex facillimus, agillimus, gracillimus, humillimus, ſimillimus, & docillimus, cum compoſitis. Quæ autem formentur irregulariter, aut à præpoſitionibus, & aduerbijs, dictum eſt ſupra in comparatiuis.

Quando reperiatur alterum ſine altero, vel neutrũ, uel utrunque, obſeruandum eſt apud probatos auctores; ut ſenior, iunior, adoleſcentior, pijſſimus, &c. A ſuperlatiuis fiunt aduerbia à datiuo, muta, o, in, e, ut doctiſſimo, doctiſſimè, &c.

Superlatiuum ante ſe concordat cum re ſuperante;

post se vult genitiuum pluralem sui generis, vel singularem nominis collectiui, quod in singulari numero multitudinem significat:ut populus,gēs, plebs,societas,exercitus, ciuitas, respublica, &c. ut Cæsar fuit fortissimus romanorum, uel populi romani: habet etiam quādoque ablatiuum cum, e, ex, &, in, pro Inter. Item accusatiuum cum inter,& ante,& omnes casus sui positiui.

Intelligitur esse eiusdem generis, quando res superās continetur in superata:ut Cicero fuit eloquētissimus oratorum, quia fuit orator: non autem oratorum græcorum; quia non comprehenditur inter oratores græcos: potest ante se conuenire etiam cum sequente:vt rosa est gratissima,vel gratissimus,florum, supple flos.

Tria demum nos impediunt, quò minus vtamur superlatiuo: primum,quando res superata est numeri singularis voce,ac sensu:non enim dicitur,Cæsar fuit fortissimus Pompeij: Deinde,& ferè semper, quando non sunt eiusdem generis, vt supra: & his duobus modis non potest exponi per maximè, & positiuum: sed dicetur, Cæsar fuit longè fortior, vel multò magis strenuus Pompeio, uel quam Pompeius; & Plato fuit longe doctior romanis, &c. quia comparatiuum refertur tam ad vnum, quam ad plures; tam sui,quam diuersi generis. Tertiò,quando non potest formari, & tunc exponitur per maximè,& positiuum,sicut quando absolutè ponitur: vt iustitia est maximè necessaria omnium virtutum. Dicitur etiam per aduerbia,tu maximè omnium studes. Vtimur etiam superlatiuo cum vulgari comparatiui, quando præ-

poni-

ponitur omnibus: ut Tu sei il più dotto homo del mondo, Tu es omnium doctissimus, vel doctior, quam qui maximè, & imiti li più sauij de i greci, imitaris sapientissimos græcorum, &c.

Hæc pronomina, meus, tuus, suus, noster, & vester: item alius, reliquus, & ceteri, plerunque impediunt superlatiuum, quia non refertur ad suum genus: ut tu es doctissimus cõdiscipulorum, quia es vnus ex condiscipulis: non autem tuorum condiscipulorum, quia non es tuus condiscipulus. sed tu es doctissimus meorum discipulorũ rectè dicitur, si es meus discipulus. licet quandoque inueniatur superlatiuum, etiam si referatur ad plures diuersi generis. vt Cic. pro domo sua, loquens de Clodio, ait, hoc ministro omnium non bipedum solum, sed quadrupedum impurissimo remp. perdidisti; Et alibi; atque Mart. dixit, Optimus malorum.

Superlatiuo iungi potest aduerbium longè, & quandoque multò, tantò, & quantò: sæpè etiam, quàm; sed cum hoc post se ponitur absolutè: vt iustitia est quam vtilissima. Item doctissimus quisque, nõ omnis doctissimus. Committitur denique abusus sicut in comparatiuis: vt pijssimus, Plautissimus, &c.

DE RELATIVIS.

Elatiuum est nomen adiectiuum, quod rem ante latam refert iterum; & est duplex, id est, substantiæ, & accidentis.

Relatiuum substantiæ est, quod refert antecedens

cedens substantiuum: estque item duplex: alterũ dicitur identitatis, quia refert idem; ut qui, ille ipse, iste, hic, is, idem, sui, & suus: quæ conueniunt cum antecedente; præter, suus, cum sequente; ut amat filias suas. At qui quæ quod, inter duo substantiua potest concordare cum vtrolibet, sed cũ proprio nomine sæpius: ut Sal. est locus in carcere, quod tullianum appellatur, &c. Alterum dicitur diuersitatis, quia refert rem genere, aut specie logica diuersam, & sequenti substantiuo adhæret; vt alius, alter, reliquus, & ceteri: ut fugio leonem, & alia animalia; vbi significo leonẽ esse animal, sed ab alijs diuersum.

Relatiuum accidentis refert antecedens adiectiuũ, & sequenti substantiuo adhæret; & sunt sex, qualis, quantus, quot, quotus, cuius, & cuias: quorum loco potest etiam poni, ut, sicut, &c.

Qualis respondet propriè antecedenti, talis, & etiã adiectiuis qualitatis: vt bonus, malus, albus, niger, diues, pauper, sapiens, stultus, doctus, ignarus, dulcis, amarus, leuis, asper, humidus, siccus, acutus, &c. ut sum talis, qualis es tu: & sapiens es, qualis nemo fuit: es niger, ut, uel qualis æthiops. Item interrogatiuè, ut qualis est Cicero? & infinitè, vt nescio, qualis sit. & dicitur etiam, ij, qui, idest, tales, quales.

Quantus refert, tantus, & adiectiua quantitatis continuę: vt Magnus, paruus, breuis, angustus, gracilis, profundus, longus, latus, altus, crassus, &c. ut sum tantus, quantus est Petrus: & sum longus, vt tu, uel quantus es tu. Et quanta est syllaba? breuis, uel longa. Et nescio, quanta sit.

Quot refert,tot,& adiectiua quantitatis discretæ & absolutæ,vt duo,tres,&c.ut habeo tot,uel decem libros,quot, uel vt tu . & sic per aduerbia, ut legi toties,bis, ter, decies, quoties tu.Item quot annos natus es? duos de uiginti: & nescio quot annos habeas.

Quotus refert numeralia ordinis,vt primus, secundus,&c.ut cenaui hora tertia,quota tu, uel vt tu. Et quota hora uenisti? decima. Et nescio quotus sedeas in conuiuio. Item quotuiquisque est, idest,quot; vel quam pauci.

Cuius cuia cuium refert nomina, vel pronomina possessiua:ut hic liber est Petri, uel meus, ut, uel cuia est uestris.Et cuia est ancilla?Petri,uel mea. Et nescio cuium sit hoc pecus: licet usitatius dicatur,cuius,& in plurali,quorum, uel quarum.

Cuias refert nomina patriæ,nationis, uel sectæ: ut Romanus,Perusinus, Senensis, Tifernas: Italus, Gallus, Hispanus: Peripateticus, Academicus, stoicus, &c. vt sum Romanus Italus, peripateticus,ut,uel cuias es tu. Et cuias es? Florentinus, stoicus. Et nescio cuiatem se esse dicat.

Sequentibus uerò non subiunguntur relatiua,sed solum,ut, uel sicut. Dicitur enim eunt singuli, bini, ut boues:non autem quoteni.Item terni,quaterni,quini,seni,septeni,octoni, noueni, deni, uiceni, triceni,quadrageni, quinquageni,centeni,milleni.& dicimus.diuisit militibus centenos aureos idest,centum singulis.

Biennis, triennis usque ad decennis. Item bimus, trimus, & quadrimus tantum: ut, & non quotennis.

Duplex,

Duplex, triplex, &c. ut, & non quotuplex. Ita duplum, triplum, &c. vt, & non quotuplum.

DE PATRONYMICIS.

Patronymicum est nomē ſubſtantiuū, quod propriè fit à proprijs patrum, vel auorum nominibus, & ſignificat filium, vel nepotem: & ſæpius per antonomaſiam: vt Hector priamides, ideſt, Priami filius: & Aeacides, ideſt, Achilles Aeaci nepos.

Formatur ferè ſecundum formam græcā, & eſt proprium poetarum; neć ab omnibus proprijs eſt in vſu. In ſoluta oratione eius loco utimur poſſeſſiuis: vt Scipio Aemilianus, Aiax Telamonius, &c.

Patronymica uel ſunt generis maſculini, vel fæminini.

Maſculina omnia deſinunt in, des, & in prima declinatione formantur ferè a genitiuo, mutato, e, in, a, & addita des, vt Aeneæ, Aeneades. Aliqua tamen interponunt, i, ante, a, vt Anchiſiades, Laertiades. In ſecunda, & tertia formantur a primo caſu deſinente in, i, addita, des, vt Priamides, Hectorides. Sed quando genitiuus deſinit in duo, ij, poſterius vertitur in, a, vt Menetij Menetiades. Quando autem deſinit in, ei, a nominatiuo in, eus, diphthongum; mutatur, ei, in, i, longum: vt Theſeus, ei, Theſides, Aenides, &c. In tertia verò aliqua addunt, a, ante, des, ut Laomendotiades, Atlantiades, Phaetontiades, Amphitrioniades: licet etiam dicatur Atlantides, &c. Decli-

nantur autem prædicta omnia in prima declinatione, hoc modo, nominatiuo, des, dæ, dæ, den, de, de. Plurali dæ, darum, dis, das, dæ, dis.

Fæminina desinunt in, is, as, & ne; & duo priora formatur a masculino remota, de; vt Priamides, Priamis, ideſt, Priami filia. Sic Anchisiades, Anchisias; ſed à nominibus in, eus, retinent, ei, integram: vt Nereis, Aeneis: & ſunt tertiæ declinationis: vt nominatiuo is vel as, dis vel dos, di, dem vel da, is vel as, de. Plurali des, dum, dibus, des vel das, des, dibus. In, ne, formatur a genitiuo primitiui hoc modo, ſi deſinit in, i, ſolum, additur, ne; vt Adraſti, Adraſtine; ſi in, ei, mutatur in, i, longum: vt Nerei, Nerine: ſi in duo, ij, poſterius mutatur in, o, vt Acriſij, Acriſione. Et eſt primæ declinationis: vt Nominatiuo, ne, nes, ne, nen, ne. Plurali næ, narum, nis, nas, næ, nis.

Deſcendunt præterea minus propriè quandoque a matribus, vt Maiades; A fratribus, vt Phaetontias: a regibus, vt Cecropidæ: a conditoribus vrbium, vt Romulides: A maritis, vt Menelais: A filijs, vt Meleagris: Ab vrbibus, vt colchis. A regionibus, & inſulis: vt Theſſalis, ſicelis: A ducibus, vt Aeneades: A montibus, fontibus, & fluminibus: ut Parnaſſis, Heliconias, & tiberinis: Et ſignificat etiam hiſtoriam, vel fabulam, vt Aeneis, Ilias, id eſt, Hiſtoria Aeneæ, vel Ilij.

Igura est arte aliqua nouata dicendi forma; necessitatis, vel ornatus gratia per missa; quæ tamen auctoritate, vetustate, consuetudine, vel ratione defenditur. Estque aut in sensu, & sic dicitur figura locutionis, pertinens ad poetas, siue oratores: Aut in verbis; & sic erit duplex: si enim respiciat vnicam dictionem, est figura dictionis, & dicitur barbarismus, ac spectat ad poetas potissimum: si autem respiciat plures dictiones per constructionem coniunctas, dicitur figura constructionis, conficit solæcismum, & spectat ad grammaticos. Et huiusmodi figuræ constructionis sunt octo.

Figuræ constructionis, quæ sunt. VIII.

APpositio est, quando continuantur duo substãtiua eodem casu sine copula; quamuis essent genere, numeroue diuersa: vt Italia, prouincia Europæ: animal, leo, vel leo, animal: Athenæ, vrbs nobilissima. Licet post nomina vrbium aduerbialiter posita, fiat appositio in diuerso etiam casu: vt Cic. pro Archia, natus est Antiochiæ, loco nobili, & celebri quondam vrbe: Idem Philip. 4. Albæ, in vrbe oportuna; addita præpositione.

Antiptosis est, quando ponitur casus pro casu: vt it clamor cælo, pro, ad cælum: populo vt placerent, quas fecisset fabulas, pro fabulæ: quas accepi litteras; gratissimæ fuerunt, idest, litteræ.

Euocatio est, quando pronomini primæ, aut secun-

dæ personæ, tertia immediatè iungitur: vt ego magister doceo, tu Petrus scribis.

Synechdoche est, quando ponitur pars pro toto, vel contra: vt puppis pro naui; vel fons pro aqua. Itē singularis pro plurali; vt armato milite complet, pro militibus. Item accusatiuus post nomen adiectiuum, verbum, participiumue passiuæ significationis: vt albus dentes, idest, secundum dentes, læditur pedem, laniata capillos, idest, laniatis capillis: cetera lætus.

Synthesis est, quando spectatur sensus, & non vox: vt pars in frustra secant, turba ruunt: vbi est scelus, qui me perdidit? Cicero, & Antonius collegę fuerunt.

Zeugma fit tribus modis. A priori, quando verbum præponitur; vt sunt nobis castaneæ molles, & pressi copia lactis. A posteriori, quando postponitur: vt ego & tu scripsisti. A medio, quando interponitur: vt mater casta est, & filiæ. In hac enim verbum respōdet viciniori, sicut in syllepsi digniori.

Syllepsis est, quando à persona, genere, aut numero digniori concipitur indignius: vt ego, & tu legimus, vel tu mecum legimus cum obliquo: rex & regina iusti: & nil, nisi carmina desunt.

Prolepsis est vel explicita, vbi verbum toti respondet: vt amici nostri initiati sunt, alter legibus, alter medicina. Vel est implicita, vbi respondet parti: vt hominum alius est diues, alius pauper: & alter alterius onera portare.

Figuræ dictionis quæ sunt. XV.

PRosthesis est, quæ initio litteram, vel syllabam addit: vt gnatus, cōclamat; pro natus, & clamat.

Aphe-

Apheresis eandem aufert: vt temno, pro contemno.

Syncope syllabam de medio tollit: vt nosti, pro nouisti.

Epenthesis addit eandem: vt induperator, pro imperator.

Apocope eam de fine amouet: vt dic, peculi; pro dice, & peculij.

Paragoge addit eandem, vt dicier, pro dici.

Dieresis est solutio vnius syllabæ in duas, vt aulai syluæ trium syllabarum, pro aulę, & syluę duarũ.

Synenesis est contractio duarum in vnam: vt Phaeton bisyllabum.

Antithesis ponit litteram pro littera, vt olli, pro illi.

Metathesis transponit litteras: ut tymbre, pro tymber.

Tmesis diuidit dictionem: ut septẽ subiecta trioni, pro septentrioni.

Ectasis uel diastole producit syllabam natura breuem, ut Italiam, prima longa.

Systole corripit natura longam: vt steterunt p. c.

Synalęphe elidit vocalem finis ob sequentem uocalem subsequentis dictionis: ut ill'ego, pro ille ego.

Ecthlipsis aufert m, finalem cum uocali præcedẽte ob uocalem in principio item subsequentis dictionis: ut mult' ille, pro multum ille.

Figuræ locutionis frequentiores sunt hæ.

ANtiphrasis: ut parcæ, quia nemini parcant.

Antonomasia: ut Orator, poeta; pro Cicerone, & Virgilio.

Aposiopesis: ut quos ego : sed motos præstat componere fluctus.

Catachresis: ut paricida, pro interfectore.

Ecclipsis: ut uerbum unum caue de nuptijs, idest, dicas.

Metaphora: ut classique immittit habenas.

Metonymia; ut pateras libate Ioui. Et sine Cerere, & Baccho.

Periphrasis: ut diuum, atque hominum rex, id est, Iuppiter.

Prosopopeia, quando tribuitur sermo rei inanimatæ, uel cũ ea loquimur: ut nunc aror ab improbis colonis; ò mare ardeo.

Sunt præter has aliæ per multæ: sed passim apud poetas, & oratores obseruandæ.

Altera figurarum diuisio.

POssunt etiam distingui figuræ ex quatuor partibus, seu officijs, seu finibus grammatici: uidelicet ex Orthographia, idest, recta scriptura: Prosodia, idest, recta pronunciatione: Etymologia, idest, explicatione, qua de causa quæque ita fuerint nominata: Sintaxi, uel constructione. idest, recta partium inter se dispositione.

Figuræ igitur orthographiæ sunt priores undecim dictionis, ut prostesis, Apheresis, &c.

Figuræ prosodiæ sunt quatuor reliquæ dictionis: ut ectasis, systole, synalæphe, & ecthlipsis.

Figuræ sintaxis ratione nominis sunt quatuor; Appositio, Antiptosis, Euocatio, & sinechdoche. Ratione uerbi, reliquæ quatuor, synthesis, zeugma,

ma, syllepsis, & prolepsis, de quibus supra.

Figuræ etymologiæ sunt quinque.

Antimeria, quoties una pars orationis pro alia ponitur: ut facto opus est, idest facere: malum, nefas, pro interiectionibus.

Metallage, quando uox materialiter sumitur, ut illud uale, abs est præpositio, &c.

Enallage, quæ latissimè patet, est quando uicissim ponitur nomen pro nomine, uerbum pro uerbo, & sic de alijs partibus. Item numerus pro numero, genus pro genere, casus pro casu, modus pro modo, tempus pro tempore, ut bonum pro melius, & contra, quinos pro quinque, sexcenta pro quolibet numero, uerbum actiuum pro passiuo, &c.

Hellenismus, vel græcismus, ut familias pro familię, & similia græce declinata.

Harchaismus, quando usurpamus antiquas uoces, ut aulai pro aulæ, mis pro mei, hibus pro his, &c.

Figuræ communes omnibus partibus orationis, & ad constructionem pertinentes sunt quatuor.

Eclipsis, quando aliquid deest, & latissimè patet, ut uos qui tandem? supple estis, quid multa? supple dicam, &c.

Pleonasmus, quando aliquid superest, ut dies erat, quo die: tabulæ repertæ sunt, quibus in tabulis: uidi oculis; audiui auribus, &c. Et hæc in coniunctionibus dicitur polysynderon: ut frigore, & fame, ac siti, & uigilijs perferendis.

Hellenismus est constructio græca; ut abstinecto irarum, uado legere.

Harchaismus est antiqua, & inusitata constructio:

ut ita uobis decet, idest, uos, &c.

Restat nunc, ut sigillatim, & quambreuissime agatur de constructione octo partium orationis.

DE CONSTRVCTIONE octo partium orationis.

Et primum de Constructione Nominis.

Cum Genitiuo.

Nomina substantiua possessionem, pondus, numerum, uel mensuram significantia, regunt post se genitiuum: ut liber Petri, libra carnis, par amicorum, modius salis. His adde verbalia in tor, trix, sor, us, et, io: quamuis quandoque aliqua habeant casum sui uerbi; ut fautrix mihi, reditio domum, &c.

Item adiectiua substantiuè posita genere neutro, casu nominatiuo, & accusatiuo solum: ut tantum, quantum, multum, plus, plurimum, minus, minimum, summum, extremum, vltimum, & postremum: ut tantum cibi, minus potionis: & legimus quandoque abdita rerum, occulta saltuum, strata uiarum, incerta fortunæ, angusta uiarum.

Tertio nomina participialia: ut alieni appetens, lapsus animi. Itē adiectiua uerbalia, in ax, ius, idus, & osus: ut capax, dubius, prouidus, & curiosus alicuius rei.

Quarto hæc Adiectiua cū suis contrarijs, videlicet, Co-

Copiæ, ut diues, largus, benignus, liberalis, plenus, prodigus, fæcundus, refertus, fertilis: pauper, egenus, inops, indigus, parcus, sterilis, nudus, vacuus, truncus; Ex quibus aliqua possunt habere ablatiuum, vt dicitur infra, suo loco. Communicationis: vt consors, exsors, compos, impos, communis, immunis, insolens, insuetus, particeps, expers. Notitiæ, vt doctus, indoctus, gnarus, ignarus, rudis, callidus, prudens, imprudens, nescius, inscius, securus, certus, incertus, peritus, præsagus, memor, immemor. Culpæ, vt reus, innocens, integer, purus, insons; & dicitur reus alicuius rei, uel de aliqua re. Perturbationis, & desiderij, vt anxius, timidus, cupidus, auidus, studiosus; & dicitur etiam anxius vicem illius.

Cum Genitiuo vel Datiuo.

NOmina similitudinis, dissimilitudinis, amicitiæ, inimicitiæ, affinitatis, & vicinitatis, regunt genitiuum, vel datiuum : ut similis tui, uel tibi, tam moribus, quam forma, indifferenter; Amicus, affinis, vicinus, Petri, & Petro. Item proprius, communis, & conscius.

Cum Genitiuo vel Ablatiuo.

SVbstantiua, quæ ad laudem, vel vituperium referuntur, regunt genitiuum, vel ablatiuum : vt vir singularis ingenij; & acri vir ingenio.
Regunt autem genitiuum pluralem, aut singularem nominis collectiui; item ablatiuum cum de, e, ex,

aut accusatiuum cum, inter, vel ablatiuum cum, in, pro inter; tam superlatiua de quibus alibi dictũ est; quàm partitiua: qualia pcipuè sunt, alius, aliquis, alter, alteruter, neuter, nemo, nullus, quis, quidam, quilibet, quiuis, quicumque, quispiam, quisquis, quisque, quisquam, vllus, solus, vnusquisque, vter, vterque, vtercumque, vteruis, vterlibet: ut fortissimus, vel aliquis, hominum, ex hominibus, inter homines, vel in hominibus. His adde numeralia, ut unus, duo, tres, decem, &c. Item primus, secundus, tertius, &c. Adde etiam omnia adiectiua, quando partitionem significãt: vt multæ istarum arborum, singuli vestrum, Macedonum ferè omnes, cum paucis amicorũ, princeps philosophorum, lanarum nigræ nullum colorem bibunt, canũ degeneres caudam sub aluũ reflectunt, quadrupedum talpis visus non est, elephantorum indici maiores sunt afris, scipionum superior, iuuenum maior, idest, alter natu maior; sic manuum fortior destra, &c.

Cum Datiuo.

NOmina commodi, voluptatis, gratiæ, fauoris, fidelitatis, æqualitatis, & facilitatis, cum cõtrarijs postulant datiuum: ut salutaris, perniciosus; iucundus, molestus; gratus, inuisus; propitius, infestus; fidus, infidus; par, impar; facile, graue; &c. vt impar tanto oneri, mihi gratus, tibi facilis. Item concolor, conterminus, supplex, obuius, obnoxius, absonus, peruius: & verbalia in, bilis, vt amabilis, optabilis: & aliqua compo

sita

ſita a, con, ut concors, confinis, conſentaneus.

Cum Datiuo vel Accuſatiuo, cum, ad.

ACcõmodatus, aptus, appoſitus, idoneus, habilis, vtilis, inutilis, natus, huic rei, vel ad hanc rem dicimus: ita procliuis, propenſus, promptus, paratus.

Adiectiua menſuræ generalis, ut longus, altus, latus, profundus, craſſus, volunt accuſatiuum, uel ablatiuum ſine præpoſitione; & quandoque genitiuum determinatæ menſuræ, vt digitus, pes, &c. vt altus tres pedes, vlnas, paſſus; uel tribus pedibus: aut etiam trium pedum, &c.

Cum Ablatiuo ſine præpoſitione.

ABlatiuum ſine præpoſitione regunt, extorris, nudus, dignus, contentus, inanis, refertus, inops, locuples, onuſtus, plenus, caſſus, diues, potens, fretus, vacuus, captus, præditus, orbus, indignus, uiduus: Ex quibus aliqua poſſunt habere genitiuum, ut plenus uino, uel uini, dignus gloria, & gloriæ: ita diues, inops, & alia, ut ſupra. Ita etiam conſtruuntur comparatiua, vt dictum eſt ſuo loco. Sed cum hoc nomine, opus, uel interdum, uſus, pro opus; dicitur mihi opus ſunt libri, arte tua, huius rei; & antiquitus etiam, hanc rem. & opus eſt facto, uel facere.

Cum Ablatiuo ſine præpoſitione, vel Genitiuo vel Accuſatiuo.

PLeraque adiectiua poſſunt habere ablatiuum laudis, vituperij, aut partis: ut uirtute, vel ui-

tijs insignis, nobilis, &c. eger pedibus, crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus. Et potest dici, tu es acer ingenio, & acris ingenij: sed acri ingenio, nigro ore, &c. est magis oratorium. Hic notandum est, quod ablatiuus partis apud poetas in accusatiuum sæpe mutatur, aut per synechdochen, aut more græco: vt os, humerosq; Deo similis, cetera lætus, albus dentes, sacra comã, idest, secundum dentes, comam, &c. Ita etiam dicitur, id genus alia, pro eius generis: non sum id nescius, pro eius rei: & quid tibi hanc rem curatio est, pro huius rei: id anus, pro ea anus, &c.

Cum Ablatiuo, cum a, vel, ab.

REgunt plerunque ablatiuum cum, a, uel ab, adiectiua diuersitatis: vt diuersus, alienus ab aliqua re. Item numeralia ordinis; ut secundus, tertius a Romulo, a rege potentia secundus. His adde tutus, securus, liber, uacuus, nudus, purus, inops, orbus, extorris, &c. quæ possunt etiam aliter construi, ut supra dictum est.

DE COMPENDIARIA Verbi Constructione.

Mne verbum finiti modi poscit ante se nominatiuum eiusdem personæ, ac numeri, agentem, vel patientem, expressum, vel tacitum: vt exempla mouent, virtus amatur.

Cu-

Cuius loco interdum habet infinitum, vel aggregatum: vt ſcire tuum nihil eſt, Virtus eſt vitium fugere; mihi placet ſtudere, vel ut ſtudeas, &c. cum his quinque pęnitet tędet, miſeret, piget, & pudet, dici poteſt, poni genitiuum etiam loco nominatiui: vt laboris vel laborare tędet ignauos: Tacetur ſæpe in primis & ſecundis perſonis: ut lego, legis, legimus, legitis. Item in pluit, luceſcit, licet, &c.

Omne verbum, præſertim ſubſtantiuum, vocatiuũ, & abſolutum, poteſt copulare duos nominatiuos: ut ira eſt furor breuis, hic vocatur Petrus, dormit ſecurus, vel ſecurè, diſcit inuitus, &c.

Verbis imperatiuis ſecundæ perſonæ additur vocatiuus loco nominatiui: ut tu ne cede malis; puer ne crede colori.

Verba memoriæ, & obliuionis petunt poſt ſe genitiuum, vel accuſatiuũ: vt memini, vel obliuiſcor huius rei, & hanc rem.

Verba accuſandi, damnandi, & abſoluendi, regunt genitiuum, vel ablatiuum cum, de; vt arguam te ſceleris, vel de ſcelere. Cic. abſolutus es improbitatis, &c.

Verba vendendi, & emendi habent hos genitiuos tanti quanti, quantiuis, quanticunque pluris, & minoris: ſed præter hos verba æſtimandi habent magni, parui, plurimi, maximi, minimi, nihili, flocci, nauci, pili, huius. Pretium verò ponitur in ablatiuo, vt alibi dictum eſt. Sed valeo reperitur cum accuſatiuo, vel ablatiuo: ut denarius valet decem aſſes, vel decem aſſibus.

Intereſt, & refert in tertijs tantum perſonis ſingularibus

ribus ponuntur cum his genitiuis, tanti, quanti, magni & parui, & cùm multis aduerbijs, ut multum, plus, magis, minus, &c.

Verba copiæ, & inopiæ regunt genitiuum, & sæpius ablatiuum sine præpositione; vt impleo, careo, egeo, abundo, &c.

Verba molestiæ, aut ægritudinis poscunt genitiuũ, vel ablatiuum: ut pendeo, angor, animi, vel animo: sed misereor, cum genitiuo solum: at miseror cum accusatiuo.

Post verbum substantiuum ponimus genitiuũ personæ, quando significamus possessionem, vel proprietatem: ut hic liber est Petri, boni pastoris est tondere pecus, non deglubere, non est sapientis dicere, non putaram: Ponimus genitiuum, vel ablatiuum rei, quando formam, aut qualitatem in aliquo demonstramus; vt est quantiuis pretij, nullius consilij sum, erat tenuissima valetudine. Idem etiam tacito verbo; ut homo omnium horarum, antiqua uirtute, & fide, &c.

Nomina vrbiũ post verba quietis, si fuerint primæ, aut secundæ declinationis, ponuntur in genitiuo: vt fui Romæ, Tiferni; item domi, humi, belli, militiæ.

Omnia verba, quibus inest quædam significatio concedendi: ut dandi, committendi, obsequendi, aduersandi. Item iubendi, significandi, confitendi, irascendi. Item licet, accidit, libet, &c. regunt datiuum personæ, vel rei: ut dabo tibi librum, viuit sibi, prodest omnibus, hoc licet nobis, &c.

Verba composita ab ante, post, inter, ad, ob, in, sub, præ, de, re, & cum, petũt plerunque datiuum post

uel vltra:ut antepono,posthabeo,interpono, adiungo,obsto,immineo, subuenio, præfero,dedo, repugno, consentio. Ex compositis ab ante, &, præ, nonnulla poscunt etiam accusatiuum in eadem significatione: ut antecedo, anteeo, præeo, antecello,præcurro,præuerto,præuenio,te, & tibi aliqua re.

Verbum substantiuum, & verba dandi construuntur quandoque cum duobus datiuis; vt hoc est mihi curæ;misit, aut reliquit nobis milites subsidio,vel præsidio:Tu tibi id laudi,uel vitio ducis, tribuis,vertis. Item dedi tibi librum dono. Sum pro habeo,vult nominatiuum, & datiuũ: vt sunt nobis mitia poma,eris mihi magnus Apollo. Itẽ cum duobus datiuis: ut mihi est nomen Paulo, vel Pauli,Tibi est cognomen Fabio, &c.

Omnia verba actiua. Item, Neutra & deponentia transitiua,postulant post se accusatiuum:ut spernit voluptates,uiuit bacchanalia,arat terram,sequitur virtutem.

Actiuorum quædam volunt duos accusatiuos; alterum personæ,alterum rei; ut Te vnum illud moneo, pacem te poscimus omnes: cum aliquibus accusatiuus personæ mutatur in datiuum: vt induit sibi torquem,humero exuit ensem. Et accusatiuus rei aliquando vertitur in ablatiuum cum, de, vt docuit me de cęde fratris, Te maximis de rebus cælauit.

Nomina temporis continui ponuntur in accusatiuo:vt duas horas simul fuimus, abfuit tres annos.

Nomina vrbium propria cum verbis motum ad locum significantibus ponuntur in accusatiuo: ut

vado

vado Romam, noctuas fers Athenas. Ita domum, & rus sine præpositione. Idem dicas de motu versus locum, & vsque ad locum, cum versus postposita, & vsque præposita vel postposita, vt uado Romam versus, &c.

Nomina spatij cum verbis absolutis ponuntur in accusatiuo: ut abest iter vnius diei, tria miliaria, &c.

Verba decet, dedecet, iuuat, & delectat, ante se volunt infinitum, uel nominatiuum, post se accusatiuum: ut bonos decet beneuiuere, & virtus decet omnes.

Verba pænitet, tædet, miseret, piget, & pudet volũt ante se infinitum uel genitiuum, & post se accusatiuum: vt me pænitet errasse, vel erroris.

Omne verbum potest habere ablatiuum instrumentalem, causalem, modalem, excessus, & pretij; ut alibi dictum est: ut percussisti illum gladio, uino forma perit, & nostris peccatis in hanc ærumnam incidimus, potius quam propter nostra peccata, studes magna diligentia, est altior Petro duobus digitis, emisti librum duabus drachmis.

Tempus discretum ponitur in ablatiuo: ut nemo sapit omnibus horis, scripsi ad te superioribus diebus.

Nomina vrbium propria cum verbis significãtibus motum de loco, per locum, & etiam statum in loco si sint tertiæ declinationis, uel tantum pluraliter declinata ponuntur in ablatiuo sine præpositione: vt discessit Roma, domo rure, transiuit Viterbio, & manet senis, vel Tybure.

Verba expellendi, auferendi, abstinendi, & distandi uo-

volunt ablatiuum cum præpositione, ab, vel sine: vt eripe me ab his, vel his malis.

Vtor, fruor, fungor cum compositis. Item potior, vescor, nitor, viuo, victito, & gaudeo, lætor, petũt post se ablatiuum sine præpositione: vt utor tuo consilio, functus sum officio veri amici: & dicitur etiam, in te nititur salus nostra.

Passiua, Neutra passiua, & impersonalia passiuæ vocis, volunt post se ablatiuum cum, a, uel, ab; aliquando sine præpositione; & aliquando mutant illum in datiuum: ut virtus desideratur ab omnibus, hoc factum est abs te; moueor tuis precibus, & nulli exaudita deorum, idest, à nullo. Virg.

DE PARTICIPIIS.

Participium ante se adhæret antecedẽti suo agenti, vel patienti, prout est significatio Verbi; ut dictum est suo loco: post se omnes casus sui verbi; sicut infinita, gerundia, & supina.

DE PRONOMINIS Constructione.

Pronomina sunt decem & septem: quorũ nouem sunt primitiua, ego, tu, sui, ille, ipse, iste, hic, is, & qui: & octo sunt deriuatiua, meus, tuus, suus, noster, vester, nostras, vestras, & idem. Ex quibus demonstrati-

ua substantiuè posita regunt post se genitiuum: vt illud argenti: istuc hominis, pro iste homo: hoc litterarum dedi: id temporis: cum id ætatis sim: quod auri fuit; quid affers noui: aliquid boni. quandoque etiam in ablatiuo: ut res est eodem loci, quo reliquisti. Itē dicitur peripatetici quondam ijdem erant, qui academici: potiusquā cum academicis. Et Hor. Inuitum qui seruat, idem facit occidenti, cum datiuo.

Possessiua, meus, tuus, suus, noster, & uester, loco genitiuorum, mis, tis, sis, nostrum, & uestrum, actiuè posita possunt habere genitiuum: ut tuum hominis simplicis pectus uidimus: solius meum peccatum corrigi non potest: tuum studium adolescentis perspexi: mea scripta timentis: uirtutem tuam togati, & armati: iudicium tuum uiri eruditissimi: & hæc ex probatis auctoribus: quamuis ex Vallæ sententia dicendum esset, tuum pectus, qui es homo simplex; præter genitiuos in regula uerbi interest, numeratos.

Vtimur genitiuis mei, tui, sui, nostri, & uestri, post substantiua affectionis animi, facultatis, aut generalis partis corporis: ut uix fero desideriū tui: cum mihi potestas præsentis tui fuerit: nullam partem mei amisit, idest, non manum, non pedem, &c. ita, quicquid tui, &c. Vbi animaduertendum est, hos genitiuos ferè semper passiuè capi: sicut deriuatiua meus, tuus, &c. actiuè: ut desiderium tui, idest, quo desideraris, & desiderium tuum, idest, quo desideras. Idem etiam dices de alijs genitiuis: ut prouidentia principis, actiuè, idest, qua prouidet: & timor principis, passiuè, idest,

idest, quo timetur. Item dicimus habete, curam uestri, & non uestrum: at nemo uestrum, & non uestri: & sic cum partitiuis, superlatiuis, & numeralibus.

Post uerba, participia, gerundia, & nomina adiectiua, quæ uolunt genitiuum, ponemus mei, tui, sui, nostri, & uestri: Excipe interest, refert, & est, cum quibus dicimus, mea, tua, sua, &c. ut suo loco dictum est.

Pronomine reciproco, sui, sibi, se, utimur, quando tertia persona transit in se ipsam, & pronomen refertur ad suppositum; ut Cæsar amat se, recordatur sui, indulget sibi, loquitur secum. Idem etiam, quando additur alterum uerbum; ut Marcellus te precatur, ut miserearis sui, ignoscas sibi, ne se hostem existimes; ut secum loquaris. Cic. pro Rosc. nunc sibi ex animo scrupulum, qui se dies, noctesque stimulat, ac pungit, ut euellatis postulat. Idem ad Att. qui etiam à me petierit, ut secum, & apud se essem quotidie. Quamuis, quãdo adsunt duo uerba, possimus indifferenter dicere, Omnes optant, quod sibi, uel eis utile est: rogat te, ut sui, uel eius miserearis; ut suus, uel eius filius apud te tenet: omnes boni, quantum in se, uel in ipsis fuit, Cæsarem occiderunt. Item grammaticorum est, uel grammaticis licet inter se, uel inter ipsos certare, cum casibns obliquis: cum rectis autem, uel æquiualentibus, dicimus tantum, inter se: ut grãmatici semper inter se dissentiunt, & uidi grammaticos inter se dissentire, non inter ipsos.

Reciproco uero suus utimur, uel quando fit transi-

tus à tertia persona possessoris in rem possessam: ut Petrus amat suos filios, recordatur suæ matris, obedit patri suo, & est sua sorte contentus: Vel quando fit transitus à re possessa in ipsum possessorem: ut Petrum amant sui filij: indulsit illi suus pater, ulciscentur illum mores sui.

Quoties autem pronomen suus refertur ad appositum, dicimus eius, & eorum, vel earum: vt opto virtutem propter præstantiam eius, & non suam. Itẽ honoras consules, & eorum dignitatem: cepit leenas, & catulos earum: adhæret musis, & earum prę̨sidi: sed si dicatur, Petrus amat Paulum, & fratres suos, intellige Petri: si fratres eius. i. Pauli. Quando verò dicimus cum duabus tertijs personis, Petrus rogat Paulum, vt se, suaque curet; sensus iudicio potius, quã vi verborum percipietur: licet sæpe vitetur amphibologia genitiuo, eius, vel eorũ, quãdo refertur ad remotiorẽ: vt Petrus rogat Paulum, vt eius misereatur, id est, Petri, &c.

Præterea si appositum coniunctum fuerit tam cum infinito, & participio, quam etiam cum aliquo nomine adiectiuo, vtemur reciproco: vt vidi Platonem legere, vel legentem suos libros, & hilarẽ in suo gymnasio. Item, quando appositum erit aliquod pronomen relatiuum; vt ille, ipse, iste hic, & is; satius erit vti reciproco; vt inueni eum ante suam domum, illum vidi in ædibus suis, &c.

Demum quando, suus, est substãtiuum, aut pro proprio, aut pro domesticis, in plurali tamen; errari ferè non potest: vt de hoc dixi suo loco, & ordine, hæc referam suo tempore: reperi eum cum suis, vel inter suos, &c.

DE

DE PRÆPOSITIONVM Constructione.

Præpositiones aut cum alijs partibus componuntur, aut præponuntur casibus: & hoc posteriori modo regunt post se accusatiuum, vel ablatiuum, vel vtrunque.

Accusatiuo seruiunt, Ad, apud, ante, uersus, aduersus, uel aduersum, cis, citra, circum, circa, circiter, contra, erga, extra, inter, intra, infra, iuxta, propter, ob, ponè, per, prope, secundum, post, trans, ultra, præter, supra, usque, secus, penes; Ex quibus uersus postponitur: usque, & penes, præponuntur, & postponuntur.

Ablatiuo seruiunt, à, ab abs, cum, coram, clam, de, e, ex, pro, præ, palam, procul, absque, tenus: Ex quibus, cum, postponitur his pronominibus, me, te, se, nobis, uobis, quo, qua, qui, & quibus, ut mecũ, uobiscum, quibuscum, &c. Et sic, tenus, sed in singulari cum ablatiuo, & in plurali plerunq; cum genitiuo, vt oretenus, & crurum tenus.

Seruiunt vtrique, in, sub, super, & subter, idest, cum uerbo quietis, ablatiuo; & cum verbo motus, accusatiuo: ut exemplis patet in constructione communi. Sed, in, pro erga, contra, & per, vult accusatiuum: ut pius in Deos, crudelis in suos, fert pisces in cenam, commodauit mihi librum in mensem. Sub, pro paulò ante, vel circiter, vult item accusatiuum: vt sub lucem, sub galli cantum. Super, & subter plerunque accusatiuo seruiunt, seu motus, siue quies significetur.

tur. Super pro, de, ex, git ablatiuum: ut super Hectore multa rogat. Sed pro, inter, ultra, & præter, habebit accusatiuum: ut super cenam occisus est, erant super mille, & super cetera scelera.

Hæc sex præpositiones reperiuntur tantum in compositione, di, dis, re, se, an, con. Et animaduertendum est, verba, quæ à præpositionibus componuntur, quandoque recipere casum præpositionis, & quandoque repetere ipsam præpositionem: ut adeo te, vel ad te. Tandem præpositiones sine casibus transeunt in aduerbia.

DE ADVERBIORVM Constructione.

Aduerbia determinant verbi actionem, uel nominis significationem, ut adiectiua determinant substantiua: ut rectè scribit, & est valde doctus, &c.

Aduerbia, en, & ecce, regunt nominatiuum, vel accusatiuum: vt en noua turba, ecce miserum hominem.

Satis, abundè, affatim, parum, paululum, pauxillum, instar, partim, & ergo, pro causa, regunt genitiuum: vt satis pecuniæ, diuitiarum affatim, illius ergo: & ponuntur loco nominatiui, vel accusatiui, ut nomina, tantum, plus, &c.

Aduerbia superlatiua, & quædam localia regunt genitiuum: ut maxime omnium; vbi locorum? & sic vbinam, vbique, vbicumque, vbiuis, quouis, quoquo, nusquam, & longè terrarum, vel gentiũ.

Item

Item dicitur eò consuetudinis, huc malorum ventum est, interea loci, tunc temporis. Sed pridie, & postridie possunt habere etiam accusatiuum; vt pridie eius diei, postridie ludos, &c.

Datiuum regunt ista, conuenienter, congruenter, & obuiam, quia retinent constructionem suorum priinitiuorum.

Accusatiuum plerunque habent propius, & proximè: vt idque propius fidem est: quam proximè Italiam est. licet habeant quandoque datiuũ: vt propior, & proximus nomina. & quandoque etiam ablatiuum cum, a, uel, ab; ut stellæ aliæ propius a terris mouentur, aliæ remotius: abhinc, cum uerbis præteriti temporis iungitur accusatiuo, uel ablatiuo: ut abhinc tres uel tribus annis.

Ablatiuum uolunt aduerbia comparatiua: ut lacryma nil citius arescit. De Aduerbijs localibus dictum est suo loco.

Vt pro, postquam, & quemadmodum, iungitur indicatiuo: alias semper subiunctiuo.

Indicatiuo, vel subiunctiuo iunguntur, Cum, quando, quotiescumque, antequam, næ, & priusquã.

Nè, prohibens, iungitur subiunctiuo; ut caue, ne facias; & quandoque etiam imperatiuo, ut ne crede, &c.

Iunguntur positiuis, per, perquam, sanè, ualde, multum, &c. Excipè, quam, pro quantum, cum solo uerbo possum: vt quampotui maximis itineribus. Et dicitur id difficilius est, quam ut facias. quam pro, valde, iungitur superlatiuis absolutè positis.

Tam, & quam cum positiuis sæpe, cum superlatiuis rarò, cum comparatiuis rarissimè.
Aduerbia in, um, iunguntur positiuo: in, o, comparatiuo, & interdum superlatiuo.

DE INTERIECTIONIS Constructione.

Nominatiuo, accusatiuo, & etiam vocatiuo, uolunt, ò, heu, proh, & ah.
Datiuo iunguntur hei, væ, & interdum, heu.

DE CONIVNCTIONIS Constructione.

Coniunctiones, quòd ad regimen, casuum pertinet, carēt constructione. De reliquo autem sciendum est, copulatiuas, & disiunctiuas ad idem uerbum relatas, copulare similes casus: ut uiri, & ciuis: nisi aliud impediat: ut Romæ, & Venetijs.
Etsi, tametsi, & quamquam in principio periodi, iunguntur indicatiuo: alibi, etiam subiunctiuo: sed etiamsi, quamuis, & licet, & ut, pro quamuis, subiunctiuo semper.
Ne causalis, subiunctiuo iungitur: ut metuo ne intus sit. ita etiam, vt ne, si, ni, nisi, quia, & quòd, pro quia, iunguntur indicatiuo, uel subiunctiuo Et hoc hactenus.

REGVLÆ COGNOSCENDI genera nominum.

GEnera ſubſtantiuorum nominum tribus gẽneratim modis cognoſcuntur, ideſt, ſignificatione, terminatione, & auctoritate.

Quod ad ſignificationem pertinet, Nomina virorum, officiorum virilium, deorum, fluuiorum, menſium, ventorum, & montium, ſunt generis maſculini: vt Petrus, Turca, Aedilis, Apollo, padus, Ianuarius, boreas, Helicon.

Nomina mulierum, officiorum muliebrium, dearum, arborum, Inſularum, prouinciarum, & vrbium, ſunt generis fœminini: vt Helena, obſtetrix, Venus, prunus, Samo, Aegyptus, Neapolis, &c.

Nomina fructuum, litterarum, & cuiuſlibet partis materialiter ſumptæ more logico, ſunt generis neutri: vt prunum, hoc a, b, &c. & illud vale.

Nomina, quæ ad marem, fœminamque pertinere poſſunt, ſub eadem terminatione, ſunt generis communis: vt hic & hæc coniux, parens, celebs, cuſtos, ſacerdos, uates, antiſtes, interpres, hoſpes, ſoſpes, adoleſcens, iuuenis, cliens, ciuis, teſtis, bos, ſus, dama, ales, grus, ſerpens, anguis, &c. Quibus addi poſſunt, quæ appellantur generis incerti; vt hic uel hæc dies, finis, calx, margo, cortex, pumex, ſilex, barbitus, & pampinus:

quæ

quæ adiectiuo distinguuntur, ut dies longus, vel dies longa.

Substantiua verò duarum terminationum, in altera sunt generis masculini, in altera fœminini: vt Tullius, Tullia, socer, socrus, lupus, lupa, victor, victrix, rex, regina, &c.

Nomina Adiectiua, & numeralia: vt bonus na num; & duo, tres, quatuor, &c. sunt generis omnis: & cognoscuntur, vt in concordantijs dictum fuit.

Nomina auium, piscium, & ferarum, sunt generis promiscui: quia sub vno articulo, hic, aut, hæc, continentur animalia vtriusque sexus: ut hic lepus, hæc aquila: Et in his sexus distinguitur hoc modo lepus fœmina, aquila masculus, &c. Excipe, quæ separatim declinantur: vt gallus, gallina, vrsus, vrsa, ut supra: Item quæ sunt generis incerti, ut turtur, grus, bubo, halcyonis, camelus, & bubalus.

Terminatione cognoscuntur: quia Masculina desinunt in o, an, en, in, er, ir, or, os, et, us, Fœminina in a, as, es, is, aus, & in, s, post consonantes, vt ars, frons; Item in, x, &, io. Neutra in, e, i, u, c, l, m, n, ar, ut, & in, t. Quæ omnes supradictæ regulæ cum multis exceptionibus intelligi debent.

Auctoritate cognoscuntur ex adiectiuo, quod cum substantiuo iunctum legetur.

GENERA, ET TERminationes Nominatiui singularis,

In qualibet declinatione.

PRima declinatio habet solum, a, latinam; as, e, es, græcas; &, am, barbaram terminationem: Continetque genus masculinum, fœmininum, & commune: vt hic poeta hæc musa, hic & hæc aduena, Aeneas, Penelope, Nerine, grammatice, Anchises, Priamides, & Adam.

Secunda habet quinque terminationes, er, ir, ur, us, & um: & tria genera, Masculinum, Fœmininum, & Neutrum: vt hic magister, vir, satur, hæc corylus, & hoc templum. item tres græcas, eus, diphthongum, on, &, os: vt Orpheus, Ilion, logos.

Tertia habet omnia genera, & quinquaginta sex terminationes: ut poema, cubile, sinapi, moly, homo, lac, Dauid, tribunal, mel, pugil, sol, consul, titan, siren, delphin, simon, calcar, crater, cor, martyr, ebur, pallas, pes, rudis, Aeneis, bos, laus, glans, dens, frons, ars, Aruns, iners, concors, tyburs, puls, hyems, arabs, plebs, chalybs, scrobs, daps, auceps, stips, inops, caput, fax, rex, nix, nox, nux, falx, lanx, lynx, quincunx, arx. Quibus adde quædam indeclinabilia: ut tot, Neptet, tantundem, nequam, &c.

Quarta habet duas tantum terminationes, us, et, u, Et tria genera, Masculinum, Fœmininum, & Neutrum: vt hic fructus, hæc manus, hoc genu.

Quinta habet vnicam terminationem in, es, & tria genera, Masculinum, Fœmininum, & incertum: vt Meridies, species, dies.

De Heteroclitis.

HIc sciendũ est, esse quædã nomina variè declinata; & idcirco dicuntur, Heteroclita; quæ tribus omnino modis contingunt. Primò, quando variatur, uel genus, vel numerus, vel casus, uel declinatio: vt balneum, balneæ, arum: senecta, & senectus: dialectica, cæ, & dialectica, dialecticorum: epulum, & epulæ: iugerum, ri, iugera, iugerum: vas vasis, & vasa orum: euentus, tus, euenta euentorum, & similia. Secundo, quando aliquid deest: vt superi, induciæ, arma, Athenæ, quæ habent solum pluralem; Item nomina propria hominum, deorum, locorum, planetarum, & fluminum: vt Cicero, Penelope, Iuppiter, Roma, sol, tyberis; quæ habent solum singularem, ni transeant in appellatiua. Item defectiua per casus: vt spontis, sponte: fors, forte: specus tantum; repetundarum, & repetundis. Tertio, quando abundat; vt cratera, & crater: baculus, & baculum: menda, & mendum: materia, & materies: contagium, & contagio: domus, vs, vel, mi: requies, etis, vel, ei: penus oris, & penus, ni: poema, tis, & poematum, ti: procliuus a um; & procliuis, ue.

DE SPECIEBVS OCTO partium orationis.

Xplicatis initio nominis, verbique attributis, quæ quidē tironi faciliora, ac prorſus neceſſaria videbantur: nunc reliqua perſequi operæpretium erit. Sciendū eſt igitur, voces aut eſſe primæ impoſitionis, & a nullis deriuatas; aut ab aliis aliqua ratione deductas. Illæ ſpeciei primitiuæ: hæ verò deriuatæ dicuntur.

Nomen autem deriuatiuum eſt quadruplex, nominale, verbale, participiale, & aduerbiale; prout a nomine, verbo, participio, aduerbioue deducitur.

Deriuatiui nominalis ſex ſunt genera, poſſeſſiuum, comparatiuum, ſuperlatiuum, denominatiuum, diminutiuum, & gentile, vt ſunt ſequentia, & ſimilia, cū ſequentibus terminationibns, videlicet, poſſeſſiuum, ut flerculeus, Pythagoreus, regius, pompeianus, circenſis, & floralis.

Comparatiuum, ut doctior, & doctius.

Superlatiuum, vt doctiſſimus, nigerrimus, facillimus, extremus, extimus, proximus.

Denominatiuum: vt ceruical, clientela, lupanar, bouile, acetabulum, ſuſurro, dulcedo, ferrugo, iuſtitia, pomarium, doctrina, portitor, pietas, roſetum, ferreus, Cæſarius, montanus, cedrinus, pratenſis, vinolentus, herbidus, furtiuus, annuus, furialis, virilis, familiaris, odorus, vinoſus, binarius, cenſorius, hordeaceus, latericius, vena-

ticus,

ticus, legitimus, terrenus, tunicatus, saluber, campestris, terrestris, cælestis, modestus.

Diminutiuū: vt canicula, agellus, lapillus, vrceolus, regulus, equuleus, poetaster, homuncio, paucul9, mitellus, pauxillus, argutulus, filiolus, paruulus.

Gentile: ut Priamides, spartiata, Ilias, Aeneis, Nerine, gallicus, Romanus, Argiuus, Sulmonensis, Arpinas.

Verbale: ut scriba, querela, aduena, natura, parsimonia, sedile, legio, lectio, libido, prurigo, flumen, tintinnabulum, oraculum, uelabrum, lauacrum, aratrum, calcar, dolor, doctor, visus, documentum, solatium, genitrix, innubus a um, timidus, docilis, surreptitius, fugitiuus, bibulus, moribundus, edax.

Participiale: vt reuerendus, doctus, appetens, fugitans, præsens, præditus, fretus, prægnans, tunicatus, loricatus, pileatus, &c. vt dictū est alibi.

Aduerbiale in, us, tantum; vt crastinus, hesternus, serotinus, diutinus, &c.

Verborum species deriuatiuæ sunt sex: Meditatiua, inchoatiua, frequentatiua, desideratiua, diminutiua, & imitatiua.

Meditatiua, ut calesco, delitesco, frigesco, hisco, adipiscor, & alia multa à verbis in, eo. Item a nominibus, repuerasco, senesco, crudesco, sterilesco, siluesco, lapidesco, idest, lapis fio, &c.

Inchoatiua: vt viso, idest, visum eo, lacesso, facesso, accerso, leuasso, capesso, &c. quæ sunt tertię coniugationis, vt meditatiua.

Frequentatiua: ut merso, idest, frequenter mergo, volito, minitor, nato, fugito, agito, curso, sector,

amplexor, sciscitor, lectito, scriptito, fluito, nosci to, esito, vnctito, ito, ventito, dictito, victito, rogito, emptito, vendito, dormito, loquitor, &c. quæ sunt primæ coniugationis, & retinent constructionem primitiui.

Desideratiua: vt esurio, cenaturio, lecturio, dormitu rio, &c. quæ sunt neutra, quartæ coniugationis, & seruant constructionem sui verbi.

Diminutiua, vt sorbillo, vacillo, scintillo, &c. quæ sunt primæ coniugationis, & sequuntur constructionem sui verbi.

Imitatiua: vt patrisso, carizo, cretizo, græcisso, atticisso, philosophor, vulpinor; Quibus aliqui addunt apparitiua: vt albico, fodico, vellico. Et hæ sex species erunt etiã participij, cũ à verbo nascatur.

Quòd autem spectat ad pronomen, speciei primitiuæ sunt ego, tu, sui, ille, ipse, iste, hic, is, & qui. Deriuatiuæ meus, tuus, suus, noster, vester, nostras, vestra, cuias, & idem.

Præpositiones aut deriuãtur a nominibus antiquis: ut citra, extra, asciter, & exter: aut a uerbis; vt sine a sino, aut ab aduerbijs: vt re, a retro: Aut a semetipsis: ut propter, a pro.

Aduerbia deriuantur a nomine: ut, raró, doctè, fortiter, doctius, doctissimè, plurimùm, &c. aut a pronomine, ut illic, istic, illic, illuc, eò, quò, &c. Aut a verbis: ut ferè, ponè, statim: Aut a participijs, ut negligenter, properanter: Aut a præpositionibus, vt vltro, citrò, intrò, &c.

Interiectiones deriuanĩ a nomine: vt malum, nefas.

Coniunctiones, fiunt a nomine, verbo, & pronomine: ut uerùm, licét, quòd.

DE

DE FIGVRIS PARTIVM orationis.

Igura eſt duplex, ſimplex, ideſt, vnius tantùm vocis, vt amo, lego, &c. & compoſita duarum, vel plurium: vt expugnabilis; inexpugnabilis. Vt autem ſcias, quomodo componantur, Notandum eſt, quòd

Nomina componuntur primum cum alijs nominibus: ut iusiurandum, pater familias, &c. Vbi ſcito, caſus rectos declinari ſemper, obliquos, nunquam: & ſic cum alijs partibus non variantur, niſi in ſine. Cum pronomine, vt huiuſmodi; cum verbis, vt armiger: cum participijs, vt ſenatus conſultum: Cum aduerbijs, ut maledicus, ſatisfactio: Cum præpoſitionibus, vt impiger, perfidus. Cum coniunctionibus: vt vterque. Cum additionibus ſyllabicis: vt totidem.

Verbum componitur cum nomine: vt ædifico. Cũ alijs verbis, vt calefacio. Cum aduerbijs, vt maledico. Cum præpoſitionibus, vt antepono. Cum partecipijs, vt omnipotens.

Pronomen componitur cum nomine: vt eiuſmodi, aliquis: cum ſemetipſo, vt iſtic, quiſquis. Cum verbo, vt quilibet. Cum coniunctionibus, ut quiſque. Cum aduerbijs, vt ellus, eccus. Cum additionibus ſyllabicis; vt egomet, tute, huiuſce, ſuapte.

Præpoſitio componitur cum alijs partibus vt ſupra & compoſita indeclinabiliter, plerumque tranſit in aduerbium: ut exaduerſum, quoquouerſus,

cir-

circum, circa, absque.
Aduerbium componitur cum pronomine, vt interea. Cum verbo, vt vbiuis. Cum præpositione, vt perinde. Cum coniunctione, vt vbique.
Interiectio componitur cum aduerbio, vt ehodum.
Coniuctio, vt æque, neque, siue, tametsi, quoq; , &c.

DE PRÆTERITIS, atque supinis verborum.

PRima coniugatio facit præteritum, & supinum mutata, s, secundæ præsentis indicatiui in, ui, & tum; vt amas, amaui, amatum; ita aro, orno, & ferè omnia; præter sexdecim cum compositis; vt domo, as, domui, domitum, cubo, mico, neco, frico, plico, seco, sono, tono, crepo, veto, lauo, do, sto, præsto, & iuuo.
Secunda coniugatio mutat, es, secundæ personæ in, ui, bisyllabum; & facit supinum in itum: vt habes, habui, habitum: ita mereo, moneo, placeo, vereor, polliceor: præter sex, doceo, teneo, pateo, misceo, torreo, & censeo, quæ formant supinum contra regulam. Item, excipe neutra, vt sordeo, studeo, frigeo, &c. cum tribus actiuis, arceo, metuo, timeo; quæ carent supino: præter placeo, noceo, careo, pateo, terreo, valeo, oleo, doleo, pareo, lateo, & quandoque caleo, & iaceo. Excipe etiam verba in, beo, ceo, deo, geo, leo, neo, queo, reo, & ueo, quæ variant regulam; iubeo, luceo, sorbeo, ardeo, mulceo, rideo, pendeo, sedeo, spondeo, tondeo, video, mordeo, prandeo, algeo, au-

deo, gaudeo, indulgeo, fulgeo, mulgeo, augeo, vrgeo, turgeo, lugeo, fleo, tergeo; cum compositis a, leo, & pleo, aboleo, impleo, deleo, inoleo, exoleo, absoleo, adoleo, soleo, palleo; Neo, maneo, cum compositis immineo, emineo, permaneo; Torqueo, liqueo, hæreo, merco, caueo, faueo, aueo, uoueo, foueo, paueo, moueo, conniueo, flaueo, liueo. Et Nota, quòd omnia verba in, eo, sunt secũdæ coniugationis; præter beo, creo, screo, calceo, meo, laqueo, nauseo, & enucleo, cũ compositis. Item eo, & queo, cum compositis sunt quartæ.

Tertia coniugatio cognosci potest ex varijs indicatiui terminationibus.

In, cio, habet xi, & ctum, vt aspicio, cum alijs a specio, verbo antiquo; allicio, pellicio, elicio, illicio, a lacio, inusitato. Excipe facio, iacio, cum compositis.

In, io, habet, iui, & itum. p. p. vt cupio cupiui cupitum. Excipe capio, rapio, pario, quatio, concutio, meio, fodio, fugio.

In, bo, habet, bi, & tum, vt bibo, bibi, bibitũ, deglubo, deglubi, deglubitũ. At incumbo, bui, bitũ: scribo, & nubo, psi, & ptũ. Scabo, & lãbo, carent sup.

In sco, mutat, sco, in, ui, &, tum; vt nosco, ignosco, quiesco, suesco, cresco, ascisco, pasco, agnosco, cum supinis irregularibus, pastum, & agnitum.

In, co, variat, vt dico, duco, ico, uinco, parco. &c.

In, do, mutat, do, in, di, & sum, ut mando, mandi, mansum, edo, scando, incendo, cudo: Itẽ rudo, & strido, sine supino. Excipe geminantia præteritũ: vt cado, cædo, pendo, pedo, tendo, & do, cum suis

com-

compoſitis,addo,credo,prodo,pręter abſcondo.
Excipe etiam findo,fundo,ſcindo,quæ amittunt, n,in præteritis. Alia mutant,do, in ſi, & ſum, ut ludo,diuido,rado,uado, lædo, allido, rodo, trudo,cedo,plaudo,& claudo.

In,go,&,guo,habet,xi,&,ctum,ut pergo,lingo,tingo,rego,pingo,fingo,ſtringo,ringo,pungo,extinguo. Hæc habét gi,&,ctū,ago,tango,ſatago,pango,lego,cū compoſitis,præter intelligo,negligo, diligo. Tria habent ſi,&, ſum,vt ſpargo, mergo, & tergo. Duo habent,xi,&,xum,figo,& frigo.

In,ho,habet, xi, &,ctum,ut veho,& traho.

In,lo,habet ui biſyllabum &,tum,vt colo, conſulo, molo; excipe pello,euello,fallo,pſallo, tollo, ſuſtuli, extollo,refello,ſine ſupino, excello, habet excellui, excelſum.

In,mo,habet,ui,biſyllabum,&,itum, vt vomo, fremo,tremo. Habent autem, pſi, & ptum; demo, promo,como,ſumo; premo habet preſſi,preſſum, & emo,emi, emptum.

In,no,ut pono, poſui, poſitum: gigno, genui, genitum: præcino:præcentum,cano, cantum. Item deſino,ſperno,ſterno,cerno.

In, po,habet, pſi,& ptum:ut repo, carpo,ſerpo, ſcalpo,inſculpo; excipe rumpo,& ſtrepo.

In, quo,vt coquo,coxi,coctum; linquo, liqui, ſine ſupino,quod tamen habet in compoſitis,ut,relinquo,reliqui,relictum, &c.

In, ro,habet,ui,&,tum, vt tero, triui, ſero, ſeui, per ſeminare,e piantare: inſerui, diſſerui, in alijs ſignificationibus.Excipe gero,uro,curro,uerro,fero, & furo,ideſt,inſanio.

In,so,habet,ui,&,tum,ut lacesso,accerso,uel accersio,arcesso, facesso, capesso. uiso caret supino, & pinso,habet pinsui,pistum,uel pinsum.
In,to,habet xi,vel xui, & xum. vt plecto, necto, flecto,pecto; sed peto habet petiui, petitum. p. p. meto,messui,messum; sterto,stertui, sine supino, mitto,uerto, sisto, sisti, statum, actiuum per fermare,sisto,neutrum, accipit a sto,steti,statum.
In uo,dissyllabum,habet ui,& utum: vt arguo,nuo, statuo,ruo,sternuo; Excipe struo,struxi, structū: fluo,fluxi,fluxum. Item congruo, ingruo, cluo, luo,respuo,sine supino.
In,uo,ut uiuo,uoluo,soluo,caluo.
In,xo,vt nexo,nexui,nexum; texo,texui,textum.
Quarta Coniugatio habet, iui, & itum, ut audio, seruio, &c. Et omnia verba quartæ desinunt in, io; præter eo,& queo, cum compositis: Sed væneo facit vænum:sepelio,sepultum:singultio,singultum.Item irregulariter formāt præteritum,& supinum,amicio,lancio,haurio,sepio, salio, sentio, raucio,fulcio,sarcio, farcio, aperio, comperio, & reperio.
Anomala,idest,irregularia,sunt sum, uolo, fero, & edo,cum compositis. Item multa sunt defectiua, ut aio, aduesperascit, apage, aue, ausim, cedo, quæso,odi,salue,inquam, &c.
Verba composita sequuntur suorum simpliciū coniugationem: præterquam habentia præteritum geminatum,quæ amittunt primam syllabam; excipe tamen,præcurro,decurro,excurro,repungo; & composita a,sto,do,posco,& disco. Item. Verba quæ carent præterito, carebunt etiam supino.
In-

Inchoatiua à nomine carent præterito: à verbo autem mutuantur à primitiuis, ut alibi dictũ est.
De supinis Præterea sex sunt regulæ generales.
Prima verba in, vi syllabã præteriti, mutãt, ui, in, tũ.
Secunda in, ui, disyllabum mutant vi in, itum.
Tertia in, ci, gi, qui, xi, mutant huiusmodi syllabas in ctum.
Quarta in, mi, pi, psi. eas mutant in, ptum.
Quinta in, di, li, ri, si, ti, mutant easdem in, sum.
Sexta in, bor, exeunt in, sum, ut labor, lapsum.
Et has regulas intellige cũ aliquibus exceptionib9.
Carent supino ex Actiuis, cerno, compesco, dispesco, respuo, lingo, sugo, refello, timeo, metuo, vrgeo, lambo, caluo, viso, posco, reposco, linquo, arceo, disco, & ambigo.
Ex Neutris autem, strideo, sterto, rudo, mico, æstuo, parco, psallo, dego, scabo, paueo, horreo, madeo, tremo, luo, glisco, furo, volo, luceo, fulgeo, calesco, feruesco, cum omnibus alijs inchoatiuis; & verbis etiam secundæ coniugationis, quæ habent præteritum in ui, duas syllabas: vt caleo, frigeo, &c. præter pauca supra posita in regulis secundæ coniugationis: vt noceo, placeo, &c.

PAVLI GNALDII TIFERNATIS ARS METRICA.

Cansio est legitima versus in singulos suos pedes distinctio.

Versus est oratio certo genere, numero, atque ordine pedum alligata.

Pes verò est pars versus certo syllabarum numero, atq; ordine definita.

Syllabarum alia breuis, & vnius temporis : alia longa, duorum: alia communis, modo vnius, modo duorum. Item aliæ primæ: aliæ vltimæ, ad quas monosyllaba rediguntur: aliæ mediæ inter vtrasque constitutæ, quotcunque sint illæ.

Et sicut ex varia pedum commistione oritur carminum varietas; ita ex diuersitate syllabarum fiunt diuersi pedes. Ex quibus alij sunt simplices, vt quatuor bisyllabi, & octo trisyllabi. Alij vero duplices ex simplicibus compositi, vt sexdecim quadrisyllabi. Plurium autem syllabarum sunt inusitati, præter Dochimum apud oratores, vt perhorrescerent, licet nonnulli numerent triginta duos Pentasyllabos, & sexaginta quatuor Hexasyllabos.

Hexametrum carmen constat sex pedibus, quorum quatuor primi sunt indifferenter communes dactilo, & spondeo: Quintus vero dactilus, sextus spondeus esto; & perraro aliter.

Pen-

Pentametrum autem constat quinque pedibus: duo primi sunt itidem dactilo, & spondeo communes: post quos sequitur syllaba longa finalis, vel monosyllaba quæ dicitur cæsura: Deinde semper sequuntur duo dactili cum alia syllaba longa, quatenus quælibet in fine versus produci potest; quæ cum cæsura Spondeum facit.

Dactilus constat tribus syllabis, prima longa, & reliquis duabus breuibus.

Spondeus verò continet duas syllabas longas.

In numerandis autem syllabis hæc notanda sunt.

I, &, V, in dictionum, ac syllabarum principio, sequente vocali cum qua syllabam faciant, consonantes sunt, vt Iuno, Venus, deiero, auis, &c. Excipitur, i, in proprijs nominibus græcis, vt Iacobus, Iesus, Ioannes Iulus Quia iota in principio semper remanet vocalis.

I, inter duas vocales, vim suam retinentes, habet vim duplicis consonantis, vt troia, maior reieci. In his tamen compositis, bijugus, quadrijugus, inuenitur, simplex. In emianimus, semihomo, semiustus, & semiermis, i, eliditur.

V, post, q, semper liquescit, idest amittit uim literæ; quarè syllaba præcedens non producitur positione. At, V, post, g, &, s, modo liquescit, vt lingua suauis: quia facit syllabam cum vocali sequente; modo non, vt exiguus, suus.

Figuræ in scansione frequentiores.

SI dictio in vocalem, aut in, m, finierit; & sequens dictio incipiat à vocali: tunc per synalœpham, vocalem finis elidimus; & per ecthlipsim aufertur, m, cum sua vocali præcedente: vt multum ille & terris iactatus, & alto. Tamen aliquando non seruatur regula, & tunc

vocalis naturaliter longa in fine reperitur communis, quamuis esset diphthongus: at monosyllaba, ò, & heu, non eliduntur. Hæ figuræ interdum habent etiam locum in diuersis carminibus, si sequens incipiat à vocali: qui dicuntur versus hipermetri, quod superabundans syllaba elidatur.

Eodem modo antiqui auferebant, s, finale, & quandoque cum vocali etiam præcedente. Vt Catull. Tu dabis supplicium. Et Virg. Aut ouium fœtus, aut vrentes culta capellas: hoc tamen non est imitandum.

Synerefis est duarum vocalium naturaliter diuersarum in vnam longam contractio: vt hei, hui, huic, cui, cum compositis plerunque sunt monosyllabæ. Item dij, dijs, ij, ijs, ijdem, ijsdem, habent solum, i, longum. Quod sæpe etiam fit in genitiuis in duo, ij, desinentibus, vt Virgilij, Patauij. Item in dehinc, deinde, proinde, deest, deerat, præeo, prehendo, vehemens, deorsum, seorsum, & huiusmodi. Idem sæpe in genitiuis, datiuis, & accusatiuis à nominibus in eus græcis: vt Orphei, Nereo, Thesea. Quin etiam quandoque in possessiuis, & alijs; ut aurea, aerei, aeripedem, aluearia, eosdem, duodecies, luctuosus, Phaeton, eadem, & similibus. Sed in quoad, prout, & cooperio contrahuntur duæ in vnam breuem.

Dieresis, huic contraria, est vnius syllabæ, & quandoque diphthongi in duas diuisio, vt syluæ, persoluendus, Aeneas, gaudet.

Ectasis est, cum breuis producitur aut simpliciter, aut per geminationem eiusdem litteræ: aut cum, i, & , v, vocales in consonantes mutantur, vt prima in, Italia, repperit, abiete. Item relligio, tenuia, genua.

Systole cum longa corripitur, vt penultima in steterunt, fulgere.

De

De Primis, & medijs syllabis simul.

PRimæ, & mediæ syllabæ octo modis cognoscũtur. Positione, Diphthongo, Vocali ante alteram, Deriuatione, Præpositione, Accentu, Regula, & exemplo.

Positione, quando post vocalem sequuntur duæ consonantes, aut duplex; tum vocalis illa producitur: vt artes, annus, rexit, gaza, aio. Et hæc regula seruatur in omnibus, etiam finalibus, dummodo altera saltem consonantium sit in eadem dictione, vt at pius. Si vero dictio in vocalem breuem desineret, & sequens à duabus consonantibus, vel duplici inciperet, non diceretur produci positione vt Hor. fastidisse strabonem, & Virg. nemorosa zacinthos. Sed si prior duarum consonantium sit muta, & sequens liquida, & ambæ faciant syllabam cum vocali sequente; tũc vocalis præcedens, si naturaliter sit breuis, fiet communis in carmine; vt tenebræ, ciclops, tecmessa, cicnus: at in oratione soluta est perpetuo breuis. Si autem esset naturaliter longa, nunquã corriperetur, vt matris, simulacrum: Mutæ sunt, b,c,d,g,p,q,t, & etiam, f, ante liquidam in carmine: liquidæ sunt, l,r,m, n: at, m,n, raro liquescunt, idque in græcis. In abluo, abruo, altius, orbis: regula non habet locum: quia non sunt in eadem syllaba cum sequente vocali.

Diphthongo, tam græcis, quam latinis, vbiq; producitur syllaba; vt Aeneas, comædia, musæ, aula, teucri, parteis, harpyia: licet apud latinos sequente vocali possit corripi, vt sudibusue præustis, sed raro.

Vo-

Vocalis ante vocalem in latinis corripitur, vt Deus. Excipitur primò, fio, solum quando abest , r, vt fiebam, fiam. Secundò genitiui, & datiui quintæ, quando, e, est inter duas vocales, vt diei, faciei: aliàs esset breuis, vt rei. Tertio vocatiui in, i, à nominatiuis in, ius, vt Cai, Pompei. Quartò genitiui in, ius, qui licet in soluta oratione habeant penultimam longam: tamen in carmine habent, i, commune; sicut etiam est prima in Noe, & aha, ohe, integris: præter alterius, vbi, i, est semper breue, & alius vbi est semper longum.

In græcis autem permulta producuntur, vt aer, dius, eous, Iapetus, laertes, laocoon, stoicus, troas, troilus, zoilus. Proinde producitur ael in proprijs; aia, aon, aus, ea, eius, eus, ia, fœminina, ion, oius, ous, rius, & rous. Vt Michael, Achaia, Lycaon, Nicolaus, Medea, & Ilionea quandoque: præsertim quando græcorum vocales longæ, H, Ω, & & diphthongi mutantur in latinas: At Zebedeus, Aeneis, Theseis, sunt communia. Postremo Idea, Andreas, philosophia, Maria, symphonia, etymologia, orthographia, & alia quamplurima; licet habeant penultimam breuem: multi tamen docti viri more græci accentus longam proferũt.

Deriuatione quanta est in primitiuo, tanta etiam in deriuatiuo reperitur, & contra. Vt, quia amo habet primã breuem; ita amabam, amicus: præsertim si post vocalem continuè maneant eædem consonantes, aut vocales primitiui; nec contineantur expresse in regulis specialibus, vt vena, vox, &c.

Sunt enim quædam deriuatiua longa à primitiuis breuibus,

bus, vt binus, ceritus, cunæ, denus, feralis, gradiuus, humanus, humor, iucundus, iugerum, iumentum, laterna, lex, mobilis, momentum, nomen, nonus, oculus, pedor, rapum, regula, remus, rex, secius, seculum, sedes, serium, staturus, sumen, tegula, totus, trinus, vena, viginti, vires, vitupero, vomer, & vox. Item sunt quædam breuia à primitiuis longis, vt acer, aqua, arista, bubulcus, curulis, dicax, disertus, domus, dos, farina, fatuus, fides, fragor, lotium, lucerna, mamilla, manus, nato tas, noto tas, odium, ofella, quater, quaternus, siquidem, sapor, stabilis, titulus, vadum, vir, & alia si qua sunt apud poetas obseruanda.

Præpositio quanta est per se, tanta est in composito, ni sequatur vocalis. A, e, præ, se, de, di, longæ sunt, nisi in dirimo, & disertus. Præ ante vocalem variatur. Sed A, græca præpositio, vt adytum, ab, ad, in, ob, per, re, sub, ante, circum, & super corripiuntur; præter re in refert, idest, vtile est. In adijcio, proijcio, reijcio, subijcio. Si primum, i, sit consonans, producitur præpositio, sin abijcitur, fit breuis. Pro, si sit latina, producitur, vt proficio.

Excipe procella, procus, profanus, profari, profectò, profestus, proficiscor, profiteor, profugio, profugo, profugus, profundus, pronepos, propago de homine, & proteruus. cum alijs huiusmodi, & ceteris, quæ veniunt à propè, & procul, aut si sint dictiones simplices, vt probo.

At pro, græca præpositio, idest, ante, corripitur, vt prologus, prophæta.

Variantur autem procuro, profundo, propello, propino:

uocauero: ca, in reuocaui:uo, in reuoco. In ſollicitudinibus: di, tu, & ci, monſtrant ſollicitudinis, ſollicitudo, ſollicitus. Præterea, e, i, y, &, o, in græcis tantum per omicron, in fine primæ partis compoſiti corripiuntur: vt nefas, liquefacio, bifidus, omnipotens, Polydorus, Timotheus, &c.

Excipiuntur nequis, nequa, nequod, nequam, nequitia, nequaquam, nequicquam, nequando, videlicet, veneficus. Idem maſculini generis, ibidem, vbique, virile, bigæ, quadrigæ, biduum, triduum, ſiquis, ſiqua, ſiquod, ſcilicet, ilicet, tibicem, meliphyllon, trinaeria, & compoſita ex dies, quotidie. Et quando, i, declinando mutatur, vt plerumque, quidam, quiuis, tantidem, vtrique. At vbicunque ſæpius corripit, i. Item Theophilus, & ſi qua græca per omega ſcribuntur, vt geometra.

Regula: quia omnia præterita perfecta biſyllaba cum deriuatiuis, producunt primam: ut legi, legeram, legiſſe. Præter iſta ſex, bibi, dedi, fidi, ſcidi, ſteti, tuli, cum compoſitis, & quæ habent vocalem ante vocalem, vt fui, rui: abſcidi tamen eſt anceps. Præterita verò, principium geminantia, primam, & ſecundam corripiunt, vt tetigi, didici: At in cecidi, pepedi, à cædo, & pedo. Itẽ quando poſitio impedit, vt popoſci, pependi, corripitur ſola prima. Aliorum præteritorum tanta eſt prima, quanta in præſenti: vt in docui breuis, ſicut in doceo: præter coegi, genui, poſui, & potui, prima breui, quæ in præſenti producitur. Omnia etiam ſupina biſyllaba producunt primam, vt luſum, notum: præter iſta decem. citum à cieo, es: datum, itum, litum, ratum,

tum, satum, situm, statum, & futum olim à suo, vnde futurus prima breui, cum horum deriuatiuis, præter staturus, & ambitus. Supina polisyllaba in, vtum, habent penultimam longam, vt solutum, indutum. At supinum, non dictum supra, mutans, ui, syllabam in, tum, producit penultimam, vt amatum, petitum, auditum: præter cognitum. Et quoties vocalis ante, vi, &, tũ, non mutatur, seruant quantitatem etiam in deriuatiuis; vt dormitum, dormito: p. p. alias non item vt rogatum, rogito, p. c. Supina in itum à præteritis ex, ui, per, u, vocalem, habent penultimam breuem, ut monui, monitum. Nomina ex supinis mutata, tum, in, crum, retinent accentum, vt simulacrum, aratrum, pollubrum, delubrum, candelabrum, inuolucrum p. p. Incremento etiam multæ syllabæ cognosci possunt.

Incrementum autem in nomine, & verbo est vocalis finalis nominatiui, & secundæ personæ præsentis indicatiui actiuæ vocis, vera, vel ficta, quando superantur vna, vel pluribus syllabis à genitiuo, alijsque casibus, & ab alijs personis. Ac si superantur tantum vna, dicitur primum crementum; si pluribus dicitur medium, vel secundum, tertium, &c. vsque ad vltimam quæ non dicitur crementum. vt doctor, doctoris, doctoribus; amatis, amabamus, amaueramus, audiebamini, &c.

A, in nominum crementis primæ declinationis, vbique producitur, vt albai, musarum, filiabus & similia. In secunda autem, e, i, &, u, corripiuntur, vt miseri, orphei, viri, saturi: præter, iber, iberi, vel iberis, & celtiberi p. p. Præterea in cremẽto pluralis numeri, cu-

iusuis

iuſuis declinationis, A, e, o, ſunt longæ: at, i, & , u, breues: vt quarum, rerum, quorum: quibus, tribus, lacubus, &c. Sed in crementis numeri ſingularis tertiæ, A, &, o, producuntur: at, e, i, u, corripiuntur; vt titan, calcar, ſol, candor: p. p. gregis, ordinis, ducis. p. c. aliquibus exceptis: Ex quibus frequentiora recenſebo; alia leges apud alios. A, excipitur in mas maris, anas, par, cum compoſitis, hepar, nectar, bacchar, lar, iubar; & maſculina in al, & ar, vt ſal, Amilcar. Item græca in a, & as, vt poema, pallas: & quæ conſonantem habent ante, s, vt Arabs, Aetiops: quibus adde fax, dropax, abax, corax, &c. In, o, excipe græca, quæ indifferenter exeunt in, on & in, o, per omicron, vt Agamemnon, vel Agamemnō, Amazon, Iaſon, Palemon, Philemon, ſindon, & alia multa. Quæ verò per omega ſcribuntur ſunt longa, vt Simon, Sidon, Solon. Excipe item genitiuum in oris à græcis, & latinis neutris, vt Neſtoris, temporis: quibus adde memor, arbor, lepus, Cappadox, præcox. In, e, excipe genitiuos in ebis, ecis, edis, egis, enis, epis, eris, etis: vt plebs veruex, hæres, lex, ſiren, ſeps, ver, locuples, Ren, hæres, merces, quies, halec, rex, alex. Item peregrina in elis, vt Michaelis: græca in, eris, &, etis, vt crater, tapes, præter aer, & æther. Excipe, I, in inis, vel ynis à græcis, vt Salamis, Phocyn. Item gliris ſamnitis, quiritis, & nomina in ix, vel yx, vt felix, bombyx. p. p. Corripiuntur tamen filix, hiſtrix, fornix, coxendix, cilix, chænix, calix, nix, pix, ſalix, & quæ faciunt genitiuum in gis, vt maſtix. Excipe, V, in vdis, vris, & vtis: vt palus, tellus, virtus, furis: Item frugis, lux, Pollux. p. p. Et quantacunque eſt penultima genitiui ſingularis, tanta eſt ſequentium caſuum in numero etiam

vtro-

vtroque, vt lucis, luces: præter bobus, p. p. à bouis p c. & hoc est maximè notandum.

In omnibus verborum crementis, A, e, &, o, producuntur, vt stabam, amabemini; legerunt, doceremini; facitote; præter, a, in primo cremento verbi do, das. corripitur etiam, e, ante, ram, rim, ro, beris, bere: & ante, r, in quouis præsenti, & imperfecto tertiæ, vt crederem, legerem, legereris: tamen in reris, & rere producitur, e. Demum I & V, in omni verborum incremento corripiuntur. Excipe primum crementum quartæ, vt ibam, ite; & penultimam omnis præteriti in vi, vt petiui, & præsentis quartæ in imus, vt venimus: quæ in præteritis corripitur, vt venimus. Hæc præterea habent, i, longum, nolite, nolito, nolimus, nolitis, velimus, velitis, simus, sitis, cum suis compositis. De penultima autem in rimus, & ritis tam præteriti, quam futuri subiunctiui, adhuc gramatici, & veteres, & recentiores certant: In carmine tamen reperitur variata; In oratione verò soluta consuetudini regionis inseruiendum est: & à plerisque doctis audiui breuem proferri.

Exemplo quando ad alicuius probati scriptoris carmen confugimus: vt ignorata prima in vale, cognoscitur ex Virgilio: Et longum formose vale, vale inquit Iola. Quò nihil est præsentius ad pangendos versus, & noscendas syllabas: Quare multa memoriæ tradenda sunt Carmina.

De vltimis syllabis.

VLtima syllaba cognoscitur tribus modis: diphthongo, & positione, ut de superioribus dictum est. Regula, seu priuatis præceptionibus.

Quia

Quia terminata in, A, producuntur, vt Da, ama, antea. Corripe eià, ità, quià, putà, aduerbia. Item casus omnes in, a, præter ablatiuũ, & vocatiuum à græcis in as: vt à musa, ò Aenea, ò Palla. Variantur autem vltrà, frustrà, contrà, & numeralia in, ginta, licet rectius producantur.

In B, D, M, T, corripiuntur; vt ab, ad, domum, caput: nisi adsit positio, diphthongus, aut syncopa, vt, At regina: haud, aut, & obit pro obiuit.

In, C, producuntur, præter nec, & donec. Variantur autem, hic pronomen, lac, & fac.

E, in fine corripitur, vt docere, Achate, Achille, cũ similibus, si sint vocatiui, & ablatiui tertiæ, at, si primæ non item. Excipiuntur enim primò omnes casus primæ, & quintæ declinationis in, e, quomodocunque desinentes; vt rhetorice, Achate, musæ; re, die, & composita quare, hodie: quibus adde plurarlia tantum, vt tempe, cete. Ex his variantur tabe, & fame, quia olim erant quintæ. secundo monosyllaba: vt me, te, se, de: præter encliticas, que, pro &; ue, pro vel; ne, pro an: & præter syllabicas adiectiones, ce, te, pte; vt hasce, tute, suopte: tertiò secunda persona singuris præsentis imperatiui secundæ declinationis, vocis tantum actiuæ, vt doce, vale: quamuis aliquando reperiatur breuis: quia olim varba secundæ in, eo, poterant esse etiam tertiæ amota littera, e, vt valeo, valo. Quartò Aduerbia cuiuslibet gradus comparationis, formata à datiuis secundæ, mutata, o, in e, vt doctè, doctissime, præter male, & bene. Producuntur etiam ferè, fermè, ohe. Cetera omnia corripiuntur, vt facilè, suauè.

In, I, producuntur, vt classi, sequi. Excipe vocatiuos græcos tertiæ in, i, vt Alexi, Amarylli. Item datiuos græcos à nominibus in dos per omicron, vt Palladi, Phyllidi, rectius corripies; quibus adde, cui, bisyllabum, nisi, & quasi. Variantur mihi, tibi, sibi, ibi, vbi, & indeclinabile in, i, vt gummi, sinapi.

In, G, H, P, si qua sunt, producuntur, vt Vesperug, volup, vah, Ioseph.

In, I, sunt breuia, vt Asdrubal, simul. Produc, sal, sol, nil, & hebræa, vt Michael, Nabal, Saul, Baal.

In, N, producuntur, vt nō, titan. Item accusatiuus græcus nominum in, as, es, e; vt Aenean, Anchisen, Calliopen; & omnis genitiuus pluralis græcus, vt epigrammaton, quia est per ω, &, on, tertiæ vt Corydon, Agamemnon. Corripe, on, secundæ apud nos, vt Ilion, Pelion. Item, en, cuius genitiuus est inis, vt pecten, crimen. Item omnes accusatiuos in, n, à nominatiuis vltimam breuem habentibus. Vt Aeginan, Maian, itin, thetin, scorpion. Corripe demum, an, & in, cum compositis, dein, exin, proin, subin, forsan, forsitan, tamen, attamen. Et quæ apocopen habent, vt viden, egon, satin.

In, O, ambigua sunt omnia, vt lego, legendo, exceptis sequentibus. Produc tantum monosyllaba & datiuos, ablatiuosque secundæ vt, do, domino. Item nominatiuos, & vocatiuos à nominibus græcis, quorum genitiuus exit, in, vs, vt Dido, Clio, Alecto: quibus adde genitiuos, & vocatiuos itidem græcos à nominibus in os, vt Androgeo: quia ista omnia habent, ω. item adeo,

ideo,

ideo, & aduerbia à nominibus orta, ut tanto certo; Ex his tamen variantur, serò, sedulò, citò, crebrò, primò, profectò, mutuò, & vero. Corripiuntur autem tantum, cedo, pro dic, duo, citò, ego, illicò, & modo cum compositis.

In, R, corripiuntur, vt fer, turtur: præter cur, far, fur, iber, lar, Nar, ver, & par cum compositis: & græca quæ habent genitiuum in eris, vt aer, æther: præsertim quæ habent penultimam longã, vt crater, character. At cor, & par cum compositis reperiuntur ambigua.

In, As, producuntur, vt Aeneas, fas. Corripe græca, quæ habent genitiuum adis, vel ados, ut Pallas, Arcas. Item accusatiuos tertiæ nominũ græcorum, vt delphinas, heroas.

In, Es, sunt longa, vt ames, toties. Corripe inquies nomen, penes, græca generis tantum neutri, vt hippomanes, &, es, à sum, cum compositis. Item græca tertiæ in nominatiuo, & vocatiuo pluralibus, quæ crescunt in genitiuo singulari, vt Dæmones, delphines. Corripe etiam nominatiuos tertiæ, qui habent penultimam correptam genitiui crescentis, vt miles. Ex his tamen excipe, Aries, abies, ceres, paries, & pes cum Compositis.

In, is, vel, ys, corripiuntur; vt ais, itys. Excipe omnes casus plurales, vt nobis, uiris: item glis, vis, nomen, & verbum, velis, sis, cum compositis, vt quamuis, nolis, adsis: & secundas personas singulares quartæ, vt nescis, audis: producuntur item quæ habent genitiuum crescentem in, inis, entis, itis, p. p. vt salamis, simois, samnis.

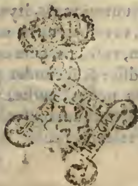
In, Os, producuntur, vt flos, dominos. Et græca, quæ attice faciunt genitiuũ in omega, vt Athos, Androgeos. At corripe quæ habent omicron, tam in quolibet genitiuo, vt Pallados, quam in nominatiuo secundæ apud nos, vt samos, Delos: quibus adde neutra, Chaos, melos, Argos. item os, ossis, compos, impos.

In, Vs, corripiuntur, vt litus, sensibus. Excipe monosyllaba, vt mus, rus, plus. Et quæ crescunt in obliquis. p. p. vt salus, tellus, palus. Item omnes casus quartæ, præter nominatiuum, & vocatiuum singulares: nominatiuus tamen, cuius vocatiuus facit in v; producitur, vt Iesus, Panthus. Produc etiam græca, habentia genitiuum in vntis, vt opus, opuntis; & quæ ex πούς ποδὸς, vt tripus, melampus: & genitiuos in us à fœmininis, in, o, Clius, mantus, à Clio, & Manto.

In V, &, X, producuntur: vt visu, vix.

In, Y, corripiuntur, vt moly.

F I N I S.

PEDES VARII:

Bisyllabi quatuor.

Pirrichius. u u
Spondeus. - -
Iambus. u -
Trocheus. - u

Trisyllabi octo.

Tribracus. u u u
Molossus. - - -
Anapestus. u u -
Dactilus. - u u
Bacchius. u - -
Palimbachius. - - u
Amphibracus. u - u
Amphimacrus. - u -

Quadrisyllabi. 16.

Proceleusmaticus. u u u u
Dispondeus. - - - -
Ionicus minor. u u - -
Ionicus maior. - - u u
Diambus. u - u -
Ditrocheus. - u - u
Antipastus. u - - u
Coriambus. - u u -
Epitritus 1. u - - -
Epitritus 2. - u - -
Epitritus 3. - - u -
Epitritus 4. - - - u
Pæan 1. - u u u
Pæan 2. u - u u
Pæan 3. u u - u
Pæan 4. u u u -

